

T.C
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YAKINÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**“TEMETTUÂT DEFTERLERİNE GÖRE SARIGÖL(İNEGÖL)’ÜN SOSYAL VE
EKONOMİK DURUMU”**

Hazırlayan
Fahri SARITAŞ

Danışman
Yrd.Doç.Dr. Cengiz ÇAKALOĞLU

MANİSA
2007

T.C
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YAKINÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**“TEMETTUÂT DEFTERLERİNE GÖRE SARIGÖL(İNEGÖL)’ÜN SOSYAL VE
EKONOMİK DURUMU”**

Hazırlayan
Fahri SARITAŞ

Danışman
Yrd.Doç.Dr. Cengiz ÇAKALOĞLU

MANİSA
2007

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum **“Temettuât Defterlerine Göre Sarıgöl(İnegöl)’ün Sosyal ve Ekonomik Durumu”** adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.02/02./2007
Fahri SARITAŞ

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans Tez çalışması olarak Temettuat belgeleri Işığında Sarıgöl'ün 19.yy Sosyal yapısı hakkında araştırma yapma sebebim, Sarıgöl tarihine dair ciddi bir bilimsel çalışma yapılmamasının yanı sıra, doğup büyüdüğüm yöremizin tarihine duyduğum ilgiden kaynaklanmaktadır.

Osmanlı tarihinde Tanzimat'ın ilanıyla birlikte (1839) ülke bünyesinde büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Bu gelişmelerin Osmanlı taşra teşkilatına nasıl yansıdığı bu dönemde taşrada sosyal ve ekonomik hayatın nasıl şekillendiğinin anlaşılması önemlidir. Bu düşüncelerle 1845 yılında Aydın Vilayeti Saruhan Sancağı'na bağlı İnegöl (Sarıgöl) ve ona bağlı 14 Köyün sosyal ve ekonomik yapısını araştırdık.

1844-1845 yıllarında Temettuat defterlerinde Sarıgöl Kaza merkezi olarak ifade olunmuştur. Fakat XV-XVI Yy. tapu tahrir defterlerinde Sarıgöl(İnegöl) nahiye merkezi olarak görülmektedir. Yine 1879 hazırlanan ve 1908 yıllarına kadar devam eden Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Sarıgöl Saruhan Sancağı Alaşehir kazasına bağlı bir nahiye merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bilgilere dayanarak Sarıgöl'ün bu dönemde de nahiye olduğu fakat tutulan temettuat defterlerinde Kaza merkezi olarak ifade olunduğu kanısına vardık.

Bu çalışmada, ana kaynak olarak temettuat defterlerinden faydalandık. Bu defterler Osmanlı Devleti'nin en küçük yerleşim yerlerine kadar tahrir çalışmaları sonucu hazırlanmıştır. Bu nedenle sadece ait oldukları yerlerin değil XIX. yy. ortalarında Osmanlı Devleti'nin sosyal ve ekonomik yapısını aydınlatacak bilgiler vermektedirler.

Temettuat defterlerinde ulaşamadığımız bazı konularda bilgi almak ve konuları daha iyi aydınlatmak için 1296 (h)-1879 (m) ile 1326 (h)-1906 (m) yılları arasında, Osmanlı devlet görevlilerince resmi evrak titizliğiyle tutulmuş olan Aydın İl Salnamelerinden ve konularımızla ilgili mevcut eserlerden yararlandık.

Bu çalışmamız, XIX. yy. ortalarında Sarıgöl tarihi ve Osmanlı Devleti'nin o dönemini aydınlatmakla kalmayacak, Cumhuriyet dönemi ve günümüzü daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Zira, Türkiye Cumhuriyeti yeni bir devlet olarak teşkilatlanmıştır. Cumhuriyetimiz kurulduğu coğrafyada Osmanlı devletinden miras aldığı sosyo-ekonomik tarihi değerleri de vardır. Cumhuriyetimiz, Osmanlı Devletinden

devraldığı yapı üzerinde yeniden inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu esnada, toplumsal ve ekonomik yapıda köklü değişiklikler ve yenilikler yapılmış olsa da Cumhuriyet rejimiyle çatışmayan bazı kurumların belli bir süre daha işlevlerine devam ettiğini görüyoruz. I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarındaki sosyal ve ekonomik yapıyı ve Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen sosyal ve ekonomik gelişmeyi ve yeni rejimle birlikte meydana gelen reformları değerlendirip geçmişle kıyaslama yapmak içinde bu bilgilerden yararlanılabilir.

Bu çalışmamız Giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; Sarıgöl(İnegöl) isminin menşei, Sarıgöl Coğrafyası ve Tarihi, temettuat defterlerinin kapsamı ve önemi anlatılmaktadır. Birinci bölümde; XIX. yüzyıl ortalarında Sarıgöl’de sosyal hayat, ana başlığı altında Sarıgöl’ün nüfus yapısı, meslek grupları ve temettuat defterlerindeki isimler lakaplar anlatılmıştır. İkinci bölümde; Sarıgöl ekonomisi ve Osmanlı devletindeki vergi düzeni ile Sarıgöl’den alınan vergiler ve miktarları anlatılmış.Üçüncü bölüm ise gelir grupları ve dağılımı hakkında bilgi verilmiştir

Lisans Eğitimim esnasında ve sonrasında değerli bilgileriyle ve İnançlı yürekleriyle bizleri aydınlatan, öğrencilik yıllarımdan öğretmen olduğum bu günlere kadar şahsiyetlerini örnek aldığım değerli hocalarım **Prof.Dr.Nadir ÖZKUYUMCU’ya** ve **Yrd.Doç.Dr.Muzaffer TEPEKAYA’ya** sonsuz şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmamızda bana yol gösteren, sabırla çalışmalarımı takip eden, değerli fikirlerinden istifade ettiğim danışman hocam **Yrd.Doç.Dr.Cengiz ÇAKALOĞLU** ‘na, ve tüm değerli hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi arz ederim. Her zaman her konuda hayatın zorluklarına rağmen maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen anneme ve babam Ahmet SARITAŞ’a minnettarlığımı ifade etmek isterim. Fikirleriyle yol gösteren arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Fahri SARITAŞ

MANİSA 2007

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

İÇİDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	VI
TABLolar.....	VII
GRAFİKLER.....	IX
KONU VE KAYNAKLAR.....	XI

GİRİŞ

SARIGÖL'ÜN COĞRAFYASI TARİHÇESİ VE TEMETTUAT DEFTERLERİ

A- COĞRAFYASI.....	1
B-TARİHÇESİ VE İDARİ DURUMU	
1- İnegöl (Sarigöl) İsminin Menşei.....	2
2- Türk Hakimiyeti Öncesi Sarigöl.....	3
3- Osmanlı Hakimiyetinde Sarigöl ve İdari Durumu.....	6
4- Cumhuriyet Döneminde Sarigöl ve İdari Durumu.....	8
C-TEMETTUAT DEFTERLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	
a- Temettuat Tahrirleri.....	9
1- Muhassıllık Teşkilatı ve İlk Temettu Sayımı Denemesi.....	9
2- 1261 (1844) Yılı Temettu Sayımı.....	10
b- Temettuat Defterlerinin Kapsamı ve Önemi	12
1- İktisadi Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri.....	13
2- Sosyal Tarih Kaynağı olarak Temettuat Defterleri.....	15

BİRİNCİ BÖLÜM

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA SARIGÖL'DE SOSYAL HAYAT

A) XIX. YÜZYILDA SARIGÖL'ÜN NÜFUS YAPISI	
1- Osmanlı Devleti'nde Nüfus Sayımları.....	17

2- Sarıgöl'ün Nüfusu.....	19
B)SARIGÖL'DE MESLEK GRUPLARI.....	22
1) Ziraat ve Hayvancılıkla İlgili Meslekler	22
2) Küçük Ölçekli Sanayi Esnafı	26
3) Ticaret ve Nakliyecilikle İlgili Meslekler	26
4) Hizmet Üreten Meslekler	28
5) Fiziki Güç (İşçilik) ile ilgili Meslekler	28
6) Kamu Hizmeti Yürüten Meslekler (Görevliler)	30
a-Hizmet veren Sivil Görevliler.....	30
b-Hizmet Veren Askeri Görevliler.....	31
c-Emekli ve İhtiyarlar.....	31
7) Din ile ilgili meslekler	32
8) Diğerleri.....	34
C) İSİMLER.....	
1- Kişi Adları.....	35
a)Çok zikredilen İsimler	36
b)Diğer İsimler	38
2- Lakaplar.....	38
a) Kişi Lakapları.....	38
b)Sülale Lakapları.....	39
1) Afşar Köyü.....	39
2- Ahmet Ağa Çiftliği.....	40
3- Aşağı Koçaklar Köyü.....	40
4- Bereketli Çiftliği.....	40
5- Burgaz Çiftliği.....	41
6- Çanakçı Köyü.....	41
7- Çavuşlar Köyü.....	42
8- Çöp Karyesi.....	42
9- Deliler Köyü.....	42
10- Emcelli Köyü.....	43
11- Güney Çiftliği.....	43
12- Sarıgöl Merkez.....	44
13- Sığırtmacı Köyü.....	44
14- Yalınayak.....	45
15- Yukarı Koçaklar.....	45

İKİNCİ BÖLÜM

TEMETTUT DEFTERLERİN'E GÖRE SARIGÖL EKONOMİSİ VE VERGİLER

A-SARIGÖL EKONOMİSİ

1- Tarım.....	46
a- Hubabat	46
b- Baklagiller ve Mısır.....	47
d- Sanayi Bitkileri	48
e- Bağ ve Bahçeçilik	50

2- Hayvancılık.....	51
1- Büyük Baş Hayvancılık	52
a)-Sağman hayvan.....	52
b)- Yoz Hayvan.....	55
2- Küçükbaş Hayvancılık.....	57
3- Yük ve Binek Hayvanları	60
B-TEMETTUAAT DEFTERLERİNDE VERGİLER	
1- Osmanlı Devleti’nde Vergi Düzeni ve Tahrirler	63
2- Vergiler	64
a- Öşür Vergisi	66
b- Adet-i ağnam.....	68
c- Vergü-yi Mahsusa (Yıllık Vergi).....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEMETTUAAT DEFTERLERİNDE GELİR GRUPLARI VE DAĞILIM

A- GELİR GRUPLAR.....	71
1- Tarım Gelirleri	71
2- Hayvan Gelirleri	72
3- Ticaret Gelirleri.....	72
4- Hizmet Gelirleri	73
B- GELİR GRUPLARININ GENEL DAĞILIMI	73
C- GELİRLERİN KÖYLERE GÖRE DAĞILIMI.....	74
1- Bereketli Çiftliği.....	76
2- Deliler Köyü.....	77
3- Doğuşlar Köyü.....	78
4- Güney Çiftliği	79
5- Yalınayak Köyü	80
6- Emcelli Köyü.....	81
7- Burgaz Çiftliği.....	82
8- Afşar Köyü	83
9- Yukarı Koçaklar Köyü	85
10- Çanakçı Köyü	86
11- Aşağı Koçaklar Köyü	86
12- Sarıgöl Merkez.....	88
13- Sığırtmaçlı Köyü.....	89
14- Çavuşlar	90
15- Çöp	91
16- Ahmet Ağa Çiftliği	92
SONUÇ.....	94
BİBLİYOGRAFYA.....	96

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.s.	: Adı geçen sözlük
a.g.t.	: Adı geçen tez.
a.g.m.	: Adı geçen makale
Ans.	: Ansiklopedi
bkz.	: Bakınız.
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c.	: Cilt.
h.	: Hicri Yıl
İA.	: İslam Ansiklopedisi
İÜİF.	: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
m.	: Miladi Yıl
MEB	: Milli Eēitim Bakanlıēı
MSS	: Manisa şeriye Sicili
nr.	: Numara
S.	: Sayı.
s.	: Sayfa
Sal.	: Aydın Vilayet Salnameleri
TMT.	: Temettuât
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: Ve devamı.
YTY.	: Yeni Türkiye Yayınları
Yay.	: Yayınları.
Yh.	:Yayına Hazırlayan

TABLÖLAR

Tablo 1-A: Aydın Vilayet Salnamelerine göre Sarıgöl'e bağlı köylerin sayıları

Tablo 1-B: Sarıgöl'ün 1844 yılı muhtemel nüfusu

Tablo 2-A: 1890 (m) Sarıgöl ve Köylerinin nüfus dağılımı

Tablo 2-B: Sarıgöl'ün 1844 yılı tahmini toplam nüfusun köylere göre dağılımı

Tablo 3-A: Aydın Salnamelerinde yıllara göre Sarıgöl nüfusu

Tablo 3-B: Ziraat ve hayvancılık yapan hanelerin, toplam haneye oranı

Tablo 4: Küçük ölçekli meslek grupları ve yüzdelik durumu

Tablo 5: Ticaret ile meşgul olan hanelerin köylere dağılımı ve yüzdelik oranı

Tablo 6: Hizmet üreten meslek erbabının dağılımı

Tablo 7: Fiziki güç (işçilik) ile ilgili mesleklerin toplamlarının hanelere oranı

Tablo 8: Kamu hizmeti yürüten hane reislerinin mesleklerinin dağılımı

Tablo 9: Dini hizmetlerde görevli hane reislerinin dağılımı

Tablo 10: İşsiz-güçsüz takımının dağılımı

Tablo 11: Herhangi bir meslek grubuna dahil olmayan hane reislerinin meslek dağılımı.

Tablo 12: Çok kullanılan isimlerin dağılımı

Tablo 13: Lakapların köylere göre dağılımı

Tablo 14: Köylere göre toplam hububat üretimi

Tablo 15: Köylere göre toplam baklagiller üretimi

Tablo 16: Köylere göre sanayi bitkileri üretimi

Tablo 17: Bağ ve bahçe bitkilerinin köylere göre dağılımı

Tablo 18: Hayvan gruplarının köylere göre dağılımı

Tablo 19: Büyük baş hayvan bulunan hane sayıları

Tablo 20: Köylere göre büyükbaş sağman hayvanları

Tablo 21: Sarıgöl'deki toplam inek sayısının köylere göre yüzdelik dağılımı

Tablo 22: Sağılmayan büyükbaş hayvanların sayısı

Tablo 23: Küçükbaş hayvancılıkla uğraşan hane sayıları

Tablo 24: Küçükbaş hayvanların köylere göre dağılımı

Tablo 25: Yük ve binek hayvanlarının köylere göre dağılımı

Tablo 26: Köylerin toplam vergileri ve hane başına düşen ortalama vergi

Tablo 27: Toplam verginin türlerine göre dağılımı

Tablo 28: Köylere göre öşür türleri ve toplam öşür

Tablo 29: Öşür vergisinin çeşitlerine göre dağılımı

Tablo 30: Öşür vergisinin köylere göre dağılımı ve hane başına düşen ortalama
öşür vergisi

Tablo 31: Ağnam vergisinin köylere göre dağılımı ve ortalamaları

Tablo 32: Vergi-i Mahsusa'nın köylere göre dağılımı ve ortalaması

Tablo 33: Gelir gruplarına göre Köyünün ayrıntılı durumu

Tablo 34: Gelirlerin yüzdeliği

Tablo 35: Köylerin hane başına ortalama gelirleri

Tablo 36: Toplam gelirin oran olarak köylere dağılımı

GRAFİKLER

Grafik 1: 1844 yılı toplam nüfusun yüzdelik payları

Grafik 2: Ziraat ve hayvancılıkla uğraşan hanelerin, toplam haneye oranları

Grafik 3: Küçük ölçekli sanayi meslekleriyle uğraşan hanelerin, bütün hanelere yüzdeliği.

Grafik 4: Ticaretle meşgul olan hanelerin diğer hanelere göre yüzdeliği

Grafik 5: Fiziki güç(İşçilik) ilgili mesleklerin hanelere göre yüzdeliği

Grafik 6: Kamu hizmet yürüten görevlilerin diğer hanelere yüzdelik oranı

Grafik 7 : Sık kullanılan isimlerin yüzdelik dağılımı

Grafik 8: Az kullanılan isimlerin dağılımı

Grafik 9: Toplam hayvan sayısının yüzdelik dağılımı

Grafik 10: Sağman ineklerin köylere göre yüzdelik dağılımı

Grafik 11: Sağman camusların köylere göre yüzdelik dağılımı

Grafik 12: Yoz hayvanlarının köylere göre yüzdelik dağılımı

Grafik 13: Küçükbaş hayvanların köyler göre yüzdelik dağılımı

Grafik 14: Yük ve binek hayvanlarının köylere göre yüzdelik dağılımı

Grafik 15: Toplam verginin yüzdelik dağılımı

Grafik 16: Gelirlerin yüzdelik dağılımı

Grafik 17: Toplam gelirin köylere göre dağılımı

Grafik 18: Bereketli Köyü gelir dağılımı

Grafik 19: Deliler Köyünün gelir dağılımı

Grafik 20: Doğuşlar Köyünün gelir dağılımı

Grafik 21: Güney Çiftliğinin gelir dağılımı

Grafik 22: Yalınayak Köyünün gelir dağılımı

Grafik 23: Emcelli Köyünün gelir dağılımı

Grafik 24: Burgaz Köyünün gelir dağılımı

Grafik 25: Afşar Köyünün gelir dağılımı

Grafik 26: Yukarı Koçaklar Köyünün gelir dağılımı

Grafik 27: Çanakçı Köyünün gelir dağılımı

Grafik 28: Aşağı Koçaklar Köyünün gelir dağılımı

Grafik 29: Sarıgöl merkezin gelir dağılımı

Grafik 30: Sığırtmaçlı Köyünün gelir dağılımı

Grafik 31: Çavuşlar Köyünün gelir dağılımı

Grafik 32: Çöpköy'ün gelir dağılımı

Grafik 33: Ahmet Ağa Köyünün gelir dağılımı

KONU VE KAYNAKLAR

Tanzimat devrinde, önceleri değişik isimler adı altında alınan vergilerin yerine tek bir verginin ikamesi için hane reislerinin gelirlerinin tespiti maksadıyla yapılan temettü sayımları, XIX. yüzyıl ortaları Osmanlı sosyal ve iktisadi tarihi için fevkalade kıymetli bilgiler ihtiva etmektedir.

Osmanlı tarihi üzerine yapılan araştırmalarda, Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal kurumlarının ve fonksiyonların araştırılmasında temettuat defterleri önemli derecede aydınlatıcı bilgiye sahiptir. Konunun seçilmesinde bu amaçlanmıştır.

Belgelerde kaza merkezleri “*nefs*” olarak tabir edilmiştir. Şehirler, devletlerin siyasi, ekonomik ve sosyal düzeninin önemli bir parçasıdır. Şehirlerin tarihi, gelişme düzeyi ve şehirlerin bulunduğu bölge içerisindeki durumlarının incelenmesi; Osmanlı devlet teşkilatlanması, sosyo ekonomik ve kültürel yapısının makro alanda açıklanmasını sağlayacaktır.

Şehir tarihi üzerine yapılan araştırmalarda şehirler çeşitli yönleriyle incelenmektedir. Bu incelemelerde çeşitli bilgi kaynaklarına müracaat edilmektedir. Bunlardan biri de zamanında resmi evrak olarak kullanılmış ve bugün arşivlere intikal etmiş durumda bulunan temettuat defterleri dönemin olaylarına ait birinci derecede en geniş bilgileri veren belge koleksiyonlarıdır.

Biz bu çalışmamızda Başbakanlık Osmanlı Arşiv’inde bulunan muhtevası aşağıda detaylı olarak anlatılan temettuat defterlerinden faydalanarak XIX. yy. ortalarında (1844/45) Sarıgöl ve çevresinin demografik, sosyal ve ekonomik durumunu ele aldık.

Sarıgöl, (O zamanki ismiyle İnegöl) ile ilgili temettuat kayıtları Başbakanlık Osmanlı Arşivinde, Maliye Nezareti Temettuat Defterleri (ML.VRD.TMT.) bölümünde 2079-2094 numaraları arasında kayıtlı 15 defter bulunmaktadır. Her defterde bir köy kaydedilmiştir.

2079 numaralı defter Burgaz Çiftliği’ne aittir¹. Toplam 9 sayfadan meydana gelmekte olup, kayıtlı hane sayısı 30’dur. Ancak son hane numaralandırılmamıştır.

2080 numaralı defter Yukarı Koçaklar Köyüne aittir². 16 sayfadan ibaret olup, biri numarasız 32 hane kayıtlıdır.

¹ Burgaz Çiftliği günümüzde “Bağlıca” ismiyle Sarıgöl’e bağlı bir köydür

2081 numaralı defter Ahmet Ağa Çiftliği'ne aittir³. 6 sayfadan meydana gelmekte olup, 18 hane kayıtlıdır.

2082 numaralı defter Çanakçı Köyüne aittir⁴. 15 sayfadan meydana gelmekte olup, kayıtlı hane sayısı 64'tür.

2083 numaralı defter Aşağı Koçaklar Köyüne aittir⁵. Toplam 26 sayfadan meydana gelmektedir. Toplam kayıtlı hane sayısı 98 olup, son hane numaralı değildir.

2084 Numaralı defter Sığirtmaçlı Köyüne aittir⁶. 9 sayfadan meydana gelmektedir. Toplam 32 hane kayıtlıdır. Ancak hane numaralandırmaları 30'da son bulmaktadır. Son iki haneye numara verilmemiştir.

2085 numaralı defter Deliler Köyüne aittir⁷. 16 sayfadan ibaret olup, kayıtlı hane sayısı 76'dır.

2086 numaralı defter Bereketli Çiftliği'ne aittir⁸. 6 sayfadan meydana gelmekte olup, toplam 18 hane kayıtlıdır. Hanelerin hepsi numaralandırılmıştır.

2087 numaralı defter Afşar Karyesi'ne aittir⁹. Toplam 14 sayfadan meydana gelmekte olup, 61 hane kayıtlıdır.

2088 numaralı defter Emcelli Köyüne aittir¹⁰. Toplam 18 sayfadan ibaret olup, kayıtlı hane sayısı 82'dir.

2089 numaralı defter Yalınayak Köyüne aittir¹¹. 5 sayfadan meydana gelmekte olup, 14 hane kayıtlıdır.

2090 numaralı defter Doğuşlar köyüne aittir¹². 5 sayfadan meydana gelmek olup, toplam, toplam 14 hane kayıtlıdır. Şimdi aynı isimle Sarıgöl Kazası'na bağlıdır.

2091 numaralı defter Çöp Köyüne aittir¹³. Toplam 10 sayfadan ibaret olup, 38 hanenin kaydı vardır. Ancak 35. haneye kadar numara verilmiş, bundan sonraki numara verilmemiştir.

² Yukarı Koçaklar günümüzde aynı isimle Sarıgöl'e bağlıdır.

³ Ahmet Ağa günümüzde aynı isimle Sarıgöl'e bağlı bir köydür.

⁴ Çanakçı Karyesi günümüzde aynı isimle Sarıgöl'e bağlı köydür.

⁵ Aşağı Koçaklar Karyesi, Sarıgöl Nahiyesi'nin 1957 yılında müstakil kaza olmasından sonra Sarıgöl ile birleşmiş ve günümüzde aynı isimle varlığını devam ettiren Sarıgöl'ün mahallesidir.

⁶ Sığirtmaçlı Karyesi günümüzde aynı isimle Sarıgöl'e bağlı köydür.

⁷ Deliler Karyesi günümüzde Yeşilyurt ismiyle ,Belde olarak Alaşehir'e bağlıdır.

⁸ Bereketli Çiftliği günümüzde Bereketli Köyü olarak Sarıgöl'e bağlıdır.

⁹ Afşar Karyesi günümüzde aynı isimle Sarıgöl'e bağlıdır.

¹⁰ Emcelli Köyü günümüzde aynı isimle Sarıgöl'e bağlıdır.

¹¹ Yalınayak Köyü günümüzde aynı isimle Sarıgöl'e bağlıdır.

¹² Doğuşlar Köyü günümüzde aynı isimle Sarıgöl'e bağlıdır.

¹³ Çöp Köyü günümüzde Sarıgöl'e bağlı Çimentepe Köyü olarak varlığını devam ettirmektedir.

2092 numaralı defter Çavuşlar Köyüne aittir¹⁴. Toplam 11 sayfadan meydana gelmekte olup, kayıtlı hane sayısı 38’dir.

2093 numaralı defter Güney Çiftliği’ne aittir¹⁵. 4 sayfadan ibaret olup, toplam 10 hane kayıtlıdır. Numaralandırma 9’a kadar devam etmekte olup, son haneye numara verilmemiştir.

2094 numaralı defter İnegöl merkezine ait olup, “Nefs-i İnegöl’ün Temettuat Defteri” ifadeleri ile başlamaktadır. Toplam 24 sayfadan ibaret olup, 89 hane kayıtlıdır.

Tezimizde kullandığımız diğer bir kaynak da Osmanlı Devleti’nde tutulan İl Salnameleridir(yıllıklar). Zira salnameler şehir tarihçiliği açısından son derece önemli bilgiler ihtiva eder ve resmi belge niteliğindedir. Osmanlı Devleti’nin herhangi bir şehrinde bir yıl içerisinde cereyan eden, idari, mali, içtimai, askeri, zirai vb. bütün olaylar kayda geçirilerek salnameler tertip edilirdi. Her yıl düzenli olarak tutulan ve arşivlenen Salnameler bahsettikleri bölgenin o günkü durum ve şartlarını günümüze aktarması bakımından büyük önem taşımaktadır. Temettuat defterlerinin yanı sıra Aydın viayet salnamelerinden geniş olarak yararlandık. Çalışmamız sırasında müracaat ettiğimiz Aydın Vilayeti Salnamelerinden Sarıgöl’ün; coğrafyası, tarihi, idari yapısı, köyleri, nüfus yapısı, meslek grupları, ziraat ürünleri, ticareti ithalat ve ihracat ürünleri, pazaryerleri ve panayırıları, sanayi yapılanması, nakliye unsurları, eğitimcileri, eğitim kurumları ve askeriyesi hakkında bilgi sahibi olduk ilgili konularda bu bilgileri dipnot göstererek ifade ettik.

Musa Çadircının “Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı isimli eseri”, Mübahat S. KÜTÜKÜOĞLU’nun, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri“ adlı makalesi, Said ÖZTÜRK’ün “Temettuat Tahrirleri” isimli makalesi ile Ahmet TABAKOĞLU’nun“Türk İktisat Tarihi” adlı çalışmaları tezimizin şekillenmesinde büyük katkı sağlamıştır

¹⁴ Çavuşlar Köyü günümüzde aynı isimle Sarıgöle bağlıdır.

¹⁵ Güney Çiftliği, günümüzde Sarıgöle bağlı Güneydamları Köyü olarak Sarıgöl’e bağlıdır.

GİRİŞ

SARIGÖL'ÜN COĞRAFYASI TARİHÇESİ VE TEMETTUAAT DEFTERLERİ

A-COĞRAFYASI

Aydın Vilayet Salnamelerinde Sarıgöl'ün mevkii coğrafyası şu şekilde gösterilmektedir; İnegöl nahiyesi şimalen(kuzeyde) Eşme ve Alaşehir şarken(doğu) ve cenuben(güney) Buldan kazalarıyla sınırlıdır. Salnamelere göre Sarıgöl'e bağlı köy sayısı yıllara göre 21 ile 25 arasında farklılık göstermektedir. Salnamelerde Sarıgöl'ün koordinatları verilmiştir; merkez nahiye Alaşehir'in cenup-u şarkısında(güney doğusunda) 38 derece ve 14 dakika arz'ı şimali(Kuzey) 26 derece 25 dakika Tul'ı şarkda (doğu) 25 dakikadır.¹

Günümüzde Sarıgöl ilçesi Manisa'ya bağlı bir kaza olup Gediz Ovasının başlangıç noktasının doğusunda bulunmaktadır. İlçenin doğusunda Denizli'ye bağlı Güney ilçesi ve Uşak iline bağlı Eşme ilçesi, güneyinde Buldan ve Kuyucak, Batısında ise Alaşehir ilçesi vardır. 1312-1317(h),1894-1899(m) yıllarındaki Sarıgöl ile günümüzdeki Sarıgöl arasında coğrafi mevkii olarak farklılık bulunmamaktadır.

Arazi yüzölçümü 423 km.²'dir. Denizden yüksekliği 320 metredir. İç Egenin tüm özelliklerini taşıyan bir coğrafi yapıya sahiptir. İlçenin doğusunda Uysal Dağı (1314m), güneyinde Kocadağ (1430m) batısında Bozdağlar ve güney doğu ucunda Güllü Baba Dağı (1890) vardır. Sarıgöl ilçesinde tipik bir Akdeniz iklimi yaşanır. Kasım-Nisan aylarındaki yağışlarla beslenen ova toprakları Buldan-Afşar barajlarından sulama imkânıyla her türlü tarıma elverişli hale gelmektedir. İlçenin merkez ovası bazı bölümlere ayrılmıştır bunlar; 1- Üzüm ovası: Dindarlı ve Dadağlı köylerinin bulunduğu bölge 2- Bahar Ovası: Baharlar ve Bahadırlar köylerinin bulunduğu bölge 3- Ahmet Ağa Ovası: Ahmet Ağa köyü ve havarisi 4- Bağlıca (Burgaz) Ovası: Bağlıca köyü ve yakınları. Merkez İlçenin bulunduğu bölge Kavakkırı Ovası adıyla anılmaktadır. İlçe

¹ Sal-Aydın, Sene; 1312,s,409, Sene; 1313,s,454, Sene;1314,s,401, Sene;1315,s,421, Sene;1317, s,361.

sınırları içersinde devamlı akan akarsu yoktur fakat, eskiden Koca Çay veya Alaşehir Çayı (Cogamus) olarak anılan akarsuyun olduğu bilinmektedir².

Salnamelere göre 1311(h) yılında Alemşahlı yaylasında beş bin dönüm etrafı çam ağaçlarıyla çevrili bir meranın olduğu Sarıgöl nahiyesinde yedi kıta da meşe ve çamlık olarak 128 kilometre ormanın bulunduğu görülür³.

Sarıgöl ilçesi bitki örtüsü bakımından Akdeniz iklimi bitkilerinin özelliğini taşır. Çaldağı-Aktaş yöresinde çam ve meşe ormanları, diğer yerlerde ise piynar, kavak her çeşit meyve, az miktarda da söğüt ve çınar ağaçları mevcuttur⁴.

İlçenin toprakları her çeşit ürünün yetişmesinde elverişlidir. İlçenin güneydoğusunda bulunan ve ilçeye göre 494 m. kadar yüksek olan Üzüm Ovasında tütün yetiştirilir. Bu ovada ayrıca arpa-buğday, Alemşahlı köyünde en çok tütün yetiştirilir. Kızılçukur köyünde mısır, elma, şeftali, erik, ceviz, badem, kestane ve sofralık üzüm yetiştirilir. İlçe çerçevesindeki diğer köylerde ise genellikle çekirdeksiz üzüm, pamuk, tahıl, susam, her türlü yazlık ve kışlık sebze, narenciye dışında her türlü meyve ve zeytin yetiştirilir. Salnamelerden edindiğimiz bilgiye göre Sarıgöl ve köylerinde 1893 yılında ziraat ürünü olarak arpa, buğday, bakla, akdarı, kum darı, mısır, susam, pamuk, burçak, cavdar ve afyon yetiştirilmektedir.⁵ Günümüzde Afyon haricinde diğer ürünler yetiştirilmeye devam etmektedir.

B-TARİHÇESİ VE İDARİ DURUMU

1- İnegöl (Sarıgöl) İsminin Menşei

İnegöl isminin nereden geldiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. İsmi menşei hakkında bilgiler genel olarak İnegöl isminin Rumcadan veya Türkçeden geldiği hususundadır. İnegöl ismindeki “İne” veya “Eyne”nin eski Türkçe İni’den bozma ve Anadolu ağzına uydurulmuş olduğu, küçük anlamında kullanıldığı savunulmaktadır. İninin yaşça küçük kardeş anlamında daha çok kocanın küçük erkek kardeşi için

² Sal-Aydın, Sene;1308, s.843, Yurt Ansiklopedisi, c.VIII, Anadolu Yayıncılık İstanbul 1981 s.5585 , Sarıgöl Tanıtım Rehberi, Sarıgöl 1995, s.9-10-11.

³ Sal-Aydın, Sene ;1311 s.261.

⁴ Sarıgöl Tanıtım Rehberi, Sarıgöl 2004, s.9.

⁵ Sal-Aydın Sene; 1311(h) s.209.

kullanıldığı bilinmektedir⁶.Bu durum İnegöl'ün Küçük Göl anlamında kullanılma ihtimalini ortaya çıkarır.

Tarihçi Ramsay İnegöl isminin “İnekgöl”den geldiğini savunmaktadır⁷. Bölgede günümüzde de hayvancılık özellikle de büyük baş hayvancılık yaygındır.

Bilge Umar, “İne” kelimesinin Rumca İnea Poli(Yeni Kent) adı yerine kısaltma yoluyla kullanılan İneadan gelmiş olabileceğini belirtmiştir, aynı zamanda İnegöl'den geçen Akarsuyun olması⁸ Sarıgöl'ün günümüzde Cuma günleri kurulan Pazar yerinde gemi bağlama iskele kalıntılarının olması⁹ sebebiyle Göl şehri yada Yeni göl anlamlarında kullanılma ihtimalini de doğurmaktadır. İdari taksimatta yapılan değişiklikle İnegöl adı 1938 yılında Sarıgöl olarak değiştirilmiştir isim değişikliğinin ana sebebi olarak İdari yönetim açısından Bursa İnegöl ile karıştırılmasına engel olmayı hedeflediğini düşünüyoruz. İnegöl ismi gündeme geldiğinde Bursa İnegöl'ün de ortaya çıkması bu durumun bir sonucudur. Yine halk arasında anlatılan ve doğruluğuna inanılan bir rivayete göre Osmanlı Hükümdarlarından Yıldırım Bayezid Han bölge fethi esnasında Topuzlu mevki olarak bilinen yerden şehri izlerken komutanlarından Hünkarım burası neresidir sorusu gelmesi üzerine; “Han; Burası tıpkı İnegöl(Bursa) attan inde öyle bir dolaş iyice gör cevabını verir”¹⁰.Bu rivayet ve bölge yeryüzü şekilleri itibariye Bursa İnegöl'le benzerlik göstermesi sebebiyle Bursa'dan esinlenerek bölgeye aynı ismin verildiği inancını doğurur.

2- Türk Hakimiyeti Öncesi Sarıgöl

Manisa ve çevresinin verimli topraklara sahip olması, tarih boyunca birçok medeniyetin bu topraklara göz dikmesine sebep olmuştur¹¹. Sarıgöl'ün bu medeniyetlerden hangisinin zamanından kurulmuş olduğu buralarda bilimsel araştırmaların yapılmamış olması sebebiyle belli değildir. Sarıgöl hakkında yeterli kaynak ve malumat olmadığı için Sarıgöl'ün tarih içindeki gelişimini Alaşehir'in tarihine dayanarak mukayese yoluyla tahmin edebiliyoruz. Sarıgöl'ün gerek Alaşehir'e

⁶ Yavuz Sarıtaş, Tapu Tahrir Defterlerine Göre XV ve XVI.Yüzyıl İnegöl (Sarıgöl),Uludağ Üniversitesi Tarih Bölümü Lisans Tezi, Bursa 1995, s.9.

⁷ Ramsay W.M, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Çeviri Mihri Pektaş, İstanbul 1960 ,s.15.

⁸ Bilge Umar, Türkiye'deki Tarihsel Adlar, İnkılap Kitap evi, İstanbul 1993, s.342-343.

⁹ Sarıgöl Tanıtım Rehberi, Sarıgöl Belediyesi Yayınları “Sarıgöl 2004”, s.7.

¹⁰ Sarıgöl Tanıtım Rehberi,Sarıgöl Belediyesi Yayınları“Sarıgöl 1997”, s.1.

¹¹ Manisa İl yıllığı 1967, Ticaret Basım Evi, İzmir 1967, s.125-127.

yakınlığı, gerekse coğrafi konum ve kalesinin olması¹² bizde Alaşehir ile aynı tarihi süreci yaşadığı fikrini oluşturdu. Sarıgöl verimli topraklara sahiptir. Ayrıca Sarıgöl, Samiynra (İzmir) Magnesia (Manisa), Sardes (Sart), Philadelphia (Alaşehir) ve Hiyerapolis'e (Pamukkale) ulaşan kara yolu üzerinde önemli bir konaklama yeridir. Bu konumu sebebiyle birçok medeniyetin hâkimiyeti altına almak istediği yerler arasında olmuştur. Türk hâkimiyetine girmeden önce Bizans İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğu hakimiyetinde yaşamıştır¹³.

Dadağlı Köyü Alafakı mevkiinde “Han Çeşmesi” denilen yerde görülen temel kalıntıları eski bir medeniyetin izlerini yansıtmaktadır. Dindarlı Köyü yakınlarında, Buldan yolu üzerindeki sonradan tarla haline getirilen mezarlık ve bu mezarlıktaki taşlarda bulunan Roma yazıları, aynı köyün “Kulu Çeşmesi” ve çevresindeki harabeler, burada zaman zaman bulunan bakır paralar, küpler, çeşitli testiler, buralarda Roma izlerini gösteren kalıntılardır. Bu nedenle Dindarlı Köyü birinci derece sit alanı olarak ilan edilmiştir. Sürekli kontrol altında bulundurulmaktadır.¹⁴

Emcelli Köyü doğu kesiminde Süğmezli Çeşmesi ve çevresindeki harabeler ve buradaki dört köşeli bir kuyu kalıntısı bulunmasıyla buralarda yaşamış bir medeniyetin olduğunu tahmin etmekteyiz.

Baharlar Köyünün doğusundaki “Gavur Damı” denilen yerde ve “Toprak Tepe” mevkiisi arasındaki Derbent Çayının iki yakasında taşkından koruma amaçlı olarak yapıldığı zannedilen bentler bugün halen mevcuttur. Bahadırlar köyü yakınında Çingil, Sığırtmaçlı Köyünün kuzeyinde Karain ve Kahramanlar Köyleri yakınlarındaki Öreniçi, Selimiye Köyünün kuzey tepelerindeki Karakaya mevkileri eski medeniyetlerin izlerini taşır.¹⁵

İlçeye bağlı Bağlıca Köyü İlköğretim Okulu çevresinde ise Roma dönemine ait bir çok üzüm gırlanlı ve eros kabartmalı mermer lahitlerin ve mermer sunakların bulunduğu bilinmektedir 1980’li yılların sonunda çift sürümünde ortaya çıkarılan çok değerli olan “Marsyas Heykeli” diğer bir adıyla “Pan Heykeli” (Kır ve çobanların

¹² BOA.TD Nr.148 s.708 “Sengha’-i bina-i hisar-ı İnegöl.....vd”

¹³ Ana Britanica, Ana Yayıncılık ve sanat ürünleri pazarlama A,Ş, 1986, c.I, s. 292.

¹⁴ www.sarigol.org.tr

¹⁵ Sarıgöl 2004, s.2.

tanrısı) bulunmuştur. Bu heykel Roma dönemine ait Anadolu da flüt çalan ilk insan tasviri olması bakımından önemlidir.¹⁶

XI. yüzyılda Anadolu'ya akınlar yapan Türk boylarının amacı, burayı kendilerine yurt edinmekti. 1075 yılında, İznik'i alarak, Anadolu Selçuklu Devleti'ni kuran Süleyman Şah egemenlik alanını genişletmeye başladı. İyonya bölgesinde bir beylik kurmuş olan Aydın Oğlu Mehmet Bey İlk önceleri Germiyan ordusunda kumandandı (Subaşı). Germiyan Beyi Yakup Bey Aydın Oğlu Mehmet Beyi Ege bölgesine fethe göndermiş ve zapt ettiği yerleri kendisine ikta olarak vermiştir. Mehmet Bey de bu topraklarda beyliğini kurmuştur kurulmuş olan bu beylik toprakları içerisinde Aydın İnegöl'ü de yer almaktadır. Fakat Alaşehir'i elde edemediler¹⁷ bu bölge Rum hâkimiyetinde kalmaya devam etmiş bağımsız bir tekfur tarafından yönetilmiştir¹⁸.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıf düşmesinden sonra bağımsız davranmaya başlayan diğer Anadolu Beyleri gibi, Saruhan Bey de 1300'lü yılların başında bağımsız Saruhanoğulları Beyliğini kurdu¹⁹. XIV. Yüzyılın başlarında bölgede göçebe Türklerin sayısı artmıştır. Alaşehir ve havalisi bu bölge içinde Türklerin çevrelediği bir ada gibiydi. Germiyan Beyi Alişir Oğlu Yakup Bey bu durumu düzeltmek için Alaşehir'i kuşattı (1312). Alaşehir Tekfuru aman dileyip haraç vermeyi kabul etti. Yakup bey bu durum karşısında kuşatmayı kaldırdı.1335 yılında Aydın oğlu Umur Bey Alaşehir'i yeniden kuşattı ve şehri ele geçirdi Tekfuru haraca bağlayıp kale kontrolünü sağlamak için kaleye asker bıraktı. Bizans kralının araya girmesi sonucu ve tekfurun yumuşak politikası sayesinde Alaşehir Saruhanoğulları'na vergi veren bağımsız bir tekfurluk olarak var olmuştur²⁰.

3- Osmanlı Hakimiyetinde Sarıgöl ve İdari Durumu

Osmanlı hükümdarlarından Yıldırım Bayezid tahta geçtikten sonra Anadolu birliğini sağlamak amacıyla Anadolu beyleriyle mücadeleye girdi. Aydın, Saruhan ve Menteşe beyliklerinden önce Alaşehir ve civarının fethini kararlaştırdı. Öncelikle şehri sulh yoluyla zapt etmek istedi Tekfurun karşı çıkmasıyla askerlerine yağma emrini verdi

¹⁶ www.sarigol.org.tr Arkeolog, Savaş Sarıtaş'tan Edindiğim Bilgi, 1974 Sarıgöl doğumlu, (Bağlıca Köyü Sarıgöl Manisa'da ikamet etmektedir), Sarıgöl 2006.

¹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, c.I, TTK Basımevi, Ankara 1994, s.65-66.

¹⁸ Yurt Ansiklopedisi, Anadolu yayıncılık, İstanbul 1981, c.VIII s. 5533.

¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, TTK.Yay, Ankara 1984, s.85.

²⁰ Sarıtaş, a.g.t, s.9.

bunu duyan tekfur aman dileyerek şehrin anahtarını Yıldırım Bayezid Hana teslim etti. Alaşehir'in fethiyle ilgili iki tarih zikredilmektedir. Bunlar H.792 M.20.12.1389 veya 14.9.1390 tarihleridir²¹.

Ankara muharebesinden sonra Timur'un Yıldırım Bayezid'i yenilgiye uğratması sonucu bu bölgeyi 1402'de Saruhan Beyin Oğlu Orhan Beye iade eder. Orhan Beyin ölümüyle yerine oğlu Hızır Şah geçmiştir Hızır Şah Osmanlı Fetret Devrinde Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında yaşanan taht mücadelesinde Çelebi Mehmet'in kardeşi İsa Beyi desteklemiştir. Tahta Çelebi Mehmet'in çıkmasıyla Hızır Şahı taht mücadelesinde taraf olduğu için öldürtmüş ve toprakları tamamen Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir²². Bu topraklar içersinde Sarıgöl ve Alaşehir'inde bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu andan Osmanlının parçalanmasına kadar Sarıgöl Osmanlı Toprağı olarak kalmıştır.

1478 ve 1483 yılları arasındaki tapu tahrir defterlerinde Alaşehir'e bağlı üç nahiye bahsedilmektedir. Birincisi Sart, ikincisi İnegöl ve üçüncüsü Üzümi nahiyesidir. Üzümi nahiyesi bugün mevcut olmayıp Sarıgöl köyleri içersinde yer alan Dindarlı ve Dadağlı köyleri sınırında kurulmuştur²³. Bu bilgi bize Sarıgöl'ün bu yıllarda Alaşehir'e bağlı bir nahiye olduğunu göstermektedir.

1528 yılı Tapu tahrir defterlerinde Sarıgöl 24 köyü ile Alaşehir'in nahiyesi olarak geçmektedir²⁴.

1844 tarihli temettuat defterleri'nde Sarıgöl kaza olarak görülmektedir. Ancak XV.ve XVI.yy Tapu tahrir defterlerinde Sarıgöl nahiye olarak ifade olunmaktadır.²⁵

Aydın Vilayet Salnamelerini incelediğimizde 1879 yılında Sarıgöl, Aydın Vilayeti, Saruhan Sancağı, Alaşehir Kazası'nın İnegöl nahiyesi olarak karşımıza çıkmaktadır. 1878-1908 yılı arasındaki ulaşabildiğimiz tüm Aydın Vilayet Salnamelerine ait defterlerde Sarıgöl Nahiye olarak zikredilmektedir²⁶. Bu bilgiler 1844-1845 yılı itibariyle de Sarıgöl'ün nahiye merkezi olduğu ve temettuat defterlerinde ise kolaylık olması açısından veya defterleri tutanların yanlış ifadelerinden dolayı kaza merkezi olarak ifade olunduğunu tahmin etmekteyiz.

²¹ Hoca SADEDDİN, Tacü't-Tavarih, Yh, İsmet Parmaksızoğlu, c.I, Kültür Bakanlığı Yay. Eskişehir 1992, s.195-196.

²² Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, s.76.

²³ Sarıtaş, a.g.t, s.3

²⁴ Sarıtaş, a.g.t s.15

²⁵ Sarıtaş, a.g.t. tamamı.

²⁶ Sal-Aydın,sene;1296(h)- 1326(h) arası salnameler.

Salnamelerden edindiğimiz bilgiye göre 1879-1882 yılları arasında Yusuf Ziya beyin nahiye müdürü olarak görev yaptığını öğrenmekteyiz²⁷. Bu zatın mezarı da Sarıgöl'dedir mezar taşında da “İnegöl Nahiye Müdürü” olduğuna dair kayıt mevcuttur.

Salnamelerde 1890 yılı itibariyle Belediye Reisinden ve Belediye Katibinden bahsedilmemiştir. Lakin 1893'ten itibaren bu görevliler hakkında bilgi verilmiştir²⁸. Sarıgöl'ün 1867 yılında Alaşehir kazasına nahiye olarak bağlandığını savunan kaynaklar da²⁹ mevcuttur. Fakat Sarıgöl'ün ne zaman nahiye olduğu kesin olarak bilinmemektedir.

1882 yılında İnegöl Nahiyesi mülki birim olarak idari taksimatta yerini almıştır³⁰.

Sarıgöl'e bağlı olan köyler'in tarihi süreç içerisinde idari taksimatlardaki yapılanmaya göre durumları değişmiştir ve sayıları artmıştır. Bazı köyler kaza merkezi Alaşehir'e bağlanmış veya merkez kazaya bağlı olan bazı köyler ise Sarıgöl'e bağlanmıştır.

Tablo-1-A: Aydın Salnamelerine göre Sarıgöl'e bağlı köylerin sayıları³¹

Yıllar	Köy Sayısı
1308 (1890)	17
1312 (1894)	20
1313(1895)	20
1314 (1896)	21
1317 (1899)	21

1848 Temetuat belgelerine göre Sarıgöl'e bağlı olan köyler; Burgaz (Bağlıca), Yukarı Koçaklar, Ahmet Ağa, Çanakçı, Aşağı Koçaklar, Sığırtmaçlı, Deliler, Bereketli, Afşar, Emcelli, Yalınayak, Doğuşlar, Çöp, Çavuşlar ve Güney Köyleridir³².

²⁷ Sarıgöl 95, s.8, al-AYDIN, sene: 1297s.128, 1298,s.155,1299,s.191,192.

²⁸ Sal Aydın, sene(h) 1308, 1879

²⁹ Manisa 2000, Manisa Valiliği yayınları. s.103.

³⁰ M. Çağatay, ULUÇAY, 18 ve 19 yy'da Saruhanda Eşkiyalık ve Halk Hareketleri, İstanbul 1955 , s.2.

Himmet AKIN, Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma, Pulhan Matbaası, İstanbul 1946 , s.98.

³¹ Sal-Aydın, sene: 1308, s.482-483 sene:1312,s.406 sene: 1313, s.404 sene:1314,s.403 sene:1317,s.361.

³² BOA, ML-VRD.TMT No:2079,2080.....2094.

1890 yılında Sarıgöl'e; Emcelli, Aşağı Koçaklar, Yukarı Koçaklar, Doğuşlar, Yalınayak, Sığırtmaçlı, Tırazlar, Çanakçı, Güney, Çöp, Cedit, Çavuşlar, Burgaz, Deliler(Veliler), Ahmet Ağa ve Bereketli ve Avşar köyleri bağlıdır³³.

1894,1895,1896 ve 1899 yıllarında Sarıgöl'e bağlı olan köyler ise; Ahmet Ağa, Akhisar(Akşar-Afşar), Emcelli, İsmail Bey, Aşağı Koçaklar, Burgaz, Bala Koçaklar, Cedit, Cabar, Çavuşlar, Çanakçı, Çöp, Deliler, Ziyanoğlu, Selimiye, Sığırtmaçlı, Tırazlar, Doğuşlar, Güney ve Yalınayak köyleridir³⁴.

Milli Mücadele esnasında 23 Ağustos 1919 yılında Yunan işgali karşısında önlem almak için Alaşehir'de Yarbay Muhiddin Çarıklı önderliğinde toplanan Kuva-yi Milliye ekiplerine Sarıgöl'den Ethem Hoca (Sarhan) ile Alemşahlı köyünden Mazlum Bey katıldı. Alaşehir Kongresine de aynı kişiler katılmıştır³⁵.

4- Cumhuriyet Döneminde Sarıgöl ve İdari Durumu

Sarıgöl 4 Eylül 1922'de Yunan işgalinden kurtarılmıştır. İnegöl ismi 1938 yılında Sarıgöl olarak değiştirilmiş ve 4 Eylül 1957'de 7033 sayılı kanunla Alaşehir Kazası'ndan ayrılıp, ayrı bir ilçe olarak Manisa'ya bağlanmıştır³⁶.

2006 yılında Sarıgöl'e bağlı olan köylerin isimleri şöyledir; Afşar, Ahmet Ağa, Alemşahlı, Bağlıca (Burgaz), Bahadırlar, Baharlar, Bereketli, Beyharmanı, Çanakçı, Çavuşlar, Çimentepe, Dadağlı, Dindarlı, Doğuşlar, Emcelli, Güney Damları, Kahramanlar, Karaca Ali , Kızılçukur, Özpınar, Selimiye, Sığırtmaçlı, Şeyh Davutlar, Tırazlar, Yeşiltepe, Yukarı Koçaklar, Günyaka, Zıyanlar ve Yeniköy köyleridir.

³³ Sal-Aydın, sene: 1308, s.482-483

³⁴ Sal-Aydın,sene:1312,s.406 sene: 1313, s.404 sene:1314,s.403 sene:1317,s.361

³⁵ Sarıgöl 97, s.3

³⁶ Sarıgöl 95, s.8

C-TEMETTUAAT DEFTERLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

a- Temettuat Tahrirleri

Osmanlı Devleti'nde taşranın, ekonomik ve sosyal yönden araştırılıp, anlaşılmasına yönelik iki defter serisi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, klasik dönem Osmanlı Tarihi'nde devlet yapılanmasında önemli bir yeri olan Tapu Tahrir Defterleri'dir. Tımar sisteminin uygulanabilmesi için idarî, sosyal, ekonomik ve askerî düzenlemeleri yapmak amacıyla bölgelerin imkânlarını tespit etmiştir.

Defter serisinden ikincisi ise, Osmanlı Devleti'nin Tanzimat döneminde yani XIX. yüzyıl.'da düzenlenen defter serisidir ki düzenleniş tarzı ve içeriğindeki bir kısım değişik öğelerle Tapu Tahrir Defterleri'nden ayrılan Temettuat Defterleri'dir. Temettuat defterleri araştırmacılara bulunduğu döneme ve ait olduğu bölgeye ilişkin sosyo-ekonomik ve demografik yapı hakkında daha mükemmel ve teferruatlı bilgiler sunar. Temettü, mal, eşya, kazanç, kâr etme, fayda görme mânâsına gelir.

Tanzimatın ilanıyla herkesten eşit vergi alınması şartı vardı. Bu babta alınan vergi kayıtlarının tutulduğu³⁷ temettuat defterleri Osmanlı taşrasının anlaşılmasına yönelik önemli teferruatlı istatistikî bilgiler sunar.

1- Muhassıllık Teşkilatı ve İlk Temettu Sayımı Denemesi

Tanzimat'ın taşrada uygulanabilmesi için yapılan idari düzenlemelerden biri, muhassıllık teşkilatının kurulmasıdır. 1840 yılının başlarından itibaren padişahlar tarafından “memur-u müstakil” olarak seçilen muhassıllar Tanzimat'ın uygulandığı bölgelere gönderildi. Muhassıllar vergiyi vali ve ayanların kontrollerinden alarak devlet hazinesi adına tahsil edilmesini sağlayacak maaşlı devlet memurlarıydı. Muhassıllar tayin oldukları eyalet ve livaların bütün malî işlerinden sorumlu idiler. Tanzimatın taşrada tanıtılmasında da aktif rol oynayacaklardı³⁸.

İşte 1840 yılında kurulan muhassılların görevlerinin arasında nüfus ve emlak tahriri yapmaları da vardı. Gönderildikleri yerlerde mal ve emlak sayımına başladılar.

³⁷ Ahmet Akgündüz-Said Öztürk, Darende Temettuat Defterleri, Seyyid Osman Hulusi Darende Vakfı yayınları, İstanbul 2002, s. 4.

³⁸ a.g.e s.49.

Bu sayım işlerinde, defter nazırları, mukkayyidler, meclis üyeleri, kadılar, imamlar ve muhtar yardım etmişlerdir³⁹.

Fakat yapılan bu sayımlar istenilen veya beklenen neticeyi vermediği gibi hazine gelirlerinde büyük azalma görüldü. Bu başarısızlığın en büyük sebeplerinden biri bu göreve atanan kişilerin mültezimlere yakın ilişkileri olanlardan seçilmiş olmalarıydı. Bu sebeple 1842 yılında eyalet idaresine yeni bir nizam vermek ve muhassıllıkla ilgili problemi kökünden çözmek için muhassıllıklar kaldırıldı⁴⁰. Valilerin sancaklarına hükmetmesi şeklindeki eski kural tekrar getirilerek Müşirlik sistemi kuruldu. Valilerin maiyetine bir defterdâr tayin edildi⁴¹.

2- 1261 (1844) Yılı Temettu Sayımları

1840 (H. 1256) tarihinde muhassılların denetiminde başlayan tahrirler ile adil ölçüler içerisinde bir vergilendirme yapılmak isteniyordu. Ancak, 1840 yılında düzenlenen tahrirlerde hakkaniyet gözetilmediği, tahrirde usulsüzlükler yapıldığı ve kazadan kazaya değişen oranlarda vergi miktarı belirlendiği anlaşıldı. Bu nedenle, bu ilk tahrir defterlerine itibar edilmedi. 1845 yılına girerken Meclis-i Valâ'nın eyaletlerden merkeze çağırdığı eşraftan, temsilciler ile yapılan görüşmeler sonucu, vergi ıslahı için yeniden emlak ve temettuat tahririnin yapılmasına karar verilmiştir⁴². Buna göre, yeniden yapılacak temettuat tahrirleri her eyaletin müşir, defterdar ve kaymakamları vasıtasıyla icra olunacak; imar meclisleri de temettuat tahrirlerine nezaret edeceklerdi. Ayrıca temettuat tahkiki için yapılacak tahrirlerin nasıl yapılacağını belirten açıklamalı örnek nüsha ve talimatlar eyalet valilerine gönderilmiştir⁴³.

Tahrirler için merkezden görevliler gönderilmeyecekti. Tahririn yapıldığı kazadan kâtipler görevlendirilecekti. Mahalle veya köyün imamı muhtarları ile gayrimüslim papaz veya kocabaşları vasıtasıyla tahrir tamamlayacaktı. Kontrol ve tahkik için kaza meclisine teslim edilecekti. Tahrir defterlerinin kazalarda temize

³⁹ a.g.e s.51.

⁴⁰ Tevfik Güran “*Ondokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri*”, İÜİF, Ord. Prof.Dr. Ömer Lütfi Barkan’a Armağan Özel Sayısı, İstanbul 1985, s.80.

⁴¹ Akgündüz a.g.e, s.52.

⁴² a.g.e., s. 64.

⁴³ a.g.e., s.65.

çekilmesi ile uğraşılmayacak, her köyün ve kazanın defterleri ayrı ayrı düzenlendikten sonra topluca merkeze, maliye hazinesine gönderilecekti⁴⁴.

Tahrir çalışmaları sırasında halk ile tahrir memurları arasında anlaşmazlıklar çıkabiliyor veya usule uygun olmayan tahrir defteri düzenlenebiliyordu. Meclis-i Vâlâ'ya gelen bu türlü şikâyetlere cevaplar yazılmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Temettuat defterleri Meclis-i Vâlâ'da inceledikten sonra Maliye Nezaretine gönderiyordu. Maliye Nezareti bünyesinde emlak ve temettuat tahriri ile ilgili işleri takip etmek üzere, Ceride Muhasebesi teşkil edilmişti. Ceride muhasebecisi ve mümeyyiz-i ulâ yani ilk kontrolü yapan görevliler tayin edilmiştir. Ceride muhasebesi kalemine gelen temettuat defterlerinden iki nüsha defter tanzim edilerek, birer nüshası burada saklanacak, diğer bir nüshası ise incelenerek mahalline gönderilecektir. Tahrir esnasında her defterin sonuna geçmiş senenin vergi ve temettu toplamının yazılması ve her kazanın toplam temettuat ve vergilerini gösteren bir icmal pusulasının hazırlanarak merkeze gönderilmesi kararlaştırılmıştır⁴⁵.

Tahrir bittiğinde defterin sonu görevliler tarafından mühürlenerek tâbi oldukları kaza müdürlerine teslim edilecek ve kaza meclisinde kontrol edildikten sonra ya sancak kaymakamına ya da defterdâra teslim edilecektir. Defterler birbirlerine karıştırılmadan her köyün defterleri kaza kaza torbalara konularak takım halinde Maliye Hazinesi'ne gönderilecektir.

1261 sayımında taşrada sayım yapılan bölgelerden numûne olarak bir köyün defteri Meclis-i Vâlâ'ya geliyor ve burada usûl ve kaidesine muvafık olup olmadığına bakılıyordu. Tutulan defter usûl ve kaidesine uygunsa diğerlerinin de buna göre yapılması isteniyordu. Merkeze gelen bu numûne defterler Meclis-i Vâlâ'da inceleniyor ve uygun olmayanlar Maliye Nezareti'ne gönderilerek burada asıl numûne defterlerde belirtilen hususlara riayet edilmeden tanzim edilen defterlere gereken açıklamalar yazılarak tekrar mahallerine geri gönderiliyordu.

1261 sayımı uzun zaman almış ve bu sebeple bir yıl geçtiği halde sayım yapılamadığından defterleri gelmeyen yerler olmuştur. Meclis-i İmâr memurlarından görevini tamamlayamayanlar tahrir yapılmayan bölgeler için ellerinde bulunan tahrir

⁴⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Kaynaklarından Temettuat Defterleri” XII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 1994, s.397.

⁴⁵ Akgündüz , a,g,e s. 68.

talimatnâmelerinin birer suretini orada bırakıp tahrir sayımının valiler denetiminde yapılmasını istemişlerdir.

Vergi mükellefinin maddî imkânları, kazançları ve şahsî hayatlarında meydana gelen değişikliklerin her yıl izlenmesi öngörülmüş ve tahsilat döneminden birkaç ay önce bölgeye gidilerek vergi mükelleflerinin durumları gözden geçirilmiştir⁴⁶.

b- Temettuat Defterlerinin Kapsamı ve Önemi

Temettuat defterleri XIX. yüzyıl ortalarında Osmanlı Devleti'nin ekonomik ve sosyal durumu hakkında çok açık ve önemli bilgiler vermektedir. Bu defterler, bulunduğu döneme ve ait olduğu bölgeye ilişkin kapsadığı zengin malumat ile, bölgenin genel olarak sosyo-ekonomik durumunu ortaya çıkaracak özellikleri bünyesinde taşımaktadır. Temettuat Defterleri XX. yüzyılın ortalarında zirai ekonominin tüm özelliklerini yansıtacak bir kapasite ve muhteva zenginliğe sahiptir⁴⁷.

Temettuat tahrirleri ülkenin çok geniş bir bölümünde belli bir zaman içinde yapılmış olması sebebiyle bölgeler ve toplumsal gruplar üzerinde yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar için geniş araştırma imkânları sunmaktadır. Yine seçilecek belirli bölgeler ya da bir bölge içindeki şehir ve kırsal kesimler, toplumsal ve etnik gruplar arasındaki farklılıkların tespitini amaçlayan karşılaştırmalı araştırmalara geniş imkan tanımaktadır⁴⁸.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan temettuat defterleri 1998 yılına kadar Kamil Kepeci ve maliyeden müdevver defter tasnifi içinde yer almakta idi. 1998 yılında ayrı olarak tasnif edilip, araştırmaya açılmıştır⁴⁹.

Defterlerin tasnifi ve kataloglanması, dönemin idari yapısı dikkate alınarak eyaletlere göre yapılmıştır. Her eyalet kendi içinde alfabetik olarak kazalara ayrılmış ve numaralandırılarak özet bilgilerle kataloglara işlenmiştir. ML.VRD.TMT olarak kodlanmış ve araştırmacıların hizmetine sunulmuştur⁵⁰.

Bu defterler sancaklara göre düzenlenmiş sancakların alt idari birimi olarak kaza ve nahiyeler alınmıştır. Önce mahalle mahalle aile reisleri kaydedilmiş ardından köy ve

⁴⁶ a.g.e, s.52.

⁴⁷ a.g.e. s.29.

⁴⁸ Tevfik Güran, "XIX. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri" Osmanlı Devletinde Bilgi ve İstatistik, Ankara 2000, s.79.

⁴⁹ Mustafa Serin, "Osmanlı Arşivinde bulunan Temettuat Defterleri", Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası, Ankara 1998, s. 721.

⁵⁰ a.g.e s. 721.

mezralara yer verilmiştir. Temettuat defterlerinde şehirlerle birden fazla mahalleden oluşan köylerde genellikle her mahalle için ayrı bir defter düzenlenmiştir. Defterler bir numaradan başlatılmış; sayfanın üstünde sırayla eyalet-sancak-kaza adları kaydedildikten sonra defter bir şehre-kasabaya aitse şehrin-kasabanın, ardından mahallenin adı yazılmıştır. Mahallesi olmayan küçük köylerde köyün adı kaydedilmiştir⁵¹.

Defterlerin büyük bir bölümü taşradan gönderilen orijinal nüshalar olup mahalle veya köy düzeyinde tek bir idari birimi kapsamaktadır. Bunların sonunda çoğu zaman sayımı yapanların mühürlü tasdikleri bulunmaktadır. Özellikle birden çok mahalle veya köyü kapsayan yüzlerce sayfalık hacimli bir çok defter ise merkezde Maliye nezareti katipleri tarafından orijinal nüshaların temize çekilmesiyle oluşmuştur⁵².

Temettuat defterlerinde şehir, kaza, kasaba, nahiye, köy, mezra ve çiftlik gibi bütün yerleşim birimlerinde yaşayan gerek müslim ve gerekse gayr-ı müslim bütün ahali kaydedilmiştir. Bu ahalinin her türlü emlak, arazi ve gayr-i menkulleri kaydedildiği gibi, bütün cins ve evsftaki hayvanları da yazılmıştır. Bundan başka yetiştirmiş oldukları ürünler teker teker yazılmış ve bunlardan alınacak öşür miktarı da belirtilmiştir.

Bu özellikleri ile temettuat defterleri Osmanlı Devleti'nin taşra iktisadi ve sosyal yapısına ait bir takım istatistiksel verileri içermektedir. Dolayısıyla bu defterler, seçilen bir bölgenin sosyo-ekonomik durumunu ortaya koymamızı sağlayacaktır. Temettuat defterlerinde verilen bilgiler üzerinde yapılacak değerlendirmeler ve ulaşılabilecek sonuçları şu şekilde sınıflandırmak uygun olacaktır.

1- İktisadi Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri

Temettuat sayımlarının temel amacı, vergi sisteminde yapılacak düzenleme için gerekli bilgilerin toplanmasıdır. Dolayısıyla bu sayımların ortaya koyduğu veriler, bir bölgenin bütün ekonomik faaliyetler ve yerleşmenin tabi çevre şartları ile olan bağlantısını belirleme imkanı vermektedir. Temettuat defterleri'nin ekonomik yapıyı belirleme açısından, toplam toprak miktarı, toplam ekili ve nadas alanların miktarı, ürün çeşidine göre ayrılan toprakların miktarı ve bu ürünlerden sağlanan hâsılâtın toplamı ve

⁵¹ İsmet Demir, "Temettuat Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri" Yeni Türkiye Dergisi Osmanlı Özel Sayısı, I-XII, Ankara 1999, s. 315.

⁵² Güran a.g.e s.76.

dönüm başına verimliliği, tarım işletmelerinin büyüklüğü hakkında detaylı bilgi vermektedir.

Bundan başka hayvancılığın köy ve şehirler ekonomisi içerisindeki yeri hakkında detaylı bilgileri temettuat defterlerinde bulmak mümkündür. Hayvan çeşitleri, eğer bu hayvanlardan gelir elde ediliyorsa miktarı belirtilmektedir. Ziraat yapılan yerlerde ahalinin toprağı işleyebilmesi için besledikleri öküz, camus, taşımacılıkta kullanılan merkep, beygir, deve ve kısrağ defterlere yazılan hayvanların başında gelir. Bu hayvanların yetiştirildikleri bölgelere göre dağılımına baktığımızda ise hayvan sahiplerinin genellikle ziraatla uğraşan çiftçiler olduğunu görüyoruz.

Çiftçilikte ve taşımacılıkta kullanılan hayvanlardan sonra eti, sütü ve yünü için beslenen ve genelde her meslek sahibine ait evlerde bulunan inek, koyun ve keçi gibi hayvanlar yazılır. Genellikle bu hayvanların sağılanlarına belirli bir hasılat kaydedilmektedir.

Küçük köylerde halkın hemen hemen hepsi sadece ziraat ve hayvancılıktan geçimini temin etmektedirler. Ancak ziraatla uğraşanların hepsi toprak sahibi olmadığı görülmektedir. Toprağı olmayanlar, ailelerinin gücü toprağı işleyip ürünü kaldırmaya yetmeyen büyük toprak sahiplerinin yanlarında çalışmaktadırlar. Ekip biçecek az toprağı olanlar da büyük çiftliklerde gündelikçi olarak çalışmakta ve geçimleri için ek kazanç sağlamaktadırlar. Bu suretle biri nispeten büyük çiftliklerde devamlı çalışan hizmetkârlar, diğeri ekim ve mahsulün kaldırılması sıralarında faydalanılan çapacı, gündelikçi ve ırgatlar olmak üzere iki ayrı ziraat işçi sınıfı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Temettuat defterlerinde bu iki sınıfın durumunun takip edilmesi mümkündür.

Özellikle şehir ekonomilerinde önemli yer tutan sınaî, ticari ve hizmet iş kolları konularında aydınlatıcı bilgiler verdiği görülmektedir. Bu iş kollarının sınıflandırılıp değerlendirilerek, incelenen bölge içinde ve ülke genelinde, karşılaştırmalarla devletin bütünü içerisinde bu anlamda yorumlar yapmak mümkündür⁵³.

Temettuat tahrirlerinde bulunabilecek bir diğerk detaylı bilgi, vergiler hususundadır. Zaten temettuat defterlerinin hazırlanış amaçlarının başında, toplanacak olan verginin tespiti olduğu bilinmektedir. Temettuat defterleri her bir şahsin gelir kaynağını, bu kaynaktan elde edilen yıllık kazancı ve bu kazanç üzerinden alınması gereken vergiyi ortaya koymaktadır. Bunlardan başka zirai kaynakların dışında gelire

⁵³ Tevfik Güran, “Köy Topluluklarının Sosyal Yapı özellikleri” Türk İktisat Tarihi Yıllığı , sayı 1, İÜİF yay, İstanbul 1987, s.268-270.

sahip kişilerin değirmen, han, hamam ve dükkân gibi gayr-i menkullerden elde ettiği diğer gelirlerini ve bu gelir üzerine alınması gereken vergiyi de açıklamaktadır.

2- Sosyal Tarih Kaynağı olarak Temettuat Defterleri

Temettuat defterlerinin XIX. yüzyılda Osmanlı taşrasının nüfus niceliği ve niteliği konusunda verdiği bilgiler demografi çalışmalarında dikkate alınması gereken özellikler taşımaktadır. Bu defterlerde hane reislerinin isim ve şöhretleri, unvanları, lakapları, meslekleri, resmi görevleri ve etnik yapıları gibi bütün ayrıntıların verilmiş olması sosyal tarih açısından önemli bir kaynak olarak değerlendirilmelidir. İsimlerde kişiyi tanıttıcı bilgi olarak verilen yer adlarından, göç hareketlerini de yine temettuat defterlerinden tespit etmek mümkündür⁵⁴.

Özellikle aile veya sülale isimleri geçmişle günümüz arasında, bir bağ kurma konusunda yardımcı olacaktır. Çünkü günümüzde eskiden beri kullanılan bu sülale adlarının birçoğu Sarıgöl ve köylerinde hala kullanılmaktadır ve birçoğu kaydı geçen sülalelerin devamıdır⁵⁵.

Temettuat defterlerinde kişilerin kayıt yöntemi, önce sülale veya aile ismi, sonra babasının ismi, sonra kişinin varsa lakabı ve ismi yazılmaktadır. Bu durumda hane reislerinin sülale isimlerini ve yörede kullanılan isimleri tespit etmek mümkündür. Bir yörede kullanılan isimler yöre halkının gerek dini ve gerek milli durumlarını ortaya koyacaktır⁵⁶. Ayrıca hane reislerinin isimleriyle birlikte kullanılan sıfatlar ve unvanlar sosyal bakımdan bir özellik olarak incelenebilir.

Bazı aile adlarının iki veya daha fazla köy veya mahallede kullanıldığı görülmektedir. Bu adlardan özellikle kolay rastlanılmayacak olanların akraba olmaları ihtimal dâhilindedir. Böyle ailelerin zaman içinde, muhtemelen bir evlilik sonucu kendi mahalle yada köylerinden çıkarak, diğer bir mahallede oturmaya başladıkları düşünülebilir. Hatta bazen köyde huzursuzluk çıkaran veya kan davası olanların civardaki köylere sürgün edildiği veya kendiliklerinden göç ettikleri Osmanlı tarihi'nde rastlanılan olaylardır. Temettuat defterlerinde çok dikkatli bir araştırma neticesinde, göçlerin hangi bölgeler arasında meydana geldiğinin tespiti mümkündür.

⁵⁴ Kütükoğlu a.g.m s.397.

⁵⁵ Yerde yaptığım tesbitlerle ML.VRD.TMT verilerinin kıyaslanması.

⁵⁶ İsmet Demir, a.g.e s.318.

Temettuat defterlerinden incelenen bölgenin etnik yapısı hakkında da bilgi almak mümkündür. Şehirler, mahalleler, nahiye, köy ve mezralara kadar bütün müslim ve gayr-ı müslim haneler hakkında bilgi bulunması bölgenin etnik demografik yapısı hakkında da bilgi vermektedir. Gayr-ı müslim kesimin müslim kesimine mukayesesi ile nüfus oranları, iş kolları dağılımı, gelir durumları, toplam hâsılat içerisindeki gelir ve vergi payları gibi sosyal ve iktisadi sonuçlar çıkartılabilir⁵⁷.

Temettuat defterlerinde vergi mükellefi olarak hane olarak kaydedilmiştir. Dolayısıyla ortalama bir hane nüfusu üzerinden yaklaşık toplam nüfusu bulmak mümkündür. Çünkü tarihçiler özellikle tapu tahrir defterlerinde bu yöntemi kullanmışlardır. Bu hesaplamada hanenin ortalama beş kişiden oluşması, toplam hanenin beş ile çarpılması yöntemi kullanılmıştır⁵⁸.

Temettuat defterlerinin sosyal tarih açısından önemli olan hususlardan biri, hane reislerinin mesleklerinin kaydedilmiş olmasıdır. Meslekler bölgelerin hem iktisadi hem de sosyal yönünü ortaya koymak bakımından önemlidir.

Defterler sosyal amaçlı mektep, hastane, cami, mescit, kilise, sinagog gibi tesislere dair bilgilere yer vermemektedir. Çünkü bu defterlerin düzenleniş amacı vergi kaynaklarının tespit edilmesidir. Ancak bazı mükelleflerin mesleği verilirken, cami ismi verilmekte ve kişinin bu caminin imamı, müezzini veya kayyumu olduğu belirtilmektedir⁵⁹.

Temettuat defterleri bir bölgenin başlıca şu temel yapılarına ışık tutmaktadır:

1- Demografik yapı, 2-Etnik yapı, 3- Fert düzeyinde menkul ve gayri menkul kaynaklar, 4- Ferdin yıllık kazancı, 5- İşletmelerin büyüklüğü, 6- Toplam ve ayrıntılı vergi yükü, 7- İşgücü, 8- Kişilerin mesleği, 9- Yetiştirilen zirai ürünler, 10- Beslenen hayvanlar, 11- Ticari ve sınai müesseseler⁶⁰.

⁵⁷ Said Öztürk, *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik*, İstanbul 1996, s.37.

⁵⁸ Nejat Göğünç, “*Hane deyimi hakkında*”, *Tarih Dergisi*, sayı 32, İstanbul 1979 s.331-348.

⁵⁹ Akgündüz, a.g.e s. 33.

⁶⁰ a.g.e., s. 33.

BİRİNCİ BÖLÜM

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA SARIGÖL'DE SOSYAL HAYAT

A) XIX. YÜZYILDA SARIGÖL'ÜN NÜFUS YAPISI

1- Osmanlı Devleti'nde Nüfus Sayımları

Devletlerin veya sosyal grupların tarihinin yazılmasında nüfus meselesi, sosyo-ekonomik durum belirlenmesi için son derece önemlidir. Bir milletin, topluluğun veya şehrin gerçek görünümünü araştıranlar, ancak o toplumu oluşturan nüfusun özelliklerini öğrendikten sonra ortaya koyabilirler. Sosyologlar ve ekonomistler nüfus ve kalkınma ilişkisine dikkat çekerek nüfusu, *ekonomik kalkınmaya tesir eden bir faktör* olarak incelemektedirler. Nüfus artışı ve azalması, nüfus-üretim ilişkileri, nüfusa ait nitelik ve nicelik bilgileri, sosyal ve ekonomik yapının açıklanmasında temel veriler olarak ele alınmaktadır¹. Nüfus araştırmalarında ayrıntılara girilerek yapılan sağlam tasnifler ve tahliller, devletin gelecek hakkında planlar yapmasında da önemli katkı sağlayacaktır.

Osmanlı Devleti'nde “nüfus sayımı” addedilebilecek tüm halk gruplarını (kadın, erkek, yaşlı, çocuk vb) kapsayan bir sayım yapılmamıştır. Ancak, nüfus sayımları toprak yazımı münasebetiyle yapılmıştır. Toprak yazımı ve vergi mükelleflerinin tespiti için hazırlanan Tapu Tahrir defterleri Osmanlı Devleti'nin nüfusunu tespit etmek için en eski ve en güvenilir kaynaklardır. Esas olarak XV ve XVI. yüzyılları kapsayan ama XVII. yüzyılda da bazı örneklerini gördüğümüz bu defterler Osmanlı devletinde tımar sisteminin uygulandığı topraklardaki vergilendirilebilir ekonomik etkinliklerin ve insan kaynaklarının yerinde tespit ve kaydını içermesi açısından bizlere istatistiksel analize uygun en zengin sayısal verileri sunmaktadırlar². Ancak tahrir defterlerinde kişi yerine vergi yükümlüsü hane, yani geniş aile birimi esas alınmıştır. Bazen de vergi yükümlüsü olarak evlenmemiş erkekler ve dul kadınlarda da sayım içine alınmıştır. Tarih

¹ Mehmet Eröz, İktisat Sosyolojisine Başlangıç, İstanbul 1982, s.355.

² Halil İnalçık - Şevket Pamuk, Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 2001, s. 35-50.

araştırmacıları modern demografi biliminin metotlarını kullanarak, söz konusu sayımlardaki bilgilerden faydalanıp, gerçek nüfusu hesaplama girişimleri yapmışlardır³.

II. Mahmut döneminde idâri, askêri ve mâli alanlarda yapılan reformları uygulayabilmek, 1831 yılında Osmanlı Devleti'nin genelinde yeni oluşturulan askerî düzeni sağlam bir temele oturtabilmek ve ülkenin asker potansiyelini tespit edebilmek amacıyla, sadece erkeklerin sayıldığı nüfus sayımı yapılmıştır⁴. Bu sayımı yapmak ve nüfus işleri ile uğraşmak üzere Ceride Nezareti kuruldu. Eyalet ve sancak merkezlerinde ise buna paralel olarak nüfus işlerine bakmak üzere Defter Nazırlığı oluşturulmaya başlandı⁵. Bundan sonra XIX. Yüzyılda da nüfusla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak kaynakların nüfusla ilgili nitelik ve nicelik hususunda kısıtlı bilgiler içermesi kesin sonuçlara ulaşılmasını mümkün kılmamaktadır.

Tanzimat'ın ilanıyla birlikte, mali reformlar çerçevesinde bu kez temettuat sayımlarına gidilmiştir. Temettuat sayımlarının amacı malî düzenlemeler gerçekleştirmektir fakat dolaylı yoldan nüfusla ilgili bilgi vermektedir. Temettuat Defterleri istatistiki bilgiler derlemek için hazırlanmamıştır. Sayımlar Tanzimat'la beraber meydana gelen yenileşme hareketi sonucunda ortaya çıkmıştır⁶.

Temettuat defterlerinde gerçek bir nüfusu elde etmek mümkün değildir, bu defterlerde sadece hane sayıları bulunmaktadır. Temettuat defterlerinin tutulduğu bölgelerin sosyo ekonomik yapısı hakkında genel bilgiler vermektedir⁷.

Klasik dönem Osmanlı Devleti'nin, nüfus sayılarını tespit etmek için, tahrir defterlerindeki hane sayılarının beş ile çarpılması uygulaması, Ömer Lütfi BARKAN tarafından ileri sürülmüştür. Bu hesaplama yöntemi, tarihçiler arasında kabul görmüştür. Benzer uygulamayı temettu çalışmaları için de pek çok araştırmacı kullanılmıştır⁸.

Temettuat defterlerinde yer alan hane sayılarının beş ile çarpılması da benzer şekilde tahmini nüfusu verecektir. Biz de bu çalışmada bu yöntemi kullanarak, 1840'lı yıllarda, Sarıgöl ve köylerinin tahmini nüfusunu elde etmeye çalıştık.

³ Nejat Göğünç, “*Hane Deyimi Hakkında*”, Tarih Dergisi, sayı 32, Mart 1979. s.332.

⁴ Havva Erdoğan, “820 Numaralı Temettuat Defterine Göre Tanzimat'ın ilk Yıllarında Mucur ve Hacıbektaş'ın Demografik yapısı ve sosyal Durumu” GÜ, Kırşehir Eğt. Fak. c.6, sayı;1 (2005),s. 96

⁵ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1997, s.44.

⁶ Tevfik Güran, “*19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri*”, Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, Ankara 2000.s.77.

⁷ a.g.m., .s.79.

⁸ Göğünç, a.g.m. s.63.

2- Sarıgöl'ün Nüfusu

Sarıgöl'ün nüfusunu tespit ederken, 1845 yılı için Temettuat defterlerinden, 1845 yılı sonrası için ise salnamelerden faydalandık

Tablo-1-B: Sarıgöl'ün 1844 Yılı Muhtemel Nüfusu

Köy adı	Hane	1844 Yılında Tahmini Nüfus
Afşar	61	305
Ahmet Ağa	18	90
Aşağı Koçaklar	98	490
Bereketli	18	90
Burgaz	27	135
Çanakçı	63	315
Çavuşlar	38	190
Çöp	37	185
Deliler	76	380
Doğuşlar	14	70
Emcelli	82	410
Güney	10	50
İnegöl Merkez	89	445
Siğırtmacı	32	160
Yalınayak	14	70
Yukarı Koçaklar	30	150
Toplam	707	3535

Tabloda 1844 yılı tahmini nüfusu verilmiştir. Temettuat defterlerindeki isimler incelendiğinde Sarıgöl nüfusunun tamamı Türk ve Müslüman'dır. 1844 yılı itibarıyla en kalabalık yerleşim birimleri Afşar, Aşağı koçaklar, Deliler, Emcelli ve İnegöl kaza merkezidir. Nüfusu az olan yerler ise Doğuşlar, Güney ve Yalınayak köyleridir. Sarıgöl'e 1844'te 14 köy bağlıdır.

Sarıgöl'de 1483'te 33 , 1528'de 59 gayri Müslim'in yaşadığı tespit edilmiştir⁹. Fakat 1844 yılı temettuat defterlerini incelediğimizde gayri müslim nüfusa rastlanmamaktadır. Bu nüfusun bölgeden göç ettiğini veya İslamiyet'i kabul ettiğini tahmin etmekteyiz.

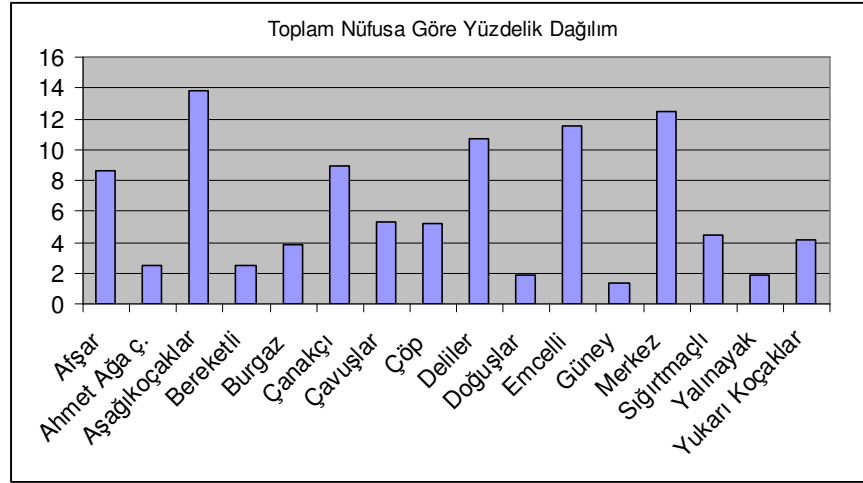
Tablo-2-A: 1844 Yılı Tahmini Toplam Nüfusun Köylere Göre Yüzdelik dağılımı

Köy adı	1844 Yılında tahmini Nüfus	Toplam Nüfusa Göre Yüzdelik Dağılım
Afşar	305	8,62
Ahmet Ağa ç.	90	2,5
Aşağı Koçaklar	490	13,8
Bereketli	90	2,5
Burgaz	135	3,8

⁹ Yavuz Sarıtaş, Tapu Tahrir Defterlerine Göre XV ve XVI. Yüzyıl İnegöl (Sarıgöl), Uludağ Üniversitesi Tarih Bölümü Lisans Tezi, Bursa 1995, s.28.

Çanakçı	315	8,9
Çavuşlar	190	5,3
Çöp	185	5,2
Deliler	380	10,7
Doğuşlar	70	1,9
Emcelli	410	11,5
Güney	50	1,4
Merkez	445	12,5
Sığırtmacı	160	4,5
Yalınayak	70	1,9
Yukarı Koçaklar	150	4,2

Grafik-1: 1844 Yılı Toplam Nüfusu Yüzdelik Payları

Tablo-2-B: 1890(m) Sarıgöl ve Köylerinin Nüfus Dağılımı¹⁰.

Köy adı	1890 (m) Yılı Nüfus	Emakin
Afşar	408	96
Ahmet Ağa ç.	128	20
Aşağı Koçaklar	591	124
Bereketli	103	19
Burgaz	198	28
Çanakçı	410	52
Çavuşlar	429	64
Çöp	227	48
Deliler	635	128
Doğuşlar	53	13
Emcelli	620	130
Güney	55	14
Merkez	-	-
Sığırtmacı	259	38
Yalınayak	96	14
Yukarı Koçaklar	145	22
Cedit	258	52
Tirazlar	259	35

¹⁰ Sal-Aydın, sene;1308 s.486,487.

Temettuat bilgilerinden faydalanarak 1844 yılı tahmini nüfusla 1890 yılı nüfus arasında orantı kurulduğunda nüfusta 1890 yılında artış olduğu görülmektedir. Çavuşlar ve Deliler köylerindeki nüfus artışı diğer köylere göre fazladır, Sığırtmaçlı köyü hane sayısına göre nüfusu fazladır. Bu fazlalığın köyde sipahilerin (asker) ikamet etmesinden¹¹ kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Tablo-3-A: Aydın Salnamelerinde Yıllara göre Sarıgöl Nüfusu¹²

Yıllar	İnas(Kadın)	Zükur(Erkek)	Toplam	Emekan(Hane)
1311 (1893)	4186	4518	8704	888
1312 (1894)	4186	4518	8704	888
1313(1895)	4186	4518	8704	888
1314 (1896)	4141	4418	8559	2164
1315 (1897)	4141	4418	8559	2164
1317 (1899)	4375	4780	9155	2170
1320 (1902)	4447	4544	8991	1891
1321(1903)	4447	4544	8991	1891

Tabloyu incelediğimizde erkek nüfusunun kadın nüfusuna göre daha fazla olduğu görülmektedir. Yine 1890 sayımı sonucu oluşan Sarıgöl nüfusu ile 1893 yılı itibariyle ortaya çıkan nüfus bir birini tutmamaktadır. 1890 yılı nüfusu 4874 civarlarındadır defterde nahiye merkezinin nüfus bilgilerine bu yıl ulaşılammamaktadır fakat 1894 yılı defterlerinde merkezde 764'ü erkek 672'si kadın olmak üzere 1426 nüfusa ve 662 haneye rastlanmaktadır. Kadın ve erkeklerin sayıldığı 1894 nüfusu 8704 çıkmıştır ve daha reel değerler ifade eder.

1844 yılı temettuatlarına göre Sarıgöl tahmini nüfusu hesaplamalarında Sarıgöl'e bağlı 14 köy ve merkez bilgileri değerlendirilmiştir.1890 Aydın Vilayet Salnamelerinde Sarıgöl'e bağlı köy sayısı 17 olmuş, 1894'te köy sayısı 20'ye çıkmış ve 1896'den itibaren de 21'e ulaşmıştır.

¹¹ Sarıtaş a.g.t s.26.

¹² Sal-Aydın sene:1311, s.259 sene:1312,s.406 sene: 1313, s.404 sene:1314,s.403 sene:1315,s.421 sene:1317,s.361 sene:1320, s.309.

B) SARIGÖLDEKİ MESLEK GRUPLARI

Temettuat defterinde hane reislerinin mesleği veya mesleği yoksa durumlarını açıklayıcı bilgi mutlaka verilmiştir. Çalışamaz durumda olanlar için “kendisi alîl idiği¹³” veya “erbâb-ı eytâm¹⁴” gibi ifadeler kullanılmıştır.

Mesleklerin birçok sınıflandırma yöntemi bulunmaktadır. Biz bu meslekleri sınıflandırırken, birbirine yakın olan meslek dallarını aynı sınıf içerisinde değerlendirmeyi uygun bulduk. Bu meslek grupları 8 tane olup, 1-Ziraat ve hayvancılık ile ilgili meslekler 2-Küçük ölçekli sanayi meslekleri; 3- Ticaret ve nakliyecilikle ilgili meslekler 4- Hizmet üreten meslekler 5-Fiziki güç(İşçilik) 6-Kamu Hizmeti Yürüten meslekler 7-Din ile ilgili meslekler 8-Diğerleri ise işsiz-güçsüzler sınıfı ve bunlardan her hangi birisinde dahil edilemeyecek olan gruptur.

1) Ziraat ve Hayvancılıkla İlgili Meslekler

İnsanoğlu yerleşik hayata geçmeye başladığı dönemden itibaren başlangıç itibariyle günlük ihtiyaçlarını karşılamak daha sonraları ise gelir elde etmek için ziraat ve hayvancılıkla ilgilenmiş bu durum ziraat ve hayvancılığın gelişip geçerli bir meslek olmasında etkili olmuştur bu mesleklerin de diğer mesleklere göre oranın fazla olması kaçınılmazdır.

Temettuat defterlerinde çiftçilikle uğraşan hane reislerinin mesleği “erbâb-ı zirâatten” biçiminde ifade edilmiştir. İncelenilen dönemde (Sarigöl) kazası dahil olmak üzere, bütün köylerde ziraatla uğraşan hane reisleri mevcuttur. Oran olarak ziraatla uğraşanların en çok olduğu yer, Bereketli Çiftliği’dir. Bereketli Çiftliği’ndeki hane reislerinin hepsi ziraatla uğraşmaktadır¹⁵.

Genelde de bakıldığı zaman köylerin temel geçim kaynaklarının tarım ve hayvancılık olduğu görülmektedir. Kaza merkezi ve köylerde bulunan 707 haneden, 394 hanenin temel geçim kaynağı ziraat, 5 hanenin sığırtmaçlık, 9 hanenin ise çobanlıktır. Tamamının toplamı 409’tur. Bunun oranı da 57,8’dir. Sarigöl merkez, Aşağı Koçaklar Doğuşlar, Yukarı Koçaklar ve Emcelli Köylerinde tarım ve hayvancılıkla uğraşan hane reislerinin oranı% 50’nin altında iken, diğer bütün köylerde bu oran %50’nin üzerindedir.

¹³ BOA, ML-VRD.TMT No: 2093 numarasız kayıt.

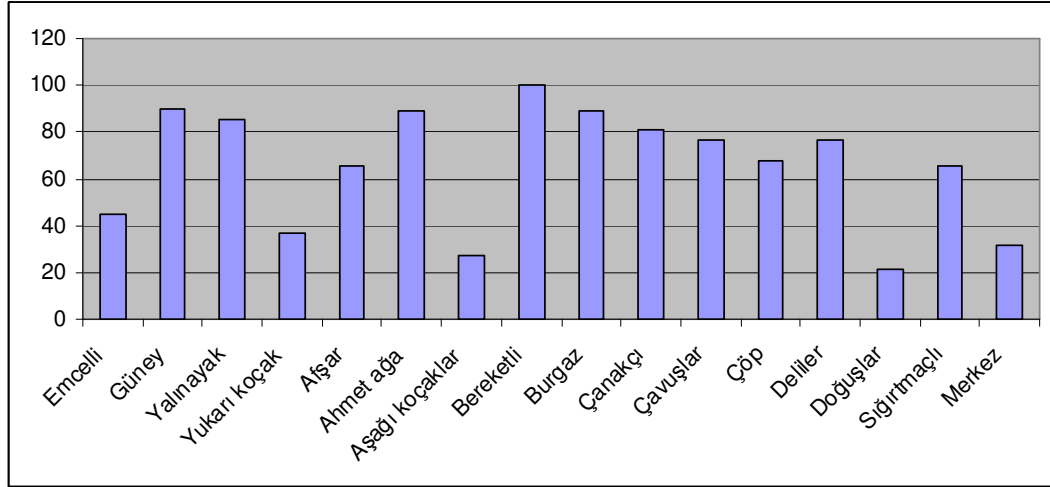
¹⁴ BOA, ML-VRD.TMT No: 2090, Hane no: 13.

¹⁵ BOA, ML-VRD.TMT No: 2086.

Tablo-3-B: Ziraat ve Hayvancılık Yapan Hanelerin Toplam Haneye Oranı

Köyler	Hane Sayısı	Sığırtmaç	Çoban	Ziraatçi	Toplam	Yüzdelik
Afşar	61			40	40	65,5
Ahmet Ağa	18		1	15	16	88,8
Aşağı Koçaklar	98			26	57	56
Bereketli	18			18	18	100
Burgaz	27			24	24	88,8
Çanakçı	63		1	50	51	80,9
Çavuşlar	38			29	29	76,3
Çöp	37	1		24	25	67,5
Deliler	76			58	58	76,3
Doğuşlar	14			3	3	21,4
Emcelli	82	1	3	33	37	45,1
Güney	10			9	9	90
İnegöl Merkez	89	3	1	24	28	31,4
Sığırtmaçlı	32		1	20	21	65,6
Yalınayak	14			12	12	85,7
Yukarı Koçaklar	30		2	9	11	36,6
Toplam	707	5	9	394	409	57,8

Grafik-2: Ziraat ve Hayvancılıkla Uğraşan Hanelerin, Toplam Haneye Oranları

2) Küçük Ölçekli Sanayi Esnafı

Bir bölgedeki meslek çeşitliliği ve iş kollarında uzmanlaşma, o çevrenin iktisadi ve sosyal yapısındaki canlılığı göstermesi bakımından önemlidir. Belli mesleklerde şehrin ihtiyacından fazla sayıya ulaşılması bu iş kolunda şehirde uzmanlaşma olduğunu ve şehir ekonomisinin dış piyasaya üretim yaptığını gösterir. Aynı şekilde bazı mesleklerin görülmemesi de bu ihtiyacın dışarıdan karşılandığı şeklinde izah etmek mümkündür. İncelediğimiz dönemde Sarıgöl ve çevresinin bu ticari olarak çok fazla bir canlılık gösteremediği ortaya çıkmaktadır.

Sarıgöl ve o dönemde Sarıgöl'e bağlı olan köylerde mal üreten meslekler grubuna dahil ettiğimiz 5 çeşit meslek vardır. Bunlar, dokumacılıkla uğraşan çulha,

çeşitli bitkilerden yağ çıkaran yağcı, at ve eşekler için semer üreten semerci, harikacı ve sanayici meslekleridir.

1483 yılında Sarıgöl köyleri arasında yer alan Balludere köyünde 3, Tacirler köyünde 2 tane değirmenin vardır bunlardan 120 akçe vergi alınmıştır¹⁶.1528 yılında Sarıgöl'de Bir Meyhanenin bulunduğu şarap üretiminin yapılmaktadır¹⁷.

1844'de küçük bir kaza merkezi olan Sarıgöl'de üretimle uğraşan, meslek erbabının sayısının azlığı dikkat çekmektedir. Bu dönemde Sarıgöl kazasında 1 semerci, 1 dokumacı ve 1 tane de sanayici olmak üzere toplam 3 adet üretici vardır. Bu da 89 hanenin bulunduğu İnegöl kazası için oldukça azdır. 89 meslek grubu içersinde % 3,4'lük bir yer tutmaktadır. Aynı dönemde Denizli'nin Çivril ilçesinde durum çok farklı değildir. Bu dönemde Çivril'de 1 debbağ, 5 demirci, 4 kavaf, 1 nalbant, 3 semerci bulunmakta, bu da diğer meslek grupları içersinde % 4.2'lik bir yer tutmaktadır¹⁸.

1844 yılında Sarıgöl'ün köylerinin merkeze göre daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Aşağı Koçaklar Köyü'nde 22 hane reisinin mesleği çulhalıktır. Çulha, kıl ve yünden dokuma, çuha imal eden ve satan sanat erbabı, yani dokumacıdır¹⁹. Aynı köyde 2 tane de yağ imalatçısı bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak da köyde üretimle uğraşanların yüzdesi %24.4'tür.

Genel olarak bakıldığı zaman da, dokumacılığın o dönemde Sarıgöl çevresinde en çok uğraşılan üretim faaliyeti olarak göze çarpmaktadır. Çünkü toplam 47 hane reisi dokumacılıkla uğraşmaktadır. İncelenilen dönemde Sarıgöl ve çevresinde 707 hane bulunmaktadır. Bu yüzdeliğe vurulduğu zaman dokumacılıkla uğraşan hane reislerinin yüzdesi 6.6'dır.

Çulhalık yapabilmek için bir tezgâh olması yeterlidir. Dolayısıyla bu iş kolunda çalışanların 47 hane reisi ile sınırlı kaldığı düşünülemez. Evlerde başta kadınlar olmak üzere yetişkin aile fertlerinin de bu işkolunda çalıştığı düşünülürse çulhalığın Sarıgöl ekonomisindeki önemi daha iyi anlaşılabacaktır.

Bilindiği gibi dokumacılık mesleğinin hammaddesi yün, kıl ve pamuktur. Temettuat defterleri incelendiği zaman, hammaddenin Sarıgöl ve çevresinden temin

¹⁶ Sarıtaş, a.g.t, , s.45.

¹⁷ Sarıtaş a.g.t , s.49.

¹⁸ www.civril.gov.tr.

¹⁹ Kamus-u Türki, Şemseddin Sami, Dersaadet 1317 , s.523.

edildiği anlaşılabılır. Çünkü bu dönemde 10.296 çeki pamuk yetiştirilmektedir²⁰. Aynı zamanda 4.868 adet koyun ve 220 adet keçi bulunmaktadır²¹.

Temettuat defterlerinden edindiğimiz bilgilere göre, dokumacılık mesleğinin çıktısı olan kumaş veya bezin satıcısı olan bezzaz, dikicisi olan terzilikle uğraşan hane reisi bulunmamaktadır. Bu durumu iki biçimde açıklamak mümkündür. Birinci tahmine göre, üretilen bez veya kumaşlar, değiş-tokuş usulü ile değiştirilmektedir. Kişiler almış oldukları bu malzemeleri kendi imkânları ile evlerinde dikmektedirler. İkinci tahmin ise, üretilen malların dışarıya gönderildiği şeklindedir. Kısaca özetlemek gerekirse, Sarıgöl ve civarında dokumacılık önemli yer tutmaktadır.

Aydın Vilayet Salnamelerini incelediğimizde ise 1893 yılında Sarıgöl sanayisinin; debbağ(Derici), babuşculuk, kunduracılık, sarraf, demirci, yapıcı, dülger, muylap ve doğramacı zanaatlarından ibaret olduğu bilgisi vardır. Belediyenin Bosna Muhitinde Debbağhane sokağının kaldırımını yapamadığı bilgisi mevcuttur. Salnamelere göre Cuma günü Sarıgöl’de, cumartesi Alaşehir’de Pazar kurulduğu pazarlarda ticaret yapıldığı nahiyenin panayırının bulunmadığı bilgisi mevcuttur²².

Tablo-4: Küçük Ölçekli Meslek Grupları ve Yüzdelik Durumu

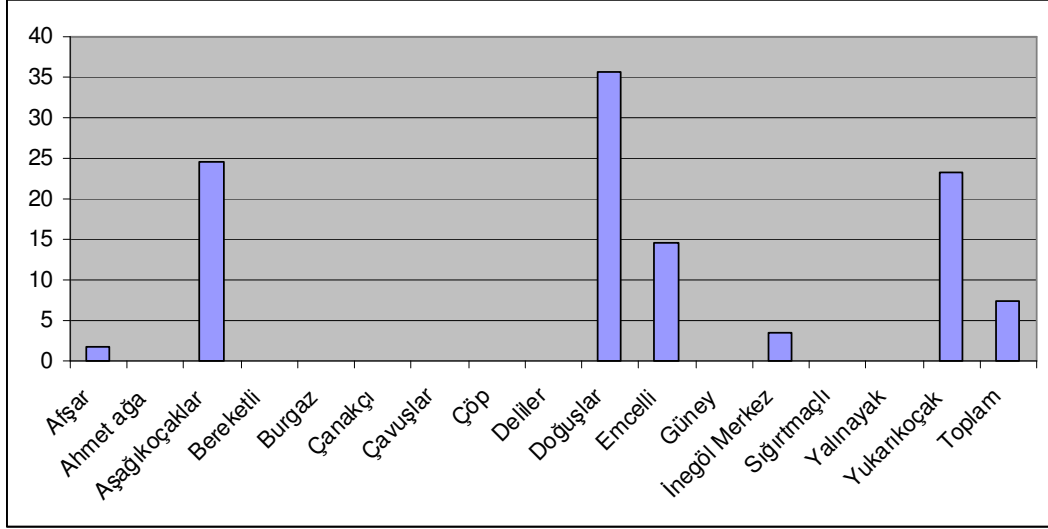
KÖY ADI	Hane Sayısı	Çulha	Harikacı	Yağcı	Semerci	Sanayici	Toplam	Yüzdelik
Afşar	61	1	-	-	-	-	1	1.6
Ahmet ağa	18	-	-	-	-	-	-	0
Aşağı koç	98	22	-	2	-	-	24	24.4
Bereketli	18	-	-	-	-	-	-	0
Burgaz	27	-	-	-	-	-	-	0
Çanakçı	63	-	-	-	-	-	-	0
Çavuşlar	38	-	-	-	-	-	-	0
Çöp	37	-	-	-	-	-	-	0
Deliler	76	-	-	-	-	-	-	0
Doğuşlar	14	5	-	-	-	-	5	35.1
Emcelli	82	12	-	-	-	-	12	14.6
Güney	10	-	-	-	-	-	-	0
İnegöl Merkez	89	1	-	-	1	1	3	3.3
Sığırtmacılı	32	-	-	-	-	-	-	0
Yalınayak	14	-	-	-	-	-	-	0
Yukarıkoçak	30	6	1	-	-	-	7	23.3
Toplam	707	47	1	2	1	1	52	14.9

²⁰ Bkz. Tablo 15.

²¹ Bkz. Tablo 23.

²² Sal-Aydın, Sene;1311, s.259,260

Grafik-3: Küçük Ölçekli Sanayi Meslekleri ile Uğraşan Hanelerin, Bütün Hanelere Yüzdeliği

3) Ticaret ve Nakliyecilikle İlgili Meslekler

İncelediğimiz defterlerde hane reislerinin mesleği bölümünde sadece bir hane reisinin mesleği “erbâb-ı ticâretten²³” olarak geçmektedir. Bundan başka yaptıkları iş ticari bir faaliyete yani alım-satıma, dayanan meslekleri de bu grupta değerlendirdik. “Eskici” tabiri, hem eski ayakkabıları tamir eden iş kolu için, hem de eski eşyaları alıp-satan kişiler için kullanılmaktadır. Biz burada eskiciliği de ikinci anlamıyla, yani ticaretle ilgili olarak değerlendirdik.

1893 yılında ise Sarıgöl’de ithalat; manifatura, kahve, şeker, pirinç gibi şeylerden ibaret olup ihracat ise; palamut, mazi, ve hububattan ibarettir²⁴.

1848 Temettuat sayımlarına göre Sarıgöl ve çevresinde ticaretle ilgilenen meslek sahiplerinin sayısı 14’tür. Bunların, 4’ü eskici, 1 kahveci, 7’sı esnaf, 1’i bohçacı ve 1’i de ticaret ehli olarak geçmektedir. Yüzdelik olarak 707 hane reisinden, sadece 14 hane reisi ticaretle uğraşmaktadır. Bu da yüzdelik olarak 1.9’a tekabül etmektedir.

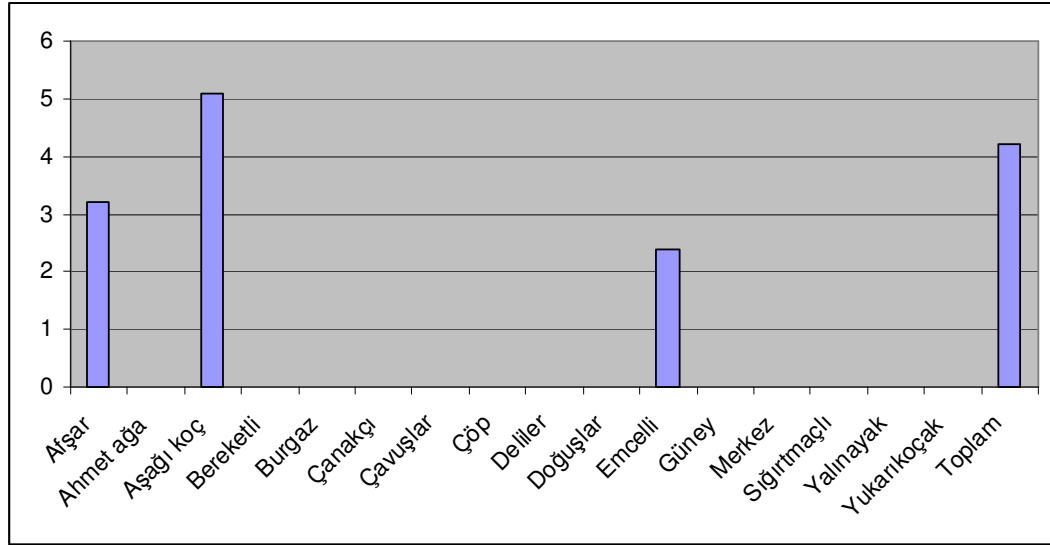
²³ BOA, ML-VRD.TMT No: 2094, Hane No: 89

²⁴ Sal-Aydın, Sene;1311, s.261

Tablo-5: Ticaret İle Meşgul Olan Hanelerin Köylere Dağılımı ve Yüzdelik Oranı

Köy	Hane	Eskici	Kahveci	Esnaf	Bohçası	Ticaret Ehli	Toplam	Yüzdelik
Afşar	61			2			2	3,2
Ahmet ağa	18							
Aşağı koç	98	3		1	1		5	5,1
Bereketli	18							
Burgaz	27							
Çanakçı	63							
Çavuşlar	38							
Çöp	37							
Deliler	76							
Doğuşlar	14							
Emcelli	82	1	1				2	2,4
Güney	10							
Merkez	89		4		1		5	5,6
Sığırtmaçlı	32							
Yalınayak	14							
Yukarıkoçak	30							
Toplam	707	4	1	7	1	1	14	4,2

Grafik-4: Ticaret İle Meşgul Olan Hanelerin Diğer Hanelere Göre Yüzdeliği

Sarıgöl ve çevresinde ticaretle uğraşanların sayısının çok az olması ve belki de bu kişilerin satacakları veya alacakları malları kendi imkânları ile taşımaları sebebiyle, nakliyecilik çok fazla görülen bir meslek dalı değildir.

Salnamelere göre 1893 yılında Sarıgöl’de vesait ve nakliyenin şümendüfer, araba, beygir ve merkepten ibaret olduğu bilgisi verilmiştir²⁵.

²⁵ Sal-Aydın, Sene;1311, s.261.

İncelediğimiz defterlerde nakliyeci olarak addedebileceğimiz “kiracı” olarak, sadece iki hane reisi bulunmaktadır. Nakliye işleri genellikle Osmanlılarda deve ile yapılmaktadır. Ancak bu hane reislerinden birisini devesi bulunmamakta sadece 1 adet katırı bulunmaktadır. Bu kişinin de nakliye işini küçük çapta yaptığı ve bu işi katırla yaptığı anlaşılmaktadır²⁶. Diğerinin ise 4 tane devesi vardır. Bu develer gelir getiren hayvanlar grubundan olarak değerlendirilmekte ve bunlardan deve başına 200 kuruş hasılat kaydedilmektedir²⁷. Ancak bunun mesleğinden ayrıca temettu alınmamaktadır.

4) Hizmet Üreten Meslekler

Daha çok el emeği ve bedeni gücün yeterli olduğu hizmet üretiminde çalışanların meslekleridir. Bu gibi mesleklerde bazı zamanlarda az da olsa sermaye gerekmektedir.

Sarıgöl ve çevresinin hizmet üreten mesleklerin de oldukça az olduğu görülür. Sadece Yukarı Koçaklar Köyü’nde bir berber, Sarıgöl kaza merkezinde de bir aşçı bulunmaktadır. Bu durum oranlandığı zaman, % 0,2’lik bir oran elde edilir ki oldukça düşüktür.

Tablo-6: Hizmet Üreten Meslek Erbabının Dağılımı

Köy	Hane	Berber	Aşçı	Toplam
Afşar	61	-	-	-
Ahmet ağa	18	-	-	-
Aşağı koç	98	-	-	-
Bereketli	18	-	-	-
Burgaz	27	-	-	-
Çanakçı	63	-	-	-
Çavuşlar	38	-	-	-
Çöp	37	-	-	-
Deliler	76	-	-	-
Doğuşlar	14	-	-	-
Emcelli	82	-	-	-
Güney	10	-	-	-
Merkez	89	-	1	1
Sığırtmaçlı	32	-	-	-
Yalınayak	14	-	-	-
Yukarıkoçak	30	1	-	1
Toplam	707	1	2	2

5) Fiziki güç (işçilik) ile ilgili meslekler

Bu grupta beden gücüne dayalı hizmet üreten veya bedenen çalışarak, hayatını temin eden meslek grubunu ele aldık. Fiziki güce dayalı 3 çeşit meslek tesbit ettik.

²⁶ BOA, ML-VRD.TMT No: 2088, Hane No: 40.

²⁷ BOA, ML-VRD.TMT No: 2083 Hane no: 38.

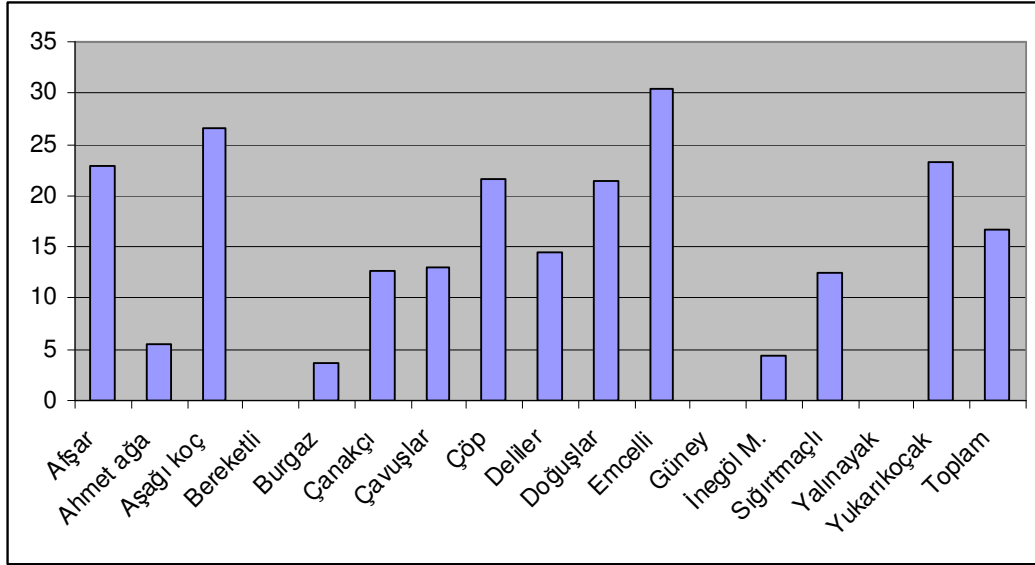
Bunlar ırgadlık, hademelik ve hizmetkârlıktır. Bu grupta yer alan meslek mensupları temettuat defterlerinde “erbâb-ı ırgad idiği”, “erbâb-ı hizmetkar idiği” ve “erbâb-ı hademe idiği” şeklinde geçmektedir. Bunların hangi iş kolunda çalıştıkları hakkında temettuat defterlerinde ayrıntılı bilgi yoktur. Bu dönemde, sanayi öncesi tarım toplumunun özelliklerini gösteren Osmanlı Devletinde, amele veya ırgat mesleğine mensup kişilerin genellikle yoğun emek ve iş gücüne dayanan ziraat alanında çalıştığını söyleyebiliriz²⁸.

Tablo-7: Fiziki Güç(işçilik) ile İlgili Mesleklerin Toplamlarının Hanelere Oranı

Köy	Hane	Irgad	Hademe	Hizmetkar	Toplam	Yüzdelik
Afşar	61	13	0	1	75	22,9
Ahmet ağa	18	1	0	0	1	5,5
Aşağı köç	98	25	0	1	26	26,5
Bereketli	18	0		0		0
Burgaz	27	0	0	1	1	3,7
Çanakçı	63	8	0	0	8	12,6
Çavuşlar	38	3	0	2	5	13,1
Çöp	37	5	0	3	45	21,6
Deliler	76	11	0	0	11	14,4
Doğuşlar	14	2	0	1	3	21,4
Emcelli	82	25	0	0	25	30,4
Güney	10	0	0	0	0	0
Merkez	89	0	2	2	4	4,4
Sığırtmaçlı	32	3	0	1	4	12,5
Yalınayak	14	0	0	0	0	0
Yukarıkoçak	30	6	0	1	7	23,3
Toplam	707	102	2	13	117	16,6

²⁸ Tevfik Güran, 19. yy Osmanlı Tarımı, İstanbul 1998, s. 164-165.

Grafik-5: Fiziki Güç(işçilik) İle İlgili Mesleklerin Hanelere Göre Yüzdeliği

6) Kamu Hizmeti Yürüten Meslekler (Görevliler)

a-Hizmet Veren Sivil Görevliler

Toplumsal hayatın gereği, beşeri ilişkiler sonucu gelişen yönetim, eğitim ve dini hizmetler içinde fiilen sivil görevlileri bu kısımda değerlendireceğiz. Temettuat defterinde meslek bölümünde, “erbâb-ı asâkir-i nizâmiyeden idiği”²⁹, ifadeleriyle durumları açıklanmış kişiler vardır. İncelemiş olduğumuz defterde, hane reislerinin mesleklerinin yazıldığı bölümde bazı köyler de “erbâb-ı kethüda”³⁰ olarak veya “Erbâb-ı karye-i mezbûre kethüdâsı olduğu”³¹ kaydı bulunmaktadır. Defterlerde kethüdâlardan³² temettu alındığı dolayısıyla kethüdalığın bir meslek olarak değerlendirildiği görülmektedir³³. Aynı zamanda bu kişilere hasılat kaydedildiği anlaşılmaktadır Ancak bazı hanelerde “kethüda” isimden sonra gelen bir lakap biçiminde de ifade edilmiştir³⁴. Bunların meslek bölümlerinde, ziraatçı oldukları yer almakta ve bunlardan normal

²⁹ BOA, ML-VRD.TMT No: 2080 Hane no: 4.

³⁰ BOA, ML-VRD.TMT No: 2083 Hane NO: 20.

³¹ BOA, ML-VRD.TMT No: 2088 Hane NO: 18.

³² Kethüda: Aslı Farsça bir kelimedir. İtimat olunan , bir yeri idareye memur kimse manasındadır. Mithat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Kitapevi , İstanbul 1986, s. 73.

³³ BOA, ML-VRD.TMT No: 2083 Hane NO: 20.

³⁴ BOA-ML.VRD.TMT No: 2082, hane no: 3-6.

vergi alınmaktadır. Buradan bu kişilerin daha önce kethüdalık görevinde bulunmuş oldukları sonucunu çıkarmak mümkündür.

1848 yılı itibariyle Aşağı Koçaklar köyünde 1 sıbyan mualliminin yani ilk okul öğretmeninin görev yaptığını görüyoruz.1882 yılı Aydın Vilayet Salnamelerinde ise Mektebi Rüştîye ve Mektebi İbtidadiye olmak üzere iki okulun var olduğu ve bu okullarda 4 öğretmenin görev aldığı tesbit edilmiştir³⁵.

b- Hizmet Veren askeri görevliler

Temettuat defterinde meslek bölümünde meslekleri zaptiye ve asker olarak ifade olunan hane reisleri bulunmaktadır. Bu gruba dahil olan Yukarı Koçaklarda 1 hane reisi mesleği asker ve Sarıgöl merkezde ise 6 hane reisi mesleği zaptiye olarak ifade olunmuştur.

1902 ve 1903 yılı Aydın Vilayet Salnamelerinde Redif 46.Alayının 3.Alaşehir taburunun bir bölümünün Sarıgöl'de bulunduğu ve buradaki subay ve memurların madalya ödüllendirildiği bilgisi mevcuttur. Fakat asker sayısı hakkında bilgi verilmemiştir ödül alan subay ve memurlar isimleri zikredilmiştir³⁶.

c- Emekli ve İhtiyarlar

Temettuat defterinde meslek bölümünde tekaüt (emekli), ihtiyar ve tekaüt gibi ifadelerle durumları açıklanmış kişiler vardır.

Emekli ve ihtiyarları kamu görevlileri arasında verme sebebimiz bu şahısların tecrübelerinden yararlanmak için köy ihtiyar heyetlerinde ve kaza meclislerinde görev alma sebebiyle verdikleri kamu hizmetinden dolayıdır. Bu gruba dahil olan Aşağıkocaklar, Çavuşlar ve Sığırtmacı köylerinde 1'er hane reisi Deliler köyünde ise 2 hane reisi bulunmaktadır.

Tablo-8: Kamu Hizmeti Yürüten Hane Reislerinin Mesleklerinin Dağılımı

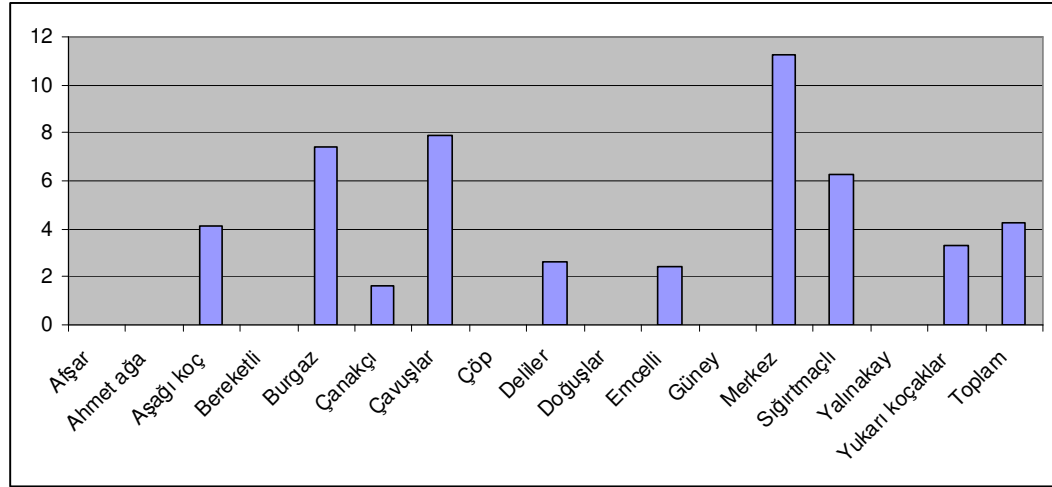
Köyler	Hane	Kethüda	Asker	Tekaüt	Sıbyan muallimi	Kaza Mukayy.	Zabtiye	KasabaKeth.	Toplam	Oran
Afşar	61									0
Ahmet ağa	18									0
Aşağı koç	98	1		1	1				3	3

³⁵ Sal-Aydın, Sene;1300, s.188-189.

³⁶ Sal-Aydın, Sene;1320,s.322-323 Sene:1321, s.308-309.

Bereketli	18									0
Burgaz	27	1							1	5
Çanakçı	63								1	1,5
Çavuşlar	38	1		1					2	6
Çöp	37									0
Deliler	76			2					2	2,6
Doğuşlar	14	1								0
Emcelli	82	1							1	1,5
Güney	10									0
Merkez	89					1	6	1	8	10,1
Sığırtmaçlı	32			1					1	3,5
Yalınakay	14									0
Yukarı koçaklar	30		1						1	3,3
Toplam	707	5	1	5	1	1	6	1	20	3

Grafik-6: Kamu Hizmeti Yürüten Görevlilerin Diğer Hanelere Yüzdelik Oranı

d) Din ile ilgili meslekler

Bu grupta meslek olarak, imamlık, müezzinlik, hatiplik ve alimlik yer almaktadır.

Temettuat defterlerinde imamlığın meslek grupları içinde derlendirildiği anlaşılmaktadır. Çünkü hane reislerinin mesleklerinin yazıldığı bölümde “karye-i mezbûrun imâmı idiği³⁷” veya “Bâ-berât-ı âlişân ile karye-i mezbûr câmi-i şerifinin imâmı idiği³⁸” ifadeleri bulunmaktadır. İmamlık gelir getiren bir meslek olarak değerlendirilmiş ve bundan temettu kaydedilmiştir ve imamlardan imamlık temettu

³⁷ BOA, ML-VRD.TMT No: 2082, Hane no 1.

³⁸ BOA, ML-VRD.TMT No: 2083 Hane no 41.

alınmıştır. İmamların ekili tarlaları, inekleri, koyunları ve kuzuları bulunmakta bunlardan, dolayı da ayrıca temettu vermektedirler³⁹. Kaydedilen bu temettular köylere göre farklılık göstermektedir. Mesela, 63 haneli Çanakçı Köyü'nün imamı İsmail Efendi'ye 150 kuruş imamlık temettuu kaydedilirken⁴⁰, 32 haneli Sığırtmaçlı Köyü'nün imamı Mustafa Efendi'ye 100 kuruş imamlık temettuu kaydedilmiştir⁴¹. Fakat, 97 haneli Aşağı Koçaklar köyü'nün imamı Mehmet Efendi'ye imamlıktan temettu kaydedilmemiştir⁴².

Temettuat defterlerinde müezzinlikle ilgili tek bir kayıt bulunmaktadır. Bu kayıt incelendiğinde, müezzinlik temettuatı alındığı anlaşılmaktadır⁴³. Bu hane reisinin de ekili tarlası, bağı ve mandası bulunmaktadır. Bunlardan dolayı da temettuatını vermektedir.

Alim olarak yine sadece bir hane reisinin kaydı geçmekte olup “Erbâb-ı tâife-i ulâmâ idiği” şeklinde ifade edilmektedir. Bu kişiden yine vergi alınmamıştır. Ancak bu kişinin bazı zamanlarda, imamlık yaptığı ve bunun karşılığı olarak da temettuat verdiği anlaşılmaktadır⁴⁴.

Temettuat defterlerinde iki hane reisi hatib olarak kaydedilmiştir. Bu kişilerin hatipliği “Erbâb-ı bâ-berât-ı âlî ile Cami-i Şerif hatîbi idiği⁴⁵” ve “Bâ-berât-ı âli-şân ile hatîb olduğu⁴⁶” ifadeleriyle belirtilmektedir. Yine hatiplik bir meslek olarak, kabul edilmiş olup, bunlara da hatiplik temettuatı kaydedilmiştir⁴⁷.

Tablo-9: Dini Hizmetlerde Görevli Hane Reislerinin Dağılımı.

Köyler	Müezzin	Alim	Cami Hatibi	İmam	Toplam
Afşar				0	0
Ahmet ağa				0	0
Aşağı koç	1	1		1	3
Bereketli				0	0
Burgaz				1	1
Çanakçı				1	1
Çavuşlar				1	1
Çöp				0	0
Deliler			1	0	1
Doğuşlar				1	1

³⁹ BOA, ML-VRD.TMT No: 2092 no:1.

⁴⁰ BOA, ML-VRD.TMT No: 2082 Hane no: 1.

⁴¹ BOA, ML-VRD.TMT No: 2084 Hane no 29.

⁴² BOA, ML-VRD.TMT No: 2082 Hane no: 41.

⁴³ BOA, ML-VRD.TMT No: 2083 Hane: 49.

⁴⁴ BOA, ML-VRD.TMT No: 8083 Hane no 64.

⁴⁵ BOA, ML-VRD.TMT No: 2085 Hane no 75.

⁴⁶ BOA, ML-VRD.TMT No: 2094 Hane no 25.

⁴⁷ BOA, ML-VRD.TMT No: 2085 Hane no 75, 2094 Hane no: 25.

Emcelli				1	1
Güney				0	0
Merkez			1	2	3
Sığırtmaçlı				1	1
Yalınakay				1	1
Yukarı koçaklar				0	0
Toplam	1	1	2	10	14

7) Diğerleri

Bu grubun içerisinde işsiz güçsüzler, dul avrat, talebe, yetimler ve başka yere göç etmiş olanları inceleyeceğiz

Kazanç getiren bir mesleği olmayan hane reisleri vardır. Bu hane reislerinin, geçimini sağlamayacak durumda olduğunu belirtmek için kullanılmış tanımları bu grupta topladık. Bunlar; alîl⁴⁸, mecnun, kör ve ihtiyar gibi tanımlar ile yazılmış olanlardır. Mesleklerin yazıldığı bölüme durumların açıklayıcı “erbâb-ı mecnûn idiği⁴⁹”, “Erbâb-ı a’mâ olub abad idiği⁵⁰” gibi ifadeler yer almaktadır. Genelde bunlara hane numaraları da verilmemiştir. Kayıtların en sonuna hane numarası verilmeden kayıtları yapılmıştır. Bunlar için genellikle “Hiç bir nesnesi olmayıb îâne-i ahâli-i çiftlik ile şunun bunun îânesi ile geçinmekte idiği⁵¹” yada “ emlâk ve arâzisi olmayıb fakat sadaka-i ehl-i kurrânın i’ânesiyle geçinmekde idiği⁵²” gibi açıklamalar yapılmıştır. Ancak bazılarının az çok tarlası veya hayvanları vardır⁵³.

Tablo 10: İşsiz-güçsüz takımının dağılımı.

Köyler	Alil (Hasta)	Mecnun (Deli)	Kör	Alil ve İhtiyar (Hasta ve İhtiyar)	Toplam
Afşar	1				1
Ahmet ağa					0
Aşağı Koçaklar	1	1		1	3
Bereketli					0
Burgaz					0
Çanakçı					0
Çavuşlar					0
Çöp					0
Deliler					0
Doğuşlar					0
Emcelli					0
Güney	1				1
Sığırtmaçlı		1			1
Yalınakay					0
Yukarı koçakla			1		1
Toplam	3	2	1	1	7

⁴⁸ sözlüğe bak;Kör, sakat, hasta.

⁴⁹ BOA, ML-VRD.TMT No: 2084 numarasız kayıt.

⁵⁰ BOA, ML-VRD.TMT No: 2080 hane no: 14.

⁵¹ BOA, ML-VRD.TMT No: 2093 numarasız kayıt.

⁵² BOA, ML-VRD.TMT No: 2083 numarasız hane.

⁵³ BOA, ML-VRD.TMT No: 2080 hane 14.

Defterde hane reisi olarak adı yazılmış, mesleği bölümünde “talebe-i ulümeden” veya “talebe idiği” şeklinde açıklama yapılmış haneler vardır. Bunların bazılarının az çok gelirleri (ticaret veya gayrimenkul icarı gibi) ve vergileri olduğunu görüyoruz.

Temettuat defterlerinde, sabi ve yetim olanlar için, mesleği yerine “sabi veya yetim olduğu” açıklaması yapılmıştır. Bu hanelerde, hane reisinin ismi olarak da “kimin çocukları veya yetimleri olduğu belirtilerek” isim yazılmıştır.

Tablo-11: Herhangi bir meslek grubuna dahil olmayan hane reislerinin meslek dağılımı

KÖYLER	Başka yere hicret etmiş	Eytam (Yetim)	Talib (Talebe)	Dul avrat	Yetim ve Talebe	Toplam
Aşar					1	1
Ahmet ağa						
Aşağıkoçalar			1			1
Bereketli						0
Burgaz						0
Çnakçı		1				1
Çvuşlar						0
Çöp	3					3
Deliler		1				1
Doğuşlar		1				1
Emcelli	1	1				2
Güney						0
Sğırtmaçlı		3	1	1		5
Yahnakay						0
Yukarı Koçaklar					1	1
Toplam	4	7	2	1	2	16

Bu grubun içersinde köyünden başka biryere göç edip hanesinde olmayanlar, yetimler ve talebeler, eşi ölmüş kadınlar yer almaktadır bunlar herhangi bir meslek icra etmemelerinden dolayı temettu alınmamıştır.

C) İSİMLER

1- Kişi Adları

İncelemiş olduğumuz temettuat defterlerine göre Sarıgöl ve çevresinde 1844-1845 yıllarında yaşayan kişilerin % 100’ü müslümandır. Burada kullanılan isimlerin genel olarak Türk toplumu tarafından kabul gördüğü, bu isimleri kullanma sıklığının başka bölgelerde de fazla değişmediği söylenebilir. Genel olarak Anadolu’da Mehmed, Ali, Hasan, Hüseyin ve Ahmed en çok kullanılan isimlerdir. İncelemiş olduğumuz temettuat defterlerinde de en fazla kullanılan isim Muhammed’in Türkçeleşmiş şekli olan

Mehmed olup, Mustafa ismi onu takip etmektedir. Daha sonra Ahmet, Ali ve Hüseyin isimleri gelmektedir.

Bu isimlere baktığımız zaman, hepsinin Türklerin İslamiyet'i kabul ettikten sonra, İslam kültürü çerçevesinde verilen isimler olduğu görülmektedir. Fakat iki tane isim Türkçe kökenli olması bakımından önemlidir. Bunlar Emcelli Karyesi'nin 32. hanesinde kayıtlı “Çubukçu Oğlu Gökçe⁵⁴” ve Doğuşlar Karyesi'nin 5. hanesinde kayıtlı “Deli Kethüda Oğlu Çakır⁵⁵” isimleridir. Bu iki isim ilk anda lakap gibi görünmektedir. Ancak diğer kayıtlar incelendiği zaman, bunların isim olma ihtimali artmaktadır. Çünkü temettuat defterlerindeki diğer bütün kayıtlar, aynı bu şekilde, önce baba veya sülale ismi yazılmakta, arkasında da hane reisinin kendi ismi yazılmaktadır.

İncelemiş olduğumuz temettuat defterlerinde 703 hane reisinin ismi yazılmıştır. 4 hane reisinin sadece sülale ismi yazılmış her hangi bir isim yazılmamıştır. Bu 703 hane reisinden 5 hanede, kadın ismi yazılmıştır. Bu kadın isimleri incelendiğinde 3 Fatma, 1 Ayşe ve 1 de Hatice ismi yer almaktadır. Bunlar muhtemelen eşleri vefat etmiş ve erkek evladı olmayan kadınlardır. Çünkü bunların meslek hanelerinde “Dul avrat idiği kaydı” yer almaktadır.

Sarıgöl temettuat defterinden tespit ettiğimiz 698 kişinin 37 değişik isim taşıdığı anlaşılmaktadır. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi burada sadece hane reislerinin kendi isimleri yer almaktadır. İncelemiş olduğumuz bütün temettuat defterlerinde geçen isimler, şüphesiz bundan çok daha fazladır.

Bu isimleri iki gruba ayırmayı uygun bulduk. Birinci grupta Mehmet, Ahmet Mustafa gibi çokça zikredilen isimlere, ikinci grupta ise bir veya birkaç defa zikredilen isimlere yer verilecektir.

a) Çok Zikredilen İsimler

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi defterlerde en çok geçen isim Mehmet olup, toplam 144 hane reisi bu ismi kullanmaktadır. Bütün hane reislerinin isimlerine göre Mehmet isminin oranı % 20.6'dır. Sonra gelen isim, % 13.01'lik oran ile Mustafa olup,

⁵⁴ BOA, ML-VRD.TMT No: 2088.

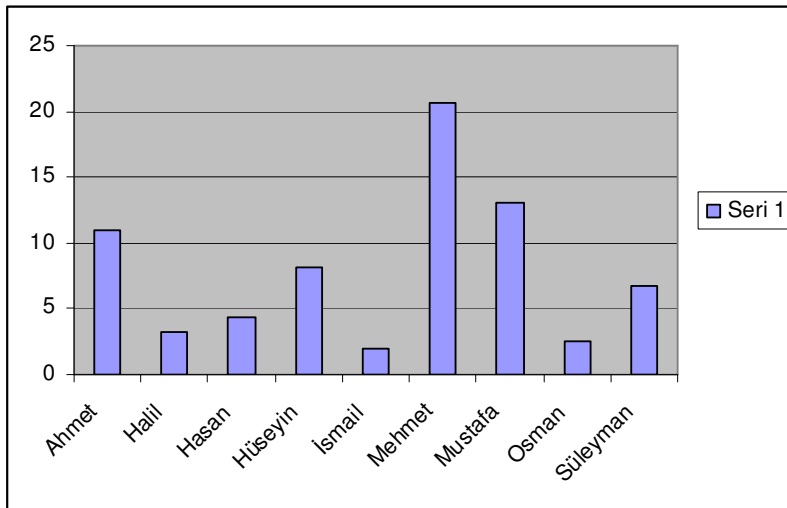
⁵⁵ BOA, ML-VRD.TMT No: 2090.

toplam 91 defa kullanılmıştır. Sonra Ahmet 77 (%11), Ali 62 (8.8), Hüseyin 57 (% 81) defa kullanılmıştır. Bunlarla ilişkin detaylı bilgi tablo 11’de verilmiştir.

Tablo-12: Çok Kullanılan İsimlerin Dağılımı

Köyler İsimler	Ahmet	Halil	Hasan	Hüseyin	İbrahim	İsmail	Mehmet	Mustafa	Osman	Süleyman
Afşar	5	1	1	5	4	1	17	7		5
Ahmet Ağa	2	-	1	1			8	1		0
Aşağı Koçaklar	13	7	3	2	9		19	13	3	6
Bereket	4	1		3			3	4		2
Burgaz	4		1	5	2		7	5		2
Çanakç	5	8	1	5	5	3	16	4	1	4
Çavuşlar	3	1	3	3	4	1	8	3		1
Çöp	4	2		0		3	10	5	2	1
Deliler	6	1	7	9	7	1	6	11	5	2
Doğuşlar	2			1	1		2	4	1	1
Emcelli	7		9	9	8	1	13	6	4	11
Güney	1			0			1	1		6
Sarıgöl Merkez	14	3	1	6	7	3	17	16	2	2
Sığırtmaçlı	2		1	2			8	6		0
Yalınayak	2			1		1	4	1		0
Yukarı Koçaklar	3		1	5	1		5	4		4
Toplam	77	23	29	57	48	14	144	91	18	47
Yüzdelik	11	3,2	4,1	8,1	6,8	2,0	20,6	13	2,57	6,7

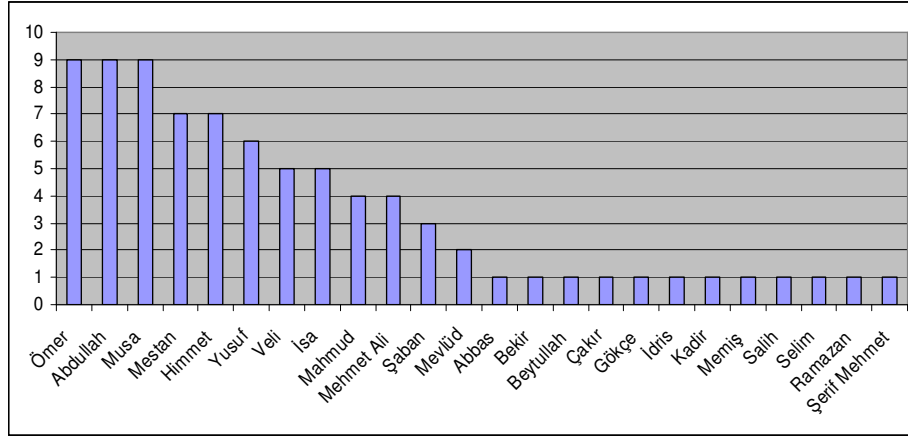
Grafik-7: Sık Kullanılan İsimlerin Yüzdelik Dağılımını Gösterir.

b) Diğer İsimler

Yaygın olmamakla beraber kullanılan diğer isimler ve kullanış sıklığı şöyledir; 9 Abdullah, 9 Ömer ve 9 Musa, 8 Mestan, 7 Himmet, 6 Yusuf; 5 Veli ve İsa; 4 Mahmud ve Mehmet Ali; 3 Şaban; 2 Mevlüd; 1'er Abbas, Bekir, Beytullah, Çakır, Gökçe, İdris, Kadir, Memiş, Salih, Selim, Ramazan ve Şerif Mehmet isimleri kullanılmıştır.

Grafik-8: Az Kullanılan İsimlerin Dağılımı.

2- Lakaplar

İnsanların bir birbirlerini tanımalarına yardımcı olan lakaplar, soyadı kanunu kabul edilmeden önce toplum hayatımızda hem örfi, hem de hukuki bir anlam ifade etmektedir.

Toplum hayatımızda önemli bir yer tutan lakaplar, Cumhuriyetin ilanından sonra, 26 Kasım 1934 tarihinde kabul edilen Soyadı Kanunu ile unvanların kullanılmasının kaldırılmasıyla birlikte tarihe karışmıştır.

Temettuat defterlerinde sülale ismi olarak kullanılan kelimelerden başka, bazı hane reislerinin isimlerinden hemen önce gelen lakaplar da bulunmaktadır. Burada hem sülale isimleri hemde şahısların kendi lakapları ayrı ayrı incelenecektir.

a) Kişi Lakapları

Sarıgöl de kullanılan bütün lakapları bir bütün olarak ele aldık. Ancak dini ve sosyal kimliklerinden dolayı verilen isimlerin hangi köyde kullanıldıklarını veremeyi

uygun bulduk. Çünkü bu lakaplar o çevrenin gerek sosyal, gerek ekonomik ve gerekse dini durumlarını ortaya koymak bakımından önemlidir.

Mesela, “hacı” lakaplı kişilerin çok olması, o yerin halkının ekonomik durumunun iyi olduğunu gösterir. Aynı şekilde “molla” veya “efendi” lakaplarının çok olması, o belde halkının okumaya önem verdiğini göstermek, bakımından önemlidir. Bu sebeple bunları bir tablo halinde belirtmeyi uygun bulduk.

Tablo-13: Lakapların Köylere Göre Dağılımı.

Köy adı	Ağa	Efendi	Hacı	Hatip	İmam	Kethüda	Molla	Usta	Hafız
Afşar				1			3		
Ahmet Ağa Çiftliği			1						
Aşağı Koçaklar	1	1	4		1		8		
Bereketli			1						
Burgaz							1		
Çanakçı	1	1				3			
Çavuşlar		1	1			2			
Çöp		1							
Deliler	1		1				3		
Doğuşlar		1							
Emcelli		2					7		
Güney									
Sarıgöl Merkez			5				3	1	2
Sığırtmaçlı		1			1		2		
Yahnayak							1		
Yukarı Koçaklar							2		
Toplam	3	8	13	1	2	5	30	1	2

b)Sülale Lakapları

1) Afşar Köyü

1 Defa kullanılan lakaplar	Alemdar Oğlu, Ali Beşe Oğlu ,Avcı Oğlu , Ayvaz Oğlu, Barak Oğlu , Berber Oğlu, Beşe Oğlu, Bulad Oğlu, Cemil Oğlu, Çardak Oğlu, Çelebi Oğlu, Deli Oğlu, Demirci Oğlu, Emir Oğlu, Hacı Hüseyin Oğlu, Hacı İbrahim Oğlu, Hacı Oğlu, Hanım Oğlu, Hatip Oğlu, İrsel Oğlu, Karaçalı Oğlu, Kırmızı Oğlu, Koca İbrahim Oğlu, Müftü Hasan Oğlu, Müsellem Oğlu, Ömer Oğlu, Sabancı Oğlu, Sansar Ali oğlu, Sarı Hüseyin, Sarı Oğlu, Süleyman Beşe Oğlu, Takva oğlu, Tatar Oğlu Hüseyin, Tortuk Oğlu, Uzun Ahmed
2 defa kullanılan lakaplar	Abdülkerim Oğlu, Arab Oğlu, Hacı Ahmed Oğlu, Koca Hüseyin Oğlu, Küçük İbrahim Oğlu, Şaban Oğlu,
3 defa kullanılan lakaplar	Çallı Mehmet Oğlu, Mehmet Ali Oğlu

2- Ahmet Ağa Çiftliği

1 Defa kullanılan lakaplar	Ali Beşe Oğlu, Ali Kethüda Oğlu, Altı Parmak Oğlu, Hacı Mehmet Oğlu, Kara Abdullah Oğlu, Küçük Mustafa Oğlu, Öksüz Oğlu, Ömer Oğlu, Sallı Hayret Oğlu, Sıcık Oğlu, Yusuf Oğlu, Tat Oğlan Oğlu,
2 defa kullanılan lakaplar	Çömlekçi Oğlu Hayta Oğlu Kara Mehmet Oğlu

3- Aşağı Koçaklar Köyü

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Arab Oğlu, Balcı Oğlu, Bostancı-zâde, Çoban Oğlu, Çömez Oğlu, Ebek Oğlu, Hacı Davrın Oğlu, Hacı Molla Oğlu, Hacı Sofu Oğlu, Hacı Dişçi Oğlu, Halil Davrak Oğlu, Hasan Ağa Oğlu, Hoylu Devrak, Hoylu Hoca Oğlu, İsa Oğlu, İsmail Oğlu, Kanad Oğlu, Kara Mehmed Oğlu, Karadeli Oğlu, Kasab Oğlu, Koca Memiş Oğlu, Molla İsmail, Receb Oğlu, Sarı Oğlan Oğlu, Sarı Oğlu, Sofu Oğlu, Tellî Oğlu, Topal Oğlu, Toprak Oğlu, Vezir Oğlu, Yavaş Oğlu, Yusuf Oğlu, Zor Hüseyin Oğlu,
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	Abbas Oğlu, Alemdar Oğlu, Battal Oğlu, Hacı Ali Oğlu, Hacı Hacı Vezir Oğlu, Dişçi Oğlu, Kocagöt Oğlu, Mestan Oğlu, Osman Oğlu, Sarı Adem Oğlu, Şaban Oğlu, Taban Oğlu,
3 Defa Geçen Sülale İsimleri	Avcı Oğlu, Hacı Süleyman Oğlu, Haylaz İlyas Oğlu, Tulum Oğlu,
4 Defa Geçen Sülale İsimleri	Gökçe Oğlu , Hacı Şaban Oğlu
5 Defa Geçen Sülale İsimleri	Mama Oğlu

4- Bereketli Çiftliği

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Ahmed Beşe Oğlu, Börek Oğlu, Deli Oğlu, Hasan Dayı Oğlu, İsmail Oğlu, Kara Mehmed Oğlu, Musa Oğlu, Nasuh Oğlu, Şaban Oğlu, Türkmen Oğlu, Vezir Oğlu,
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	Denk Atan Oğlu, Osman Oğlu
3 Defa Geçen Sülale İsimleri	Hacı Sarı Oğlu

5- Burgaz Çiftliği

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Cerağ (Çırak) Oğlu, Çallı Oğlu, Dumancı Oğlu, Hacı Ali Oğlu, Hakim Oğlu, Halil Beşe Oğlu, Halim Oğlu, İmam Oğlu, İsmi Oğlu, Kanmasız ? Oğlu, Kara Yusuf Oğlu, Kılılı Beşe Oğlu, Koca İmam Oğlu, Musa Beşe Oğlu, Osman Kethüda Oğlu, Safer Oğlu, Senreli Oğlu,
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	Kaba Sakal Oğlu
3 Defa Geçen Sülale İsimleri	Gaybi Oğlu, Koca Bıyık Oğlu, Paslı Oğlu,

6- Çanakçı Köyü

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Abdi Oğlu Hüseyin, Abdurrahman Oğlu, Abdülkadir Oğlu, Ahmed Oğlu, Bacak Oğlu, Battal Oğlu, Çelik Oğlu, Çil Hacı Oğlu, Dağlı Oğlu, Deli Hüseyin Oğlu, Delibaş Oğlu, Emcellili Ali Oğlu, Emir Osman Oğlu, Hacı Abdi Oğlu, Hacı Abdülkerim Oğlu, Hacı İbrahim Oğlu, Hacı Pehlivan Oğlu, İmam Oğlu, İsa Oğlu, Kadı Oğlu, Kara Hasan Oğlu
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	Ahmed Kethüda Oğlu, Alemdar Oğlu, Efendi Oğlu, Gümüşlü Oğlu, Hacı Osman Oğlu, Kara Ali Oğlu, Kara Halil Oğlu, Kara Osman Oğlu, Karabıçak Oğlu, Kerumi Oğlu, Kör Hüseyin Oğlu, Kör Veli Oğlu, Mavi Oğlu, Mestan Oğlu, Molla Süleyman Oğlu, Mustafa Beşe Oğlu, Ömer Kethüda Oğlu, Somuncu Oğlu, Süleyman Oğlu, Yumuşak Oğlu, Zalim Ali Oğlu,
3 Defa Geçen Sülale İsimleri	Hacı İmam Oğlu, Halil Beşe Oğlu, Kara Musa Oğlu

7- Çavuşlar köyü

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Ali Bey Oğlu, Ayvaz Oğlu, Börek Oğlu, Cüzcü Oğlu, Çallı Oğlu, Deli Osman Oğlu, Dumanlı Oğlu, Hacı Ahmed Oğlu, Halil Oğlu, İbrahim Beşe Oğlu, İsa Oğlu, Kadı Oğlu, Koca Bıyık Oğlu, Kolcu Oğlu, Ömer Oğlu, Sipahi Oğlu, Topal Oğlu, Yusuf Kethüda Oğlu
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	Aydınlı Oğlu, Çelebi Oğlu, Koca Mehmed Oğlu,
3 Defa Geçen Sülale İsimleri	Boyacı Oğlu, Kara Mustafa Oğlu

8- Çöpköy

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Ahmed Oğlu, Aşılama Oğlu, Bekir Oğlu, Bıçak Oğlu, Boz Emir Tur Oğlu, Bölükbaşı Oğlu, Canım Ali Oğlu, Cingen Oğlu, Çolak Oğlu, Emir Ahmed Oğlu, Hacı İbrahim Oğlu, İsa Oğlu, Karaca Oğlu, Koca Mehmed Oğlu, Mehmed Kethüda Oğlu, Molla Hasan, Molla Oğlu, Osman Oğlu, Ramazan Oğlu, Topal Osman Oğlu, Yusuf Oğlu, Halil Beşe Oğlu, Kasab Oğlu, Uzun Abdullah Oğlu,
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	Hacı Bekir Oğlu
3 Defa Geçen Sülale İsimleri	Hüseyin Kethüda Oğlu

9- Deliler köyü

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Ali Beşe Oğlu, Aşık Oğlu, Ayan Oğlu, Berber Oğlu, Cafer Oğlu, Cura Oğlu, Çakal Oğlu, Çamırcı Oğlu, Çayırıcı Oğlu, Deli Hasan Oğlu, Deli İbrahim Oğlu, Guruşi Mahmud Oğlu, Hacı Bekir Oğlu, Hacı Hasan Oğlu, Hacı Süleyman Oğlu, İkiz Oğlu, Karadeli Oğlu, Kart Veli Oğlu, Kör Hacı Oğlu, Nadir Oğlu, Ramazan Oğlu, Sarı Ali Oğlu, Tapan Oğlu, Tavukçu Oğlu, Toriş Oğlu, Toyacı Oğlu, Veli Oğlu, Yusuf Oğlu
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	Beğlik Oğlu, Bölükbaşı Oğlu, Darıcı Oğlu,

	Deli Osman Oğlu, Hacı İbrahim oğlu, Hacı Nuri Oğlu, Hacı Osman Oğlu, Hacı Süleyman Oğlu, Kara Veli Oğlu, Penariyan Oğlu, Sarı Oğlu, Peyniryemez Oğlu
3 Defa Geçen Sülale İsimleri	Gaybi Oğlu, Guruşi Oğlu, Kara Oğlan Oğlu, Tortuk Oğlu
4 Defa Geçen Sülale İsimleri	Caber Oğlu
6 Defa Geçen Sülale İsimleri	Bayram Oğlu

10- Emcelli köyü

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Abdal Oğlu, Afşar Oğlu, Afşin Ağa Oğlu, Ateş Ağa Oğlu, Cebel Oğlu, Çapacı Oğlu, Çavuş Ahmed Oğlu, Çavuş Ali Oğlu, Çavuş Oğlu, Çubukçu Oğlu, Deli Osman Oğlu, Eski Oğlu, Eskici Oğlu, Eyüb Oğlu, Gül Halil Oğlu, Hacı Ali Oğlu, Hacı Halil Oğlu, Hacı İsmail Oğlu, Hacı Kara Ahmed Oğlu, Hacı Veli Oğlu, Hacı Yusuf Oğlu, Himmet Oğlu, İmam Oğlu, Kabudan Oğlu, Kayluz Oğlu, Kara Mehmed Oğlu, Kelle Oğlu, Koca Ali Oğlu, Koca Mehmet Oğlu, Köse Oğlu, Molla Ahmed Oğlu, Molla Ali Oğlu, Molla Hasan Oğlu, Molla Hüseyin Oğlu, Molla Mehmed Oğlu, Molla Süleyman Oğlu, Molla Yusuf Oğlu, Ömer Oğlu, Pamuk Oğlu, Sağır Mustafa Oğlu, Sağır Oğlu, Salih Kethüda Oğlu, Sarı Oğlu, Tırnakçı Oğlu
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	Çolak Oğlu, Çubuk Oğlu, Duman Oğlu, Ekâbir Oğlu, Halil Ağa Oğlu, İsa Oğlu, Koca Hüseyin Oğlu, Yavaş Oğlu, Şeytancı Oğlu,
3 Defa Geçen Sülale İsimleri	Derviş Oğlu, Memiş Oğlu, Zivali Oğlu
4 Defa Geçen Sülale İsimleri	Hacı Hasan Oğlu

11- Güney Çiftliği

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Karaca Oğlu, Topal Oğlu, Köse Oğlu, Hacı Mehmed Oğlu, Lokmacı Oğlu, İsa Oğlu, Köse Oğlu
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	Arab Oğlu

12- Sarıgöl Merkez

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Abdullah Oğlu, Adban Oğlu, Ahmed Hoca Oğlu, Ahmed Oğlu, Ammi Hasan Oğlu, Anac Oğlu, Ayşacı Oğlu, Baduncu? Oğlu, Barutçu Oğlu, Bekir Kadı Oğlu, Cici Oğlu, Çoban Hasan, Çubukçu Oğlu, Deli Yunus Oğlu, Demirci Oğlu, Dereli Oğlu, Develi Oğlu, Eş-Şeyh Mehmed Efendi-zâde, Gül Bekir Oğlu, Kabaklı Oğlu, Kara Mehmed Oğlu, Kara Oğlan Oğlu, Kavuncu Oğlu, Hacı İbrahim Oğlu, Hacı İbrahim Efendi Oğlu, Hacı Mustafa Oğlu, Hacı İsa-zâde, Hacı Tepem Oğlu, Hafız Oğlu, Hasan Efendi-zâde, Hüseyin Oğlu, İbiş Oğlu, İmam Oğlu, Hacı Ali Efendi-zâde, Kıl Pehlivan Oğlu, Kunzur Oğlu, Kuru Oğlu, Mercan Oğlu, Müezzın Oğlu, Ömercik Oğlu, Receb Oğlu, Semerci Oğlu, Semerci Süleyman Oğlu,. Şerif-zâde, Tek Kayın Oğlu, Teke Oğlu, Yırık Ali Oğlu, Topal Molla Oğlu
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	Ali Oğlu, Aşçı Oğlu, Deli Ahmed Oğlu, Hacı Teper Oğlu, Halil Ağa-zâde, Sarı Bey Oğlu, Sülük Oğlu, Şaban Oğlu,.
3 Defa Geçen Sülale İsimleri	Hatib Oğlu
4 Defa Geçen Sülale İsimleri	Kavuncu Oğlu

13- Sığırtmaçlı Köyü

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Böğrü İmam Oğlu, Caber Oğlu Çakmak Oğlu, Deli Saferli Bekir Oğlu, Delibaş Oğlu, Faki Oğlu, Hacı Mustafa Oğlu, Hacı Oğlu, Halta Oğlu, Hasan Oğlu, Haylaz Oğlu, İmam Oğlu, Kılı Oğlu, Koca Adem Oğlu, Oran Oğlu, Parpçı Oğlu, Porlu Beyli Oğlu, Receb Oğlu, Sarı Oğlu Molla
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	İbik Oğlu, İsmail Oğlu, Karadal Oğlu, Köse Oğlu, Teraş Oğlu,

14- Yalınayak

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Lafçı Oğlu, Hacı Himmet Oğlu, Hayir Oğlan Oğlu, Heybeli Oğlu, İmam Oğlu, Kıl Oğlu,
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	Kula Oğlu, Osman Oğlu, Paslı Oğlu, Tokuş Oğlu,

15- Yukarı Koçaklar

1 Defa Geçen Sülale İsimleri	Ahmed Oğlu, Akil Oğlu, Aydınli Oğlu, Bekir Oğlu, Bulad Oğlu, Camcı Oğlu, Çoban Oğlu, Eğdi (Ekdi) oğlu, Ekiz Oğlu, Hacı Efendi oğlu, Halil Oğlu, Hatib Oğlu, İbiş Oğlu, Koca Mehmed Oğlu, Sarac Oğlu, Sulam Oğlu, Top Sakal Oğlu
2 Defa Geçen Sülale İsimleri	Akça Oğlu, Deli Oğlan Oğlu, Karcıman Oğlu, Molla Süleyman Oğlu
3 Defa Geçen Sülale İsimleri	Himmet Oğlu, Şehbaze Oğlu

Kullanılan lakapların çeşitliliği dikkati çekmektedir. Bütün Sarıgöl ve çevresini ele alırsak kullanılan lakap çeşidi 450 civarındadır. En çok kullanılan lakaplar ise şunlardır: Şabanoğlu, Osmanoğlu, Hacı İbrahim Oğlu, İmam Oğlu, İsa Oğlu 7'şer kere; Sarı Oğlu, Halil Bayram Oğlu, Beşe Oğlu, Gaybi Oğlu 6'şar kere; Ahmed Oğlu, Alemdar Oğlu, Hacı Hasan Oğlu, Hatib Oğlu, Kara Mehmet Oğlu, Kavuncu Oğlu, Koca Mehmet Oğlu, Köse Oğlu, Mama Oğlu lakapları da 5'er kere kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TEMETTUT DEFTERLERİN'E GÖRE SARIGÖL EKONOMİSİ VE VERGİLER

A-SARIGÖL EKONOMİSİ

1- Tarım

İncelemiş olduğumuz temettuat kayıtlarında araziler “mezrû’ tarla” veya “gayr-i mezrû tarla” biçiminde ifade edilmiştir. Ancak bu tarlalara ne ekildiği açıkça belirtilmemiştir. Bununla beraber her hanenin hangi ürünlerden ne kadar öşür vereceği yazılmıştır. Buradan da hangi hanelerin ne tür ziraat ürünleri yetiştirdiğini bulmak mümkündür.

Temettuat defterlerinde ziraî ürünlerin miktarı doğrudan verilmemiştir. Fakat, hangi hanenin hangi üründen ne kadar öşür verdiği belli olunca, üretim de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bilindiği gibi “öşür” kelime anlam olarak onda bir demektir ve daha önce her türlü toprak mahsulünden alınan vergidir¹. Miri arazi rejiminin uygulandığı her yerde devlet ziraatla uğraşan çiftçilerden elde ettikleri ürünün öşrünü almaktadır. Öşrü verilen ürünün 10 ile çarpılmasıyla üretilen ürünün miktarını belirlemek mümkündür. Bizde burada bu yolu takip etmeyi uygun bulduk.

a- Hububat

Sarıgöl’de tarım ürünlerinin başında hububat ürünleri gelmektedir. Hububat ürünleri arasında yer alan buğday ve arpa istisnasız hemen her köyün ve her köyde her ailenin önemli geçim kaynağıdır. Temettuat defterlerinde buğday “hınta”, arpa ise “şa’ir” olarak geçmektedir. Buğday ve arpadan başka hububat olarak sayabileceğimiz ürünler, çavdar ve burçaktır.

¹ Ömer Lütfü BARKAN, “Öşür”, İslam Ansiklopedisi, c. IX, İstanbul 1993, s. 485.

Temettuat defterlerinde Sarıgöl ve bağlı köylerden 1.227,5 kile öşür alınmaya başlamıştır. Bu rakamın on ile çarpılması sonucunda 12.275 kile, yani yaklaşık olarak, 314.927 kg.² buğday üretildiğini söylemek mümkündür.

Buğdaydan başka üretimi fazla olan hububat arpadır. Kayıtlardan 38.550 kile yani 857.737 kg.³ arpa üretildiği ortaya çıkmaktadır. Görüldüğü gibi arpa üretimi, buğday üretiminden daha fazladır. Bunun sebebini Sarıgöl ve çevresinde hayvancılığın büyük yer tutmasıyla açıklamak mümkündür.

Yine hayvan yemi olarak kullanılan yulaf ve burçak, Sarıgöl ve çevresinde üretilen hububatlardandır. Fakat buğday ve arpaya göre bu iki ürünün üretimi oldukça azdır. 130 kile çavdar ve 60 kile burçak üretilmektedir.

Tablo-14: Köylere Göre Toplam Hububat Üretimi.

S.n	KÖY	Buğday	Arpa	Çavdar	Burçak
	Afşar	100	210	10	
	Ahmet Ağa ç.	1490	1390		
	Aşağı Koçaklar	670	1640	20	
	Bereketli	295	250		
	Burgaz	530	4630		
	Çanakçı	3160	7910		
	Çavuşlar	1260	2650		4
	Çöp	720	970		2
	Deliler	830	9870		
	Doğuşlar	20	170		
	Emcelli	890	1800	70	
	Güney	0	1550	-	-
	Merkez	1815	2750	10	
	Sığırtmaçlı	245	1550	20	
	Yalınayak	160	750		
	Yukarı Koçaklar	90	460		
	TOPLAM	12275	38550	130	60

b- Baklagiller ve Mısır

Temettuat defterlerinden darının, kocadarı, akdarı, sarıdarı ve kumdarı olmak üzere dört çeşidinin olduğunu anlıyoruz. Ayrıca bunların hepsinin ortak adı olarak nitelendirebileceğimiz mısır da temettuat defterlerinde yer alan ürünlerdendir. Bunların detayları hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Darı çeşitlerinden en fazla ekimi yapılan akdarıdır. Akdarının 12 köyde ekimi yapılmış olup, toplam 763.5 kile öşür verilmiştir. Yine öşürün onda bir olarak

² Kayıtlarda herhangi bir kesim ibare olmamakla birlikte çevre illerin kullandığı ölçü birimi olan İstanbul Kilesi'nin esas alındığı varsayımından hareketle bu sonuca ulaştık. Bir İstanbul Kilesi buğday için 25.656 kg.dır. Bkz. Walter Hinz, İslam'da Ölçü sistemleri, Çev. Sevim Acar, İstanbul 1990,s. 51.

³ 1 kile arpa 22.25 kg.'dır. a.g.e. s. 51.

verildiğini varsayarsak, yaklaşık olarak 7635 kilelik akdarı üretimi yapıldığı ortaya çıkmaktadır.

Bundan başka beş köyde toplam 1185 kile kocadarı, 2 köyde toplam 140 kile sarı darı, 1 köyde 530 kile kumdarı üretimi yapılmıştır. Ayrıca mısır olarak sadece Nefs-i İnegöl'de 1 hane ekim yapmış olup, üretim 135 kiledir.

Baklagillerden, üretim yapılan bir diğer ürün nohuttur. Ancak nohudun Sarıgöl ve köylerinde fazla ekimi yapılan bir ürün olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü kayıtlarda sadece bir hane reisinin nohut ekimi yaptığı anlaşılmaktadır. Nohutun, öşrü hesaplanırken de ölçü birimi olarak değil, bedeli olarak hesaplanmıştır. Buna göre 30 kuruşluk bir öşür alınmış olup, 300 kuruşluk nohut üretimi yapıldığını söylemek mümkündür.

Halkın temel gıda maddelerinden birisi de börülcedir. Börülce hem yeşil olarak, hem de kuru olarak tüketilebilen gıda maddeleri arasındadır. Temettuat kayıtlarına göre ekimi en yaygın olan baklagillerdendir. 13 köyde börülce ekimi yapılmakta olup, toplamda üretilen üründen alınan öşür vergisi 2320 kiledir.

Tablo-15: Köylere Göre Toplam Baklagillerin Üretimi.

KÖYLER	Kocadarı	Akdarı	Sarıdarı	Kumdarı	Mısır	Börülce	Nohut
Afşar	100		60				
Ahmet Ağa ç.	520					115	
Aşağı Koçaklar	445	1355				170	
Bereketli	105					200	
Burgaz		710				50	
Çanakçı		2860				300	
Çavuşlar						180	
Çöp		430	80				
Deliler		1410				290	
Doğuşlar	15	10					
Emcelli		120		530		475	
Güney		320					
Merkez		455			135	70	30 krş.
Sığırtmaçlı		520				75	
Yalınayak		400				60	
Yukarı Koçaklar		400				335	
TOPLAM	1185	7635		530	135	2320	30 krş.

c- Sanayi Bitkileri

Temettuat defterlerinde Sarıgöl ve köylerinde hububat ve baklagillerden başka afyon (haşhaş), duhan (tütün), susam ve penbe (pamuk) gibi sanayi ürünlerinin ekimi de yapılmıştır. Ancak, bu sanayi ürünlerini işlemek için, kurulan işletmelere ait bilgiler

mevcut değildir. Hane reislerinin mesleklerine bakarak, küçük sanayi birimlerinin olduğunu anlamak mümkündür.

Buna göre sanayi ile uğraştığını tespit ettiğimiz hane reisleri ve bunların uğraştıkları meslek dalları şu şekildedir: 47 çulha, 2 yağcı ve 1 tane de meslek dalı belirtilmeden “sanayici” olarak kaydedilen hane reisi bulunmaktadır.

Çulhalık, dokumacılıkla uğraşan meslek grubudur. Dokumacılığın hammaddesi pamuk, yün ve kıldır. Sarıgöl ve çevresinde pamuk ekiminin oldukça yaygın olduğunu anlamak mümkündür. Ancak, pamuğun hasat aşamasından sonra, dokumacılıkta kullanılacağı ip haline getirilmesinin safhaları hakkında, kayıtlarda detaylı bilgiler yer almamaktadır. Buradan yola çıkarak, dokumacılıkla uğraşan meslek erbaplarının, pamuğu direk olarak üreticiden alıp, bunları kendi imkânları ile ip haline getirdiği sonucuna varabiliriz. Temettuat defterlerine göre Sarıgöl ve çevresinde 10.296 çeki pamuk üretilmiştir.

Tohumu yağ, kabuğu ise ilaç sanayisinde kullanılan afyon (haşhaş), yine tarımı yaygın olan sanayi bitkilerindendir. Temettuat kayıtlarında bunların nerelerde ve nasıl işlendiği ve kullanıldığı hakkında detaylı bilgi verilmemiştir. Defterlere göre 2 hane reisinin yağcılıkla uğraştığına dair kayıt mevcut ise de, bunların yağcılıkta hammadde olarak hangi bitkiyi kullandıklarını anlamak mümkün değildir. Afyonun 4.905 çeki susamın ise 1.308 kile üretildiği ortaya çıkmaktadır.

Duhanın kelime anlamı “duman” demek olup, tütün yerine kullanılmıştır⁴. Tütün Osmanlı Devleti’ne 1600 yıllarının başlarında Avrupalı tüccarlar tarafından getirilmiştir. Fakat tütün tarımının ne zaman başladığı hususunda kesin bilgi yoktur⁵. Temettuat defterindeki kayıtlardan 1840 yılında tütün ekiminin yaygın olduğunu anlıyoruz. Buna göre toplam 20.170 kıyye tütün üretimi yapılmaktadır.

Tablo-16: Köylere Göre Sanayi Bitkilerinin Üretimi.

KÖYLER	Afyon (haşhaş)	Duham (Tütün)	Susam	Penbe (Pamuk)
Afşar	0	0	0	0
Ahmet Ağa ç.	30	970	65	478
Aşağı Koçaklar	500	3720	0	538
Bereketli	100	270	50	0
Burgaz	0	1230	0	740
Çanakçı	0	1130	350	2860
Çavuşlar	20	0	225	320

⁴ Ferit Devellioğlu, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, İstanbul 1986, s. 226.

⁵ Mustafa Gür, Genel Tütüncülük, İstanbul: Tütün, Eksperleri Yüksek Okulu Yayını, İstanbul 1978, s. 2.

Çöp	1250	0	28	200
Deliler	0	650	360	0
Doğuşlar	140	1350	0	190
Emcelli	840	797	105	0
Güney	100	0	0	480
Merkez	455	183	55	3390
Sığırtmacılı	870	3060	0	720
Yalınayak	160	3000	70	0
Yukarı Koçaklar	440	3810	0	380
TOPLAM	4905	20170	1308	10296

d- Bağ ve Bahçecilik

İncelediğimiz defterlere Sarıgöl ve çevresinde bağcılığın çevre ekonomisinde önemli yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Çünkü bütün köylerde az veya çok bağcılık yapılmaktadır. Temettuat defterlerinde bağ olarak kaydedilen arazi toplamı 576 dönümdür. Bunun da toplam kayıtlı araziye oranı % 2.8’’dir.

Üzümün öşrü kuruş cinsinden yazılmıştır. Dolayısıyla temettuat defterlerine bakarak, ne kadar ürün elde edildiğini anlamak mümkün değildir. Kayıtlara göre, Sarıgöl ve çevresinde üzümünden 219760 kuruşluk gelir elde edilmiştir.

Bahçecilik ile ilgili bilgiler ise, “bahçe a’sârı” biçiminde yer almakta ve hangi tür ürün alındığı belirtilmeksizin, kuruş cinsinden öşrü belirtilmektedir. Dolayısıyla bahçe bitkisi olarak hangi tür ürünün ve ne kadar ürün elde edildiğine ilişkin bilgileri temettuat defterlerinden öğrenmek mümkün değildir. Bahçe olarak kaydedilen arazilerin toplamı 10 dönüm olup, toplam kayıtlı araziye oranı % 0.04’ tür.

Temettuat kayıtlarında yer alan, bahçe ürünü olarak değerlendirilecek tarım ürünleri bostan ve soğandır. Bostancılık hususunda da yine detaylı bilgi verilmeden, sadece “bostan” olarak yer almakta ve alınan öşür kuruş cinsinden verilmektedir. Buna göre 1091kuruşluk öşür alınmış olup, 10910 kuruşluk bostan hasılatı elde edildiği anlaşılmaktadır.

Soğan tarımı, temettuat defterlerinde sadece bir hanede yer almaktadır. Soğanın öşrü yine öşrü kuruş cinsinden bedel olarak alınmıştır. Dolayısıyla bu dönemde ne kadar soğan ekildiğine veya ne kadar ürün elde edildiğine dair bilgiler bulunmamaktadır. Kayıtlara göre 8 kuruşluk soğan öşrü alınmıştır. Buradan da yola çıkarak 80 kuruşluk soğan üretildiğini söylemek mümkündür.

Sarıgöl ve köylerinde bağ ve bahçe bitkilerine ilişkin köylere ait üretim tablo 16’da belirtilmiştir.

Tablo-17: Bağ ve Bahçe Bitkilerinin Köylere Göre Dağılımı.

KÖYLER	zm /krş	Bahçe	Soğan	Bostan
Afşar	0	23		
Ahmet Ağa .	150			650
Aşaağı Koçaklar	8420		80	400
Bereketli	0			350
Burgaz	0			1510
Çanakçı	2860			180
avuşlar	920			1160
p	1310			1250
Deliler	800			0
Doğuşlar	1020			0
Emcelli	496			210
Güney	340			1570
Merkez	1790			2950
Sığırtmaçlı	1340			580
Yalınayak	560			0
Yukarı Koçaklar	1970			100
TOPLAM	21976	23	80	10910

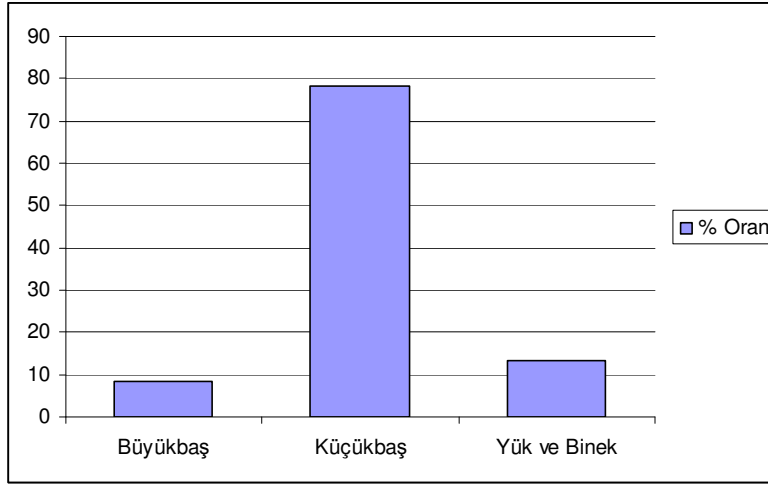
2- Hayvancılık

Tarım bölümünde açıklandığı gibi, Sarıgöl'de XIX. yüzyılda tipik bir tarım yerleşimi olduğu görülür. Bu dönemde, Sarıgöl ve çevresinde etinden, sütünden ve gücünden yararlanılan hayvanların bulunduğu görülmektedir. Ancak bu hayvan gruplarından sadece, sütünden yararlanılan büyük baş hayvan ve küçükbaş havyan gelir getiren hayvanlardan sayılmış ve bunlardan temettu alınmıştır.

Tablo-18: Hayvan Gruplarının Köylere Göre Dağılımı.

KÖYLER	Hane sayısı	Büyük baş hayvan	Küçük baş hayvan	Yük ve binek hayvanları
Afşar	61	54	0	148
Ahmet Ağa .	18	71	410	94
Aşaağı Koçaklar	98	110	297	129
Bereketli	18	22	481	68
Burgaz	27	70	259	119
Çanakçı	63	175	682	246
avuşlar	38	75	543	103
p	37	72	196	108
Deliler	76	157	504	254
Doğuşlar	14	12	0	14
Emcelli	82	71	928	127
Güney	10	24	302	30
Merkez	89	102	1468	136
Sığırtmaçlı	32	48	264	79
Yalınayak	14	12	290	48
Yukarı Koçaklar	30	27	190	40
TOPLAM	707	1102	10176	1735

Grafik-9: Toplam Hayvan Sayısının Yüzdelik Dağılımı.

1- Büyük Baş Hayvancılık

a) Sağman Hayvan

İncelediğimiz temettuat defterlerinde kayıtları bulunan inek ve camus yani manda cinsinden hayvanları büyükbaş hayvanlardır. Temettuat kayıtlarında söz konusu hayvanların sağmal(sağman) veya yoz durumu, bir sene boyunca tahmini getirileri ve bazen de yavrularına ait sayısal değerleri bulmak mümkündür.

Büyükbaş hayvan besiciliği, hanelerin süt, yağ, peynir ve bazen de et gibi gıda ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmaktadır. Bu sebeple, hemen hemen her hanede bir veya birden fazla büyükbaş hayvan beslendiği görülür.

Sarıgöl ve köylerinden 707 haneden, 414 hanenin en az bir ineği, 117 hanenin en az bir camusu bulunmaktadır. Bu hayvanlardan en az birisine, yani inek veya camustan en az birisine sahip olan hanelerin sayısı 501'dir yüzde olarak % 70'in üzerindedir. Bu durum bize o dönemde Sarıgöl ve çevresinde süt hayvancılığının temel geçim kaynaklarından olduğunu açıkça göstermektedir.

Bazı hanelerde birden fazla sağılan inek veya camus bulunmaktadır. Bunların toplam hane sayısı 52'dir. Toplam hane sayısına oranı ise % 7.3'tür. Bazı hanelerin ise hem ineği hemde camusu bulunmaktadır. Her ikisine sahip olan 56 hane bulunmaktadır. Bunun genel hane sayısına oranı, % 7.9'dur. Gerek birden fazla ineği, gerekse hem camus hem ineği olan bu hanelerin toplam hane sayısına oranı % 15.2'dir. Bu hanelerin ihtiyaçtan fazla süt veya süt mamulü ürettiği tabiidir. Bu durumda, ihtiyaç fazlası

ürünlerini satma durumları ortaya çıkmaktadır. Ancak temettuat kayıtlarında bunu ispatlayacak, bilgi mevcut değildir.

Büyükbaş hayvan grubunda değerlendirdiğimiz, ineklerden alınan temettu vergisi genelde 27 kuruştur⁶. Bazen bundan biraz daha fazla olarak 30 kuruş alındığı olmuştur⁷. Bazı kere de hiç alınmamıştır⁸. Bu durumun sebebi sağılan büyük baş hayvanların sütünün azlığından ve çokluğundan kaynaklanabilir.

Camuslara kaydedilen temettu ise, hemen hemen bütün hanelerde aynı olup, 55 kuruştur⁹. Bazen camuslara temettu alınmadığı görülmektedir¹⁰. Yine bu hususta da temettuat defterlerinde her hangi bir açıklama bulunmamaktadır.

Tablo-19: Büyükbaş Hayvan Bulunan Toplam Hane Sayıları.

Köy	Hane sayısı	İneği olan hane sayısı			Camusu olan hane sayısı			Hem inek, hemde camus bulunan hane sayısı	İkisinden sadece birisinin bulunduğu hane sayısı
		Bir	Birden fazla	Toplam	Bir	Birden fazla	Toplam		
Afşar	61	37	1	38	1	0	1	1	38
Ahmet Ağa	18	7	10	17	5	6	11	10	18
Aşağı Koçaklar	98	53	0	53	22	0	22	5	81
Bereketli	18	10	1	11	0	0	0	0	11
Burgaz	27	21	2	23	6	2	8	12	23
Çanakçı	63	45	6	51	13	4	17	11	58
Çavuşlar	38	30	3	33	1	0	1	1	33
Çöp	37	28	0	28	0	0	0	0	28
Deliler	76	39	6	45	33	0	33	13	65
Doğuşlar	14	11	0	11	0	0	0	0	11
Emcelli	82	26	7	31	0	0	0	0	31
Güney	10	8	0	8	1	0	1	1	8
Merkez İnegöl	89	18	1	19	23	1	23	2	40
Sığırtmaçlı	32	26	2	28	0	0	0	0	28
Yalınayak	14	9	0	9	0	0	0	0	9
Yukarı Koçaklar	30	19	0	19	0	0	0	0	19
TOPLAM	707	387	39	424	105	13	117	56	501

⁶ BOA, ML-VRD.TMT No: 2082 hane no: 1 ; 2081 hane no:11.

⁷ BOA, ML-VRD.TMT No: 2082 hane no: 2.

⁸ BOA, ML-VRD.TMT No:: 2083 hane no: 16.

⁹ BOA, ML-VRD.TMT No:: 2083 hane no: 1.

¹⁰ BOA, ML-VRD.TMT No: 2085 hane no: 19.

XIX. yüzyılın ilk yarısında Sarıgöl sağılan hayvan sayısının 600 olduğu görülmektedir. Bu dönemde Sarıgöl’de 707 hanenin olduğu düşünülürse, her eve bir sağılan ineğin bile düşmediği ortaya çıkmaktadır. Ancak her haneye bir veya birden fazla sağılan hayvan düşen köyler de vardır. Bunlardan 2.7 ile Ahmet Ağa Çiftliği birinci sırada yer alırken, Burgaz Çiftliği, Çanakçı Köyü ve Deliler Köyü her haneye birden fazla sağılan hayvanın düştüğü köyler arasındadır.

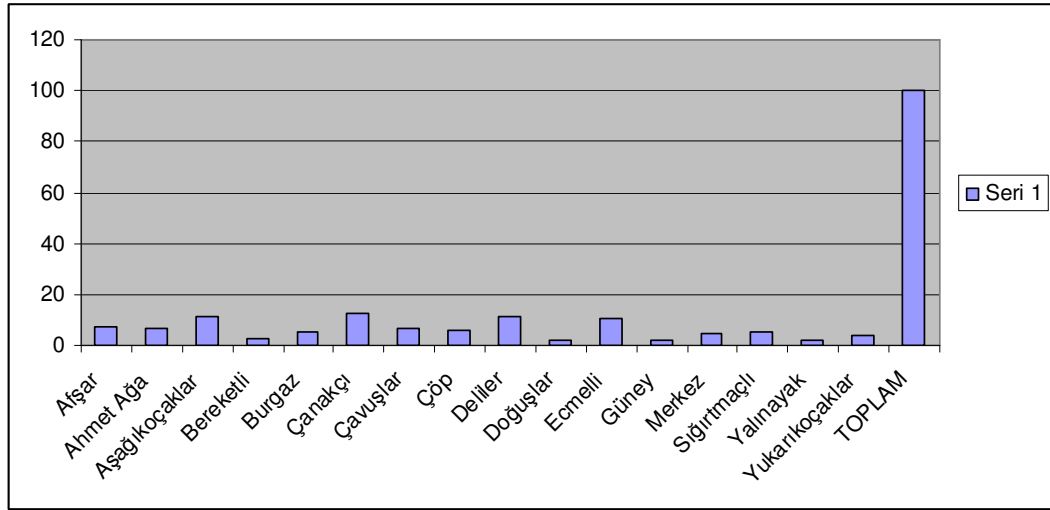
Tablo-20: Köylere Göre Büyükbaş Sağman Hayvanları.

Köyler	Hane sayısı	Sağman inek	Sağman Camus	Toplam	Hane Başına düşen Hayvan sayısı
Afşar	61	33	1	34	0,5
Ahmet Ağa	18	30	17	47	2,7
Aşağı Koçaklar	98	53	22	75	0,8
Bereketli	18	12	0	12	0,7
Burgaz	27	26	10	36	1,3
Çanakçı	63	57	22	79	1,2
Çavuşlar	38	30	1	31	0,8
Çöp	37	28	2	30	0,8
Deliler	76	54	35	89	1,2
Doğuşlar	14	11	0	11	0,7
Emcelli	82	48	0	48	0,5
Güney	10	8	1	9	0,9
Merkez	89	21	25	46	0,5
Sığirtmaçlı	32	24	0	24	0,7
Yalınayak	14	9	0	9	0,6
Yukarı Koçaklar	30	20	0	20	0,7
TOPLAM	707	464	136	600	0,8

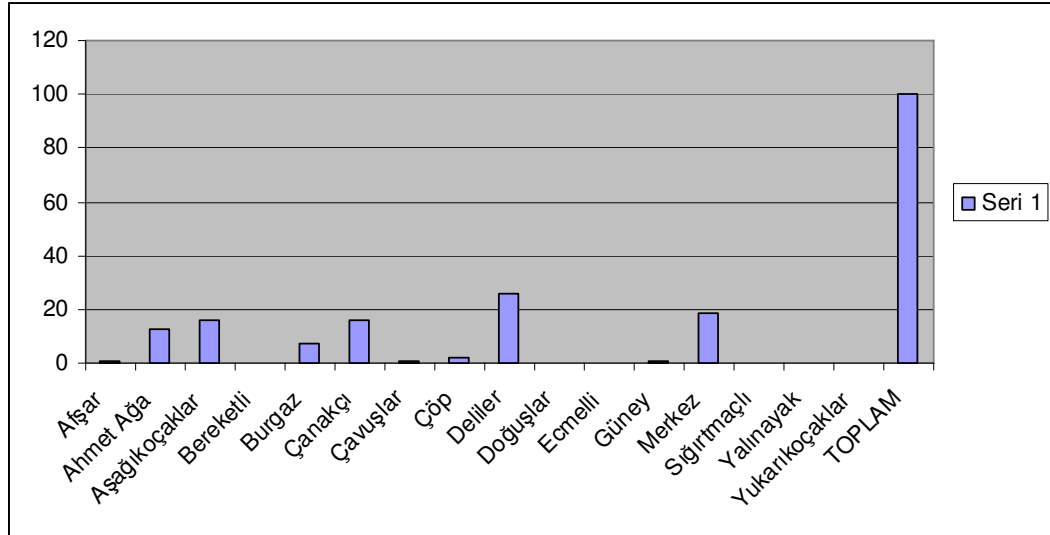
Tablo-21: Sarıgöl’deki Toplam İnek Sayısının Köylere Göre Yüzdelik Dağılımı

Köyler	Toplam Sağılan İnek Sayısına, Köydeki İneklerin Oranı (%)	Toplam Sağılan Camus Sayısına Köydeki Camusları Oranı (%)
Afşar	7,1	0,7
Ahmet Ağa	6,4	12,5
Aşağı Koçaklar	11,4	16,1
Bereketli	2,5	0
Burgaz	5,6	7,3
Çanakçı	12,9	16,1
Çavuşlar	6,4	0,7
Çöp	6	1,8
Deliler	11,6	25,7
Doğuşlar	2,3	0
Emcelli	10,3	0
Güney	1,7	0,7
Merkez	4,5	18,3
Sığirtmaçlı	5,1	0
Yalınayak	1,9	0
Yukarı Koçaklar	4,3	0
TOPLAM	100	100

Grafik-10: Sağman ineklerin Köylere Göre Yüzdelik Dağılımı.

Grafik-11: Sağman Camusların Köylere Göre Yüzdelik Dağılımı

b) Yoz Hayvan

Temettuat defterlerinde “yoz” tabiri belirli bir olgunluk çağına ulaşmış ve henüz doğurmamış inek veya manda için kullanılmaktadır¹¹. Bunun yanında, doğumu gecikmiş ve sağılmayan inekler ve mandalar içinde aynı tabirin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Düveler ayrı yazılmıştır. Burada buzağının dişisine “düve”, erkeğine

¹¹ Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, Dersaadet 1317. s.1567.

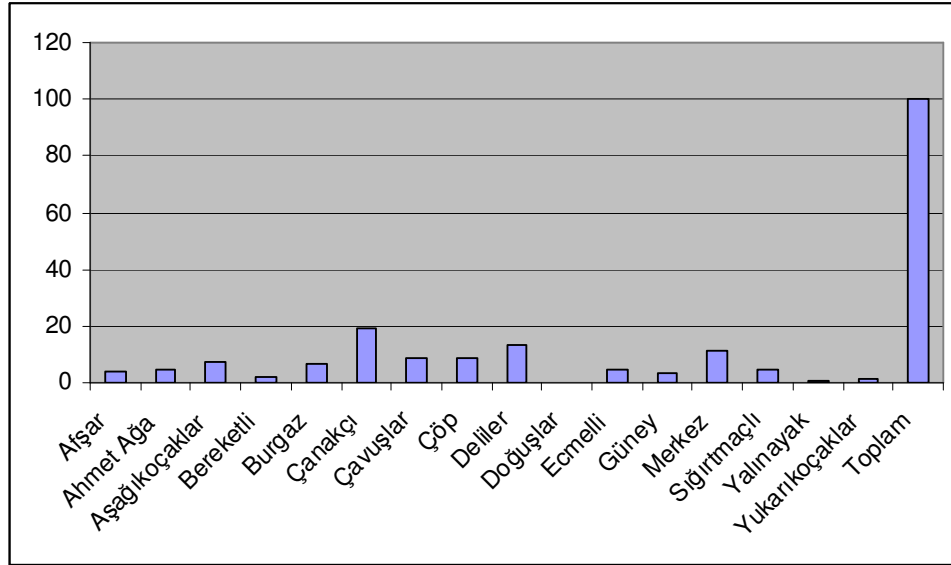
“tosun” ifadeleri kullanıldığı söylenilebilir. Çünkü, sağman ineklerin, buzağılarının olması lazım iken, temettuat defterlerinde “buzağı” kaydına rastlanmamaktadır. Ancak sağman inek sayısı ile, düve ve tosunların toplamının arasında büyük uçurum bulunmaktadır. Temettuat defterlerine bakarak bu durumu açıklamak mümkün değildir. Ancak, “sağman inek” tabirinin içersinde yeni doğmuş olan buzağılar da sayılması, ayrıca buzağılarının sayılarının verilmemesi ihtimal dahilindedir. Bu durumda, yeni doğan buzağılar sayısı ayrıca yazılmamış, ancak doğumundan birkaç ay geçmiş buzağı dişi ise “düve”, erkek ise “tosun” olarak kaydedilmiş olabileceği söylenilebilir.

Yoz tabir edilen inek ve camuslardan, her hangi bir temettuat kaydedilmemiştir.

Tablo-22: Sağılmayan Büyükbaş Hayvanların Sayısı.

Köyler	Yoz inek	Yoz camus	Tosun	Düve	Toplam
Afşar	4	0	3	13	20
Ahmet Ağa	3	3	0	18	24
Aşağı Koçaklar	9	5	7	14	35
Bereketli	5	0	2	3	10
Burgaz	12	2	13	7	34
Çanakçı	17	5	31	33	96
Çavuşlar	15	0	12	17	44
Çöp	18	0	12	22	42
Deliler	17	6	20	25	68
Doğuşlar	0	0	0	1	1
Emcelli	0	0	13	10	23
Güney	4	0	4	7	15
Merkez	5	4	18	29	56
Sığırtmaçlı	7	0	17	10	24
Yalınayak	1	0	0	2	3
Yukarı Koçaklar	1	0	2	4	7
Toplam	118	25	154	215	502

Grafik-12: Yoz Hayvanların Köylere Göre Yüzdelik Dağılımı

2- Küçükbaş Hayvancılık

Küçükbaş hayvan olarak hem koyun ve keçi türü ele alınacaktır. İncelemiş olduğumuz temettuat defterlerinde koyun ve keçi türünde, hem de bunların yavruları kuzu ve oğlak türünde hayvanlara ait bilgiler bulunmaktadır. Koyun temettuat defterlerinden “ağnam” biçiminde geçmektedir.

Küçükbaş hayvanlar da aynen büyük baş hayvanlarda olduğu gibi, sağman ve yoz olarak, kayıt edilmiştir. Kuzu ve oğlak sayısı ayrıca yazılmıştır. Kümes hayvanları ile ilgili bilgilere yer verilmemiştir.

Küçükbaş hayvancılığı ayrı bir iş kolu oluşturmaktadır. Genelde küçük baş hayvancılıkla uğraşanlar temettuat defterlerinde “Erbâb-ı çoban idiği¹²” şeklinde ifade edilmektedir. Bu hane reislerinin keçi veya koyundan başka arazileri veya başka hayvanları da bulunabilmektedir.

Bunun yanında “Erbâb-ı çoban idiği” şeklinde ifade edilen, hane reislerinin “çobanlıktan temettuatı” denilerek, bazen temettu alındığı görülmektedir¹³. Bu durumda kişinin sadece kendi hayvanlarını beslediği gibi kendi hayvanı olmasa bile belirli bir

¹² BOA, ML-VRD.TMT No: 2082 hane no: 63.

¹³ BOA, ML-VRD.TMT No: 2082 hane no: 18.

miktar karşılığında başkalarının da koyun veya keçilerini otlattığı söylenebilir ve bu durum karşısında devlete çobanlık vergisi ödediği görülmektedir.

Afşar ve Doğuşlar Köylerinin haricindeki bütün köylerde bir veya birkaç hanenin küçükbaş hayvancılıkla uğraştığı görülmektedir.

Tablo-23: Küçükbaş Hayvancılıkla Uğraşan Hane Sayıları.

Köyler	Koyun	Keçi	Toplam
Afşar	-	-	0
Ahmet Ağa	4	-	4
Aşağı Koçaklar	2	-	2
Bereketli	8	-	8
Burgaz	5	-	5
Çanakçı	15	-	15
Çavuşlar	11	-	11
Çöp	5	-	5
Deliler	17	-	17
Doğuşlar	-	-	0
Emcelli	2	1	3
Güney	2	-	2
Merkez	5	1	6
Sığırtmaçlı	2	-	2
Yalınayak	2	1	3
Yukarı Koçaklar	3	1	4
Toplam	83	4	87

Sarıgöl ve köylerinde 4 hanenin keçi sürüsü, 83 hanenin de koyun sürüsünün olduğu görülmektedir. Bunların toplamı 87 hane etmektedir. Bunun bütün Sarıgöl çevresindeki hanelere oranı % 12,3 etmektedir. Bu durum, küçükbaş hayvancılığın hanelerin ihtiyaçlarını karşılamaktan çok, kazanç sağlamaya yönelik olduğunu göstermektedir.

Küçükbaş hayvanlar çok amaçlı olarak beslenmektedir. Eti, sütü, yağı ve peynir gibi besin maddelerinin yanı sıra yün ve deri gibi sanai hammaddeleri ile ticari kazanç sağlanmasında büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde Sarıgöl ve köylerinde 47 hane çulhalık ile meşgul olmaktadır¹⁴. Çulhalığın temel hammaddelerinin arasında yün önemli yer tutmaktadır. Buda koyunculüğün önemini de bir kat artırmaktadır.

Küçükbaş hayvanlara kaydedilen hasılat da cinsine göre değişiklik arz etmektedir. Sağılan koyundan 12-13 kuruş, yoz koyuna 5.5 kuruş hasılat

¹⁴ Bkz. Tablo: 4.

kaydedilirken, sağman keçiye kaydedilen hasılat 10 kuruştur. Oğlak ve kuzulardan vergi alınmadığı görülmektedir. Burada dikkat çeken bir husus yoz koyundan vergi alınmasıdır. Halbuki yoz inek ve camustan vergi alınmamakta idi. Yoz koyundan temettu vergisinin alınmasının sebebi, koyunun sağılmıyor olsa bile, yününden kazanç elde ediliyor olmasıdır.

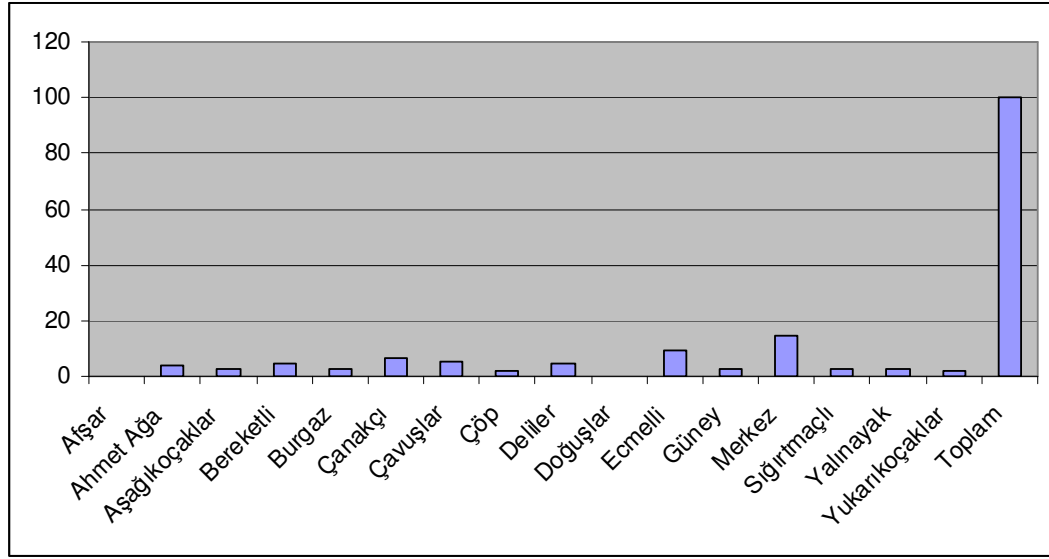
Bütün çevredeki koyun sayısının toplamı, 4.868'dir. Bunlardan 2.456'sı sağman koyun, 1.491'i yoz koyun ve 921'i de kuzudur. Sayı olarak en fazla koyun 540 koyun ile Bereketli Köyü'nde bulunmaktadır. Keçilerin sayısı koyunların sayısına göre oldukça azdır. Toplam 10.176 küçükbaş hayvandan sadece 220 tanesi keçidir. Küçükbaş hayvan adedine göre keçilerin yüzde olarak oranı % 2.1'dir.

Koyun birçok köyde yetiştirilmekte iken, keçi sadece 5 köyde yetiştirilmektedir. Bu köyler; Emcelli, Güney, Sığırtmaçlı, Yalınayak ve Yukarı Koçaklar Köyü ile İnegöl (Sarıgöl) Merkez kazada yetiştirilmektedir.

Tablo-23: Küçükbaş Hayvanlarının Köylere Göre Dağılımı.

KÖYLER	KOYUN				KEÇİ			Genel Toplam
	Sağman	Yoz	Kuzu	Toplam	Sağman	Oğlak	Toplam	
Afşar	-	-	-	-	-	-	-	0
Ahmet Ağa	170	70	170	410	-	-	-	410
Aşağı Koçaklar	122	85	90	297	-	-	-	297
Bereketli	279	162	40	481	-	-	-	481
Burgaz	121	73	65	259	-	-	-	259
Çanakçı	380	242	60	682	-	-	-	682
Çavuşlar	279	174	90	543	-	-	-	543
Çöp	93	55	48	196	-	-	-	196
Deliler	265	156	83	504	-	-	-	504
Doğuşlar	0	0	0	0	-	-	-	0
Emcelli	232	107	25	364	60	40	100	928
Güney	65	51	35	151	0	0	302	302
Merkez	285	195	199	679	30	20	60	1468
Sığırtmaçlı	80	50	2	132	0	0	264	264
Yalınayak	40	31	4	75	35	35	60	290
Yukarı Koçaklar	45	40	10	95	0	0	190	190
Toplam	2456	1491	921	4868	125	95	220	10176

Grafik-13: Küçükbaş Hayvanların Köylere Göre Yüzdelik Dağılımı.

3- Yük ve Binek Hayvanları

Temettuat kayıtlarında sayıları ve nitelikleri belirtilen öküz, çift camusu, merkeb (eşek), bargir (beygir), ester (katır), esb (at), kısarak ve deve cinsi hayvanlara ait bilgileri yük ve binek hayvanları başlığı altında inceledik. Henüz makineleşmenin gerçekleşmediği, sanayi öncesi tarım toplumlarında, koşum ve taşımacılık amacıyla kullanılan bu hayvanlar birikmiş bir servet niteliğinde değerlendirilmektedir¹⁵.

Bu hayvanlardan özellikle öküz, temel geçim kaynaklarının başında ziraat gelen toplumlarda büyük önem arz etmektedir. Çünkü zirai hayatın bütün safhalarında öküz önemli yer tutmaktadır. Zirai hayatın ilk basamağı olan ekin ekmek için çift koşumu olarak kullanılmaktadır. Bundan sonraki önemli aşama olan, hasat zamanında yine öküzün yeri büyüktür. Öküzle bir taraftan ürünler harman yeri adı verilen, düzlüklere taşınırken, bir taraftan da harman yerlerinde “düven” denilen düzeneikle sap, danesinden ayrılmaktadır. Bu sebeplerden dolayı, makineleşme öncesi toplumlarda öküzün zirai hayatta büyük önemi vardır. Bazı yerlerde öküzün yerine camusun erkeğinin kullanıldığı görülmektedir.

Zirai üretimin temel aracı sayılan öküzün, hane başına 1 çift olması halinde bu amaçla kullanılması mümkündür. Nitekim Osmanlı Devleti’nde zirai rejimin ana ünitesi olarak kabul edilen “çift-hanesi” terimi ile “1 çift öküz ile işleyebileceği toprağa sahip

¹⁵ Tevfik Güran, Osmanlı Tarım Ekonomisi, Türk İktisat Yıllığı, Sayı: 1 İstanbul 1987, s.258.

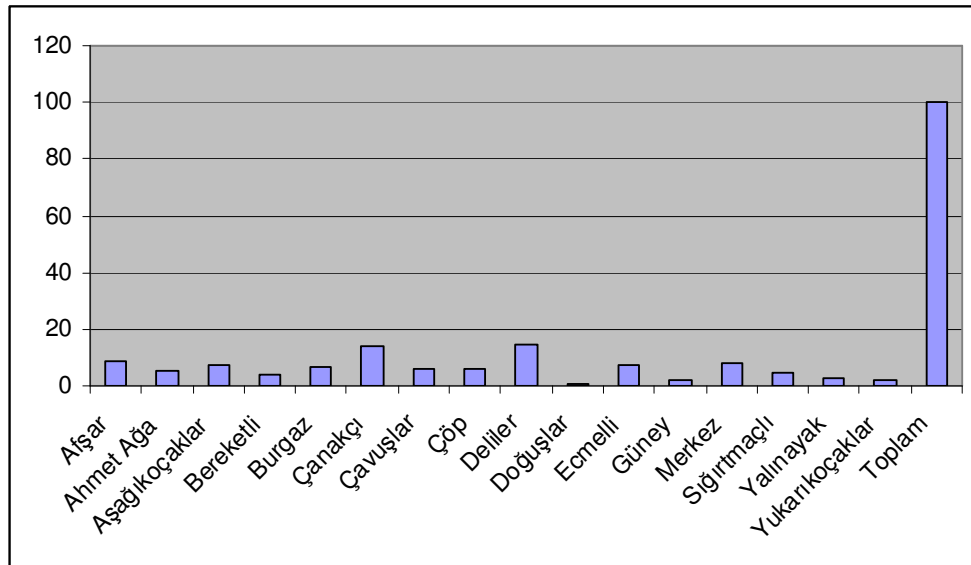
olan hane” ifade edilmektedir. Bir çift öküzün işleyebileceği büyüklükteki toprağa da “çiftlik” denilmektedir¹⁶.

Tablo-25: Yük ve Binek Hayvanlarının Köylere Göre Dağılımı

Köyler	Bakar	Çift camusu	Kısrak	Merkeb	Eseb	Tay	Bargir	Ester	Deve	Toplam
Afşar	78	2	1	53	0	0	12	2	0	148
Ahmet Ağa	41	19	7	24	0	0	3	0	0	94
Aşağı Koçaklar	27	8	13	65	0	1	11	0	4	129
Bereketli	39	0	3	25	0	0	1	0	0	68
Burgaz	56	10	15	33	0	0	5	0	0	119
Çanakçı	123	14	25	75	3	2	4	0	0	246
Çavuşlar	55	0	4	40	0	2	2	0	0	103
Çöp	51	0	8	42	2	1	0	0	4	108
Deliler	117	32	12	86	1	0	6	0	0	254
Doğuşlar	6	0	1	7	0	0	0	0	0	14
Emcelli	40	0	9	67	3	2	5	1	0	127
Güney	18	0	2	10	0	0	0	0	0	30
Merkez	28	6	16	62	8	2	14	0	0	136
Sığırtmaçlı	45	0	3	31	0	0	0	0	0	79
Yalınayak	29	0	2	17	0	0	0	0	0	48
Yukarı Koçaklar	18	0	0	20	0	0	2	0	0	40
Toplam	771	91	121	657	17	10	65	3	0	1735

Çift camusu ile öküzün toplam sayıları 862’dir. Bu dönemde Sarıgöl çevresinde 707 hane bulunduğu göre, ortalama olarak her haneye 1.2 çift hayvanı düşmektedir. Bu çift hayvanlarının, bir çift olarak hesabı yapılırsa, 431 çift yapmaktadır. Bu durumda ortalama olarak her iki haneye bir çift öküz veya camus düştüğü görülmektedir.

Grafik14-: Yük ve Binek Hayvanlarının Köylere Göre Yüzdelik Dağılımı.

¹⁶ Halil İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu’nda Toplum ve Ekonomi, İstanbul 1996 s. 6-7.

Burada dikkati çeken bir diğer husus merkep sayısının fazlalığıdır. İncelediğimiz temettuat defterlerinde hemen hemen her hanenin bir veya daha fazla merkebe sahip olduğunu tespit ettik. Merkep, henüz motorlu taşıtların olmadığı dönemlerde, binek ve küçük yük hayvanı olarak kullanılmaktadır. Merkeplerin toplam sayısı 657’dir. Yine yük hayvanı olarak kullanılan katırların sayısı 3’tür.

Bir diğer ulaşım ve binek hayvanı kayıtlarda esb olarak geçen at, bargir olarak geçen beygir ve kısraktır. Bunların toplam sayısı, 203’tür. 10 tane de tay bulunmaktadır. Yük ve binek hayvanı olarak saydığımız, öküz, çift camusu, bargir, merkep, katır, kısrak gibi hayvan çeşitlerinin hiç birisinden vergi alınmamaktadır.

Yük ve binek hayvanları gelir getiren hayvan grupları arasında değildir. Bu hayvanlar hanelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere yetiştirdikleri hayvanlardır. Ancak bu hayvanlar o dönemde taşımacılık ve nakliyecilik diyebileceğimiz “kiracılık”¹⁷,ta kullanılmıştır. İncelemiş olduğumuz temettuat defterlerinde mesleği kiracı olarak yazılan iki hane reisi bulunmaktadır. Bu hane reisinin birisinin 1 adet katırı bulunmaktadır¹⁸. Nakliyeciliğin temel hayvanı devedir. İncelemiş olduğumuz temettuat kayıtlarında sadece iki hanede devenin bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlardan birisi bu develeri “kiracılık” yani nakliyecilikte kullanmaktadır. Çünkü bu hane reisinin mesleği de “kiracı” olarak kaydedilmiştir¹⁹. Diğer deve sahibinin develeri şahsi işlerinde kullandığı anlaşılmaktadır. Fakat bu deve sahiplerinin her ikisinde de deve başına 200-250 kuruş hasılat kaydedilmiştir²⁰.

¹⁷ Sami,a.g.e s. 1154.

¹⁸ BOA, ML-VRD.TMT No: 2088 hane: 40.

¹⁹ BOA, ML-VRD.TMT No: 2083 hane no: 38.

²⁰ BOA, ML-VRD.TMT No: 2091 hane no:1.

B-TEMETTUAT DEFTERLERİNDE VERGİLER

1- Osmanlı Devleti'nde Vergi Düzeni ve Tahrirler

Osmanlı devleti Tanzimat döneminde birçok alanda reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformlardan en önemlisi ve konumuzla alakalı olanı mali alanda yapılan düzenlemelerdir. Bu dönemde devletin gelir ve giderlerinin kontrol altına alınması için maliyenin merkezileştirilmesine yönelik düzenlemeler yapıldı. Merkezi bir hazine oluşturulması, her türlü gelirin hazineye toplanması ve her türlü giderlerin hazineden karşılanması bu yeniliklerin başında gelmektedir²¹. Bundan başka vergi yükümlülükleri, vergi muafiyetleri, yeni vergi konuları ve tahsil şekillerinin oluşturması iltizam usulüne son verilmesi bir başka mali alanda yapılan reformlarından²².

Bu düzenleme ile getirilen en önemli yenilik, herkesin ticaret ve kazancı az çok gözetilerek servet esasına dayalı tevzi edilen adil bir vergi düzeninin getirilmesi için mal ve emlak tahriri ve vergiye ait kanunlar çıkarıldı. Hazırlanan nizamname ve talimatnamelerde devletin mali işlerde ve vergi konusunda mükellef ile doğrudan doğruya temasını gerektiren yenilikler vardır. Bu yenilikler Osmanlı ülkesinde geleneksel vergi sistemi yerine çağdaş vergi sistemine dönüşümün başlangıcını oluşturmaktadır. Vergi sisteminde en temel değişiklik daha önce çeşitli adlarla anılan örfi vergilerin yerine tek bir vergi getirilmesidir. Vergiler, kişisel değil, topluluklara (an-cemaaten) göre belirlenerek alınması yolu tercih edildi²³.

Merkezin taşradaki mali durumu kontrol altına almaya yönelik girişimi, vergi memuru olarak çalışmak üzere muhassılların atanması ile başladı. Muhassıllar, vergiyi vali ve ayanın kontrolünden alarak doğrudan devlet hazinesi adına tahsil edilmesini sağlayacak maaşlı devlet memurlarıdır. Bu memurlar, gittikleri yerlerde verginin belirlenmesi, dağıtımı ve diğer işlerin görüşülüp kararlaştırılması için muhassıl meclisleri oluşturacaklardır²⁴. Muhassılların uymakla yükümlü oldukları talimatnameye göre diğer bir görevleri ise nüfus ve emlak tahriri yapmaları idi. 1840 yılı başlarından itibaren muhassıllar yanlarına verilen katiplerle birlikte mal ve emlak sayımına

²¹ Musa Çadircı, “*Tanzimat*” Yeni Türkiye Yayınları, Osmanlı, 183.sayı, Ankara 1999, s. 194.

²² Halil İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu’nda Toplum ve Ekonomi, İstanbul 1996 s. 365.

²³ Çadircı a.g.m s. 194.

²⁴ Ahmet Akgündüz-Said Öztürk, Darende Temettuat Defterleri, Seyyid Osman Hulusi Darende Vakfı yayınları ,İstanbul 2002, s.43.

başlamışlardır. Tanzimatın uygulandığı yerlerde yapılan bu sayımlar sonucu “Temettuat Defterleri” adıyla bilinen defterler teşekkül etmiştir.

2- Vergiler

Temettuat defterlerinde gider olarak ifade edilebilecek, tek gider vergilerdir. Ancak, bunlardan başka her ne kadar ifade edilmese bile, diğer giderleri de unutmamak gerekir. Bunlar, tohumluk, bir ailenin hayatını devam ettirmesi için gerekli harcamalar, insan ve hayvan gücü giderleridir. Ne var ki temettuat defterleri bu tür giderlerin tespitine imkan tanımamaktadır.

Temettuat kaynaklarının sağladığı bilgilere göre Sarıgöl’de toplam 707 hane tarafından 301.311 kuruş vergi ödenmekte olup, bunların hanelere göre ortalaması şu şekildedir.

Tablo-26: Köylerin Toplam Vergileri ve Hane Başına Düşen Ortalama Vergi

Köyler	Hane Sayısı	Toplam	Ortalama
Afşar	61	30164	494,5
Ahmet Ağa	18	12067	670,3
Aşağı Koçaklar	98	34027	347,2
Bereketli	18	6982	387,8
Burgaz	27	12256	453,9
Çanakçı	63	33282	528,2
Çavuşlar	38	20223	532,1
Çöp	37	12743	344,4
Deliler	76	34762	457,3
Doğuşlar	14	5056	361,1
Emcelli	82	44654	544,5
Güney	10	4394	439,4
İnegöl Merkez	89	25714	288,9
Sığırtmaçlı	32	14725	460,1
Yalınayak	14	7607	543,3
Yukarı Koçaklar	30	2655	88,5
Toplam	707	301311	426,1

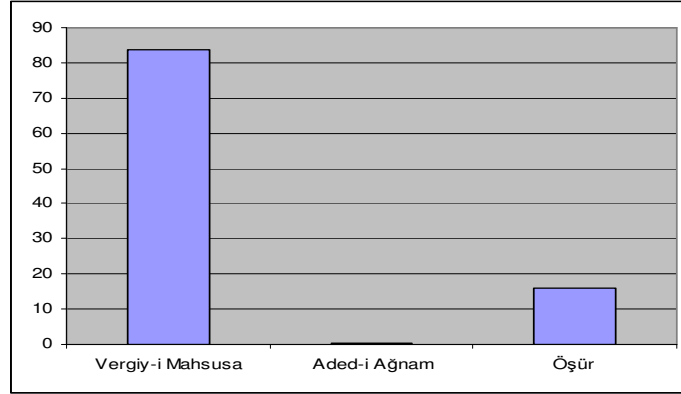
Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi, vergi veren hanelerin ortalaması 426,1 kuruş olup, Güney Çiftliği bu ortalama en yakın değere sahiptir. En yüksek vergi ortalaması Ahmet Ağa Çiftliği’ne ait olup, 670.3 kuruştur. En düşük vergi ortalaması ise

88.5 kuruşla Yukarı Koçaklar Köyü'ne aittir. Bunun dışında 6 köyün ortalaması, toplam ortalamanın altındadır. Buna karşılık, 10 köyün ortalaması toplam ortalamanın üstündedir. Vergi ortalaması yüksek olan Ahmet Ağa köyünde 18 hanenin 15 hanesi tarım 1 tanesi çobanlık mesleğini ifa etmekte yine aynı köyde 71 büyük baş, 410 küçük baş hayvan beslenmekte bu durum vergi gelirini arttırmaktadır. Vergi geliri ortalaması düşük olan Yukarı Koçaklar köyünde ise 30 hanenin 18 hanesi ziraat 1 hanesi çobanlık yapmakta yine köyde 27 büyükbaş 190 küçük baş hayvanın beslenmesi Ahmet Ağa köyüne göre ödenen vergi vergi miktarının düşük olmasında etkindir.

Tablo-27: Toplam Verginin Türlerine Göre Dağılımı

	Vergiy-i Mahsus	Aded-i Ağnam	Öşür	Toplam
TOPLAM	252035	1309	47967	301311
%	83,7	0,4	15,9	100

Grafik-15: Toplam Verginin Yüzdelik Dağılımını Gösterir.

Daha sonra ayrıntılarıyla görüleceği gibi, toplam verginin yarısından fazlası (%83.7) tarım veya hayvancılık faaliyetleri sonucu elde edilen hasılatlardan alınan vergi değil, hane reislerinin toplam hasılatları yani tahminî temettuatları göz önüne alınarak alınan vergiy-i mahsustur. Öşür ve ağnamın toplam payı ancak %1 6.3 olarak gerçekleşmektedir.

a- Öşür Vergisi

Öşür, kelime olarak onda bir (1/10) anlamına gelen Arapça kökenli bir kelime olup, çoğulu aşar'dır. Temettuat defterlerinde hem öşür hem de aşar kelimeleri kullanılmıştır. Öşür, ıstılah olarak Osmanlı Devleti'nde halkın ürettiği mahsullerden²⁵, bilhassa bağ, bahçe, bostan, meyve ağaçlarından ve hububattan alınan vergiye verilen isimdir.

Öşür, ayni ve nakdi olmak üzere iki şekilde tahsil edilebilirdi. Arpa, buğday, darı nohut gibi dayanıklı hububat çeşidinde ve pamukta ayni olarak alınması kanundu. Buna mukabil, sebze ve meyve gibi bağ, bahçe ve bostan mahsullerinden nakdi ve maktu olarak resim alınır²⁶. İncelemiş olduğumuz temettuat defterlerinde öşürlerin “nakdi” ve “bedel” olarak tahsil edildiği görülmektedir. Önce ürünün öşrü kile cinsinden belirtilmekte, sonra kile başına fiyatı “beheri” ifadesi ile kuruş cinsinden yazılmaktadır. Bundan sonra ise ikisinin çarpımından, ne kadar öşür verileceği para olarak belirtilmektedir. Ancak, bostan, üzüm ve bahçe öşürlerinin miktarı belirtilmeden, sadece bedeli kuruş olarak belirtilmektedir. Bütün ürünler, bu şekilde belirtildikten sonra, öşürün bir kısmınının “aynen”, bir kısmının “nakden” alındığı/alınacağı belirtildikten sonra ikisinin toplamıyla, o hane reisinin ne kadar öşür vereceği ayrıca yazılmaktadır.

Tanzimat yöneticileri öşür tahsilinde eşitlik bulunmadığı düşüncesi ile “öşür” kelimesinin anlamına uygun 1/10 oranında sabit miktarda toplanmasına karar verdiler. 1839 yılından itibaren iltizam usulünün kaldırılması ile muhassıllar aracılığı ile doğrudan doruya devlet hazinesine nakdi gelir olarak tahsil edilmeye çalışıldı. Ancak istenilen fayda sağlanamadığı için 1841 yılında tekrar iltizam usulüne dönüldü. Mültezimlerin bir kazanın aşar gelirlerini arttırma usulü ihale ile üzerlerine aldıktan sonra kazada tali bölgeler oluşturarak ikinci derece mültezimlere tahsil ettirme yoluna başvurmaları ve çeşitli usulsüzlükler şikayet konusu olmuştur. Bu sistemde üreticinin vergi yükü artarken diğer taraftan devletin vergi kaybı büyümüştür²⁷. Zaman ve şartlara göre tahsil yönteminde değişiklikler yapılan aşar vergisi Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına kadar devam etmiştir.

²⁵ İncelemiş olduğumuz temettuat defterlerinde bazı köylerden “kaya taşı”ndan da vergi alındığı görülmektedir.

²⁶ Mehmet Ali Ünal, Osmanlı Müesseseleri Tarihi, Isparta, 1997, s. 138.

²⁷ Abdüllatif Şener, Tanzimât Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi, İstanbul 1990, s.95-102.

Tablo-28: Köylere Göre Öşür Türleri ve Toplam Öşür.

KÖYLER	Bağ	Bostan	Tarla/Hubub.	Toplam
Afşar	0	0	464	464
Ahmet Ağa Çiftliği	15	65	2963	3043
Aşağı Koçaklar	842	40	4505	5387
Bereketli	0	35	567	602
Burgaz	0	151	2681	2832
Çanakçı	286	18	7297	7601
Çavuşlar	92	116	2508	2716
Çöp	131	125	2074	2330
Deliler	80	0	5765	5845
Doğuşlar	102	0	503	605
Emcelli	496	21	4372	4889
Güney	34	157	725	916
Merkez	179	295	4545	5019
Siğırtmaçlı	134	58	2296	2488
Yalınayak	56	0	1441	1497
Yukarı Koçaklar	197	10	1526	1733
TOPLAM	2644	1091	44232	47967

Tablo-29: Öşür Vergisinin Çeşitlerine Göre Dağılımı

	Bağ	Tarla	Bostan	Toplam
TOPLAM	2644	44232	1091	47967
%	5,5	92,3	2,2	100

Türlere göre öşür dağılımına baktığımız zaman bostan öşrünün toplam öşür içinde ancak %2,2 gibi bir paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bağ öşürü, üzümünden alınan öşür olup, % 5.5'lik bir paya sahiptir. En çok öşür tarla gelirlerinden alınan öşür olup, % 92.3'lük bir paya sahiptir.

Bir bütün olarak değerlendirildiği zaman öşür dağılımı aşağıdaki gibi ortaya çıkmaktadır.

Tablo-30: Öşür Vergisinin Köylere Göre Dağılımı ve Hane Başına Düşen Ortalama Öşür Vergisi.

KÖYLER	Hane Sayısı	Toplam	Ortalama
Afşar	61	464	7,6
Ahmet Ağa	18	3043	169,0
Aşağı Koçaklar	98	5387	54,9

Bereketli	18	602	33,4
Burgaz	27	2832	104,8
Çanakçı	63	7601	120,6
Çavuşlar	38	2716	71,4
Çöp	37	2330	62,9
Deliler	76	5845	76,9
Doğuşlar	14	605	43,2
Emcelli	82	4889	59,6
Güney	10	916	91,6
Merkez	89	5019	56,3
Sığırtmaçlı	32	2488	77,7
Yalınayak	14	1497	106,9
Yukarı Koçaklar	30	1733	57,7
TOPLAM	707	47967	67,8

Toplam hane başı ortalama 67,8 kuruş öşrün verildiği Sarıgöl’de, bu ortalamanın köylere göre farklılıklar gösterdiği görülmektedir. En düşük ortalama 7,6 kuruş ile Afşar Köyü’nde gerçekleşirken, en yüksek ortalama 169 kuruş ile Ahmet Ağa Çiftliği’nde gerçekleşmektedir. 8 köyün ortalamaları, toplam ortalamanın altındadır. 8 köyün ortalamaları da, toplam ortalamanın altındadır.

b- Adet-i ağnam

İstilah olarak, Osmanlı Devleti’nde koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanlardan alınan vergidir. Klasik dönemde genellikle bütün vilayetlerde müslim veya gayri müslim ayırt edilmeksizin 2 koyuna 1 akça olarak alındığı görülmektedir²⁸. Temettuat defterlerinde koyun başına ne kadar vergi alındığı açıkça belirtilmemiştir. Ancak, hanelerin koyun sayısı ve verdikleri ağnam kayıtlarda mevcuttur. Buradan yola çıkarak bir koyundan yaklaşık olarak 0.4 kuruşluk adet-i ağnam alındığı görülmektedir.

Tablo-31: Ağnam Vergisinin Köylere Göre Dağılımı ve Ortamaları.

Köyler	Hane Sayısı	Adet-i Ağnam	Ortalama
Afşar	61	0	0
Ahmet Ağa	18	132	7,3
Aşağı Koçaklar	98	40	0,4
Bereketli	18	144	8
Burgaz	27	20	0,7
Çanakçı	63	281	4,4

²⁸ Ünal, age 144.

Çavuşlar	38	107	2,8
Çöp	37	81	2,2
Deliler	76	117	1,5
Doğuşlar	14	0	0
Emcelli	82	25	0,3
Güney	10	78	7,8
İnegöl Merkez	89	180	2,0
Sığırtmaçlı	32	52	1,6
Yalınayak	14	30	2,1
Yukarı Koçaklar	30	22	0,7
Toplam	707	1309	1,8

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi küçükbaş hayvanlardan alınan ağnam resmi bütün köylerden alınmamaktadır. Buradan da bütün köylerde küçükbaş hayvancılık yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Sarıgöl'de 1309 kuruş ağnam vergisi alınmaktadır. Alınan bu verginin ortalaması 1.8'dir. Bu tür verginin hane başına ortalamasının en yüksek olduğu yer 7.3 kuruşla Ahmet Ağa Çiftliği'dir. Doğuşlar ve Afşar Köyü'nde hiç ağnam vergisi alınmamaktadır. Bunlardan sonra en az ağnam vergisi alınan köy 0.3 kuruşluk payla Emcelli Köyü'dür.

Zaten toplam vergiler içinde de ağnam resminin önemli bir payı yoktur. Nitekim toplam vergi içindeki payı ancak % 0,4 gibi oldukça düşük bir yüzdeye sahiptir. Bu itibarla ağnam resminin ayrıntılı tahliline gerek görmüyoruz.

c- Vergü-yi Mahsusa (Yıllık Vergi)

Vergi adaletinin tesisi Tanzimat Fermanı'nın en önemli vaatlerindendi. Devlet bu konuda bir zihniyet değişimine ortam hazırlamayı ve daha modern usullere kavuşturulmuş bir vergilendirme yöntemine geçmeyi amaçlamaktaydı. Ayrıca kamu gelirlerini artırmak, üretim alanlarının genişlemesi dolayısıyla ortaya çıkan yeni mal ve hizmetleri vergilendirmek ihtiyacı hissedilmekteydi. İlk olarak, “örfi vergiler” olarak çeşitli adlarda alınan vergiler 1840 yılında kaldırıldı²⁹. Kaldırılan bu verginin yerine “vergü, vergü-yi mahsusa, komşuca alınan vergi” adları ile alınan tek bir vergi getirdiler. Bu yeni vergi sisteminin tevziinde sancakların daha önce örfi vergi olarak ödedikleri vergi miktarları esas alınarak sancak düzeyinde vergi miktarı belirleniyordu. Bu toplam vergi kazalara, köylere, mahallelere ve tek tek hane reislerine “...hal ve

²⁹ Abdullah Saydam, “Tanzimat Devri Reformları” Osmanlı, c.3 YTY. Ankara 1999, s. 796.

tahammül ve temettutuna göre komşuca paylaştırılıp” her hanenin vergi yükümlülüğü belirlenmiş oluyordu. Hanelerin iktisadi gücüne göre vergi alınmasını sağlamak için 1844 yılında halkın emlak, arazi ve hayvanları, ticaret vs. gelirlerini belirleyecek temettuat tahrirleri yapılmıştır³⁰.

Her haneden alınan ve hane reislerinin ekonomik durumlarına göre değişen vergiy-i mahsus miktarı 252035 kuruş olup birçok hane tarafından verilmektedir. Her bir defterin son sayfasında o köyden alınacak bu miktar belirtilmiştir.

Tablo-32: Vergiy-i Mahsusun Köylere Göre Dağılımı ve Ortalaması.

Köyler	Hane Sayısı	Vergiyi Mahsusa	Ortalama
Afşar	61	29700	486,8
Ahmet Ağa	18	8892	494
Aşağı Koçaklar	98	28600	291,8
Bereketli	18	6236	346,4
Burgaz	27	9404	348,3
Çanakçı	63	25400	403,1
Çavuşlar	38	17400	457,9
Çöp	37	10332	279,2
Deliler	76	28800	378,9
Doğuşlar	14	4451	317,9
Emcelli	82	39740	484,6
Güney	10	3400	340
İnegöl Merkez	89	20515	230,5
Sığırtmacılı	32	12185	380,7
Yalınayak	14	6080	434,2
Yukarı Koçaklar	30	900	30
Toplam	707	252035	356,4

Hane başı ortalama 356.4 kuruş vergiy-i mahsus verilen Sarıgöl’de köylere göre bu ortalamanın birbirine yakın değerlerde hesaplandığı görülmektedir. Ancak hemen belirtelim ki bu ortalamalar aritmetik değerleri ifade etmektedir. Her hanenin ekonomik durumuna göre verilen vergi-yi mahsus değişmektedir.

Toplam vergi-yi mahsusun köylere göre dağılımında ise en az paya 30 kuruş ortalama ile Yukarı Koçaklar, en yüksek paya da 494 kuruşluk ortalama ile Ahmet Ağa Çiftliği sahiptir. Toplam vergi içinde bu tür verginin payı oldukça yüksek olup, % 83’lük bir paya sahiptir. Bütün mahallelerde toplam %50’nin üstünde vergiy-i mahsus tespit edilmektedir.

³⁰ Tevfik Güran, Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861), T.T.K. yay, Ankara 1989, s. 13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEMETTUAT DEFTERLERİNDE GELİR GRUPLARI VE DAĞILIM

A- GELİR GRUPLARI

Temettuat sayımlarında hane reislerini gelir getiren muhtelif iktisadi faaliyetleri ayrı ayrı belirtilmiştir. Gelir kaynağının niteliğine ait açıklamalardan elde edilen bilgiler, şehirde yürütülen iktisadi faaliyetlerin gelir getirme oranının ve önemini göstermektedir. Hane reislerinin gelir kaynaklarını niteliklerine göre, ticaret, ziraat, hayvancılık, hizmet üretme gibi başlıklar altında toplamak mümkündür.

Temettuat defterlerinde hane reislerinin unvan ve isimlerinden sonra “emlâk ve arâzî ve temettu’u” ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadeler ve isim defterin sonuna kadar devam edip, “temettu’u” kelimesindeki “ayın” harfi satırın sonuna kadar uzatılmış bir vaziyette yer almaktadır. Bunun hemen altında hane reisinin mal varlığı sıralanmaktadır. İşte burada gelir kaydedilen mal varlıklarını ve diğer gelirlerini şu gruplar altında topladık

1- Tarım Gelirleri

Tarım gelirlerinin en fazla yer tutanı ekili tarla gelirleridir. Hemen hemen bütün defterlerde ilk sırada “mezrû’ tarla” ifadesiyle şahsın ekili tarlaları yer almaktadır. Tarlaların kaç parçadan ibaret olduğu parça anlamına gelen, “kıt’a” kelimesiyle belirtildikten sonra, kaç dönüm olduğu belirtilmiştir. Bundan sonra, ilk önce 1260 senesi geliri, altına da 1261 senesi muhtemel geliri yazılmıştır. Defterlerin en altına bu gelirlerin toplamı verilmiştir.

Ekili tarlaların bu gelirlerinin neye göre belirlendiği hakkında defterlere detaylı bilgiye rastlamak mümkün değildir. Bu tarlaların gelirlerinde farklılıklar bulunmaktadır. Mesela Yukarı Koçaklar Köyü’nde 6. hane de 20 dönüm bir tarla için kaydedilen toplam gelir 1070 kuruştur. Yine aynı köyün 22. hanesine 8 dönüm için 960 kuruş vergi kaydedilmiştir. Birinci hanede dönüm başına düşen gelir 53 kuruş iken, ikinci hanede 120 kuruştur.

Tarım gelirleri arasında ikinci sırada bağ gelirleri yer almaktadır. Temettuat defterlerinde genellikle ekili tarladan sonra, bağ yer almaktadır. Önce “bağ” ifadesi,

hemen arkasında kaç dönüm olduğu belirtildikten sonra, ekili tarlalarda olduğu gibi 1260 ve 1216 yılı gelirleri alta alta yazılmaktadır. Sonrada toplam gelir yazılmaktadır. Ekili tarla gelirlerinde olduğu gibi, bağ gelirlerinde de farklılıklar bulunmaktadır.

Tarım gelirlerinden üçüncüsü ve en azı “sirkenlik tarla” geliridir. Bazı köylerin temettuat kayıtlarında aynen bu şekilde, yani sirkenlik tarla olara, geçmektedir. Bunların dönümü ve iki yıla ait geliri ve toplamaları yazılmıştır. Bunları da biz tarım gelirlerinin içersinde değerlendirdik.

2- Hayvan Gelirleri

Temettuat defterlerinde hane reislerinin gelir getiren ve getirmeyen bütün hayvanları kaydedilmiştir. Önce hayvanın cinsi belirtilmekte ve arkasında da Arapçada baş anlamına gelen “re’s” kelimesiyle hayvanın sayısı belirtilmektedir.

İnek, camus ve koyunlar “sağman” ve “yoz” olmak üzere iki çeşitte kaydedilmiştir. Bunların genellikle sağman olanlarına gelir kaydedilmiştir. Yoz yani sağılmayan inek ve camuslar için bir gelir kaydedilmezken, koyunların yoz olanlarına da gelir kaydedilmiştir.

Gelir kaydedilen bir diğer hayvan devedir. Develer genellikle “kiracılık” denilen, taşıma ve nakliyecilikte kullanılmıştır. Dolayısıyla gelir getiren hayvanlar grubunda kaydedilmiştir.

Ancak yük taşımacılığında ve çift sürmekte kullanılan öküz ve çift camusu; binek ve yük hayvanı olarak kullanılan at, eşek, katır; henüz doğum yapmamış veya sağılmayan yoz camus ve yoz inek; düve, tosun, kuzu gibi hayvanlar için her hangi bir gelir kaydedilmemiştir.

İnek, camus, koyun ve develer için kaydedilen gelirle de, köylere göre, hatta köylerin içersindeki hanelere göre farklılıklar bulunmaktadır. İnekler için 15-30 kuruş arasında, camuslar için 30-55 kuruş arasında gelir kaydedilmiştir. Temettuat defterlerinde bunlarda ilgili detaylı bilgi bulunmamaktadır.

3- Ticaret Gelirleri

Temettutat defterlerinde incelediğimiz zaman Sarıgöl ve çevresinin genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta olduğunu görüyoruz. Ancak çok az da olsa ticaretle de uğraşıldığını görüyoruz.

Temettuat defterlerinde sadece bir hane reisi “ehl-i ticaret” olarak kaydedilmiştir. Biz burada ticaret gelirlerini ele alırken, her türlü ticari faaliyet sonucunda elde edilen gelirleri kaydettik. Bu gelirlerin başında dokumacılık gelirleri gelmektedir. Bundan başka esnaflık geliri, taşımacılık geliri gibi gelirleri de ticaret gelirleri olarak değerlendirdik.

4- Hizmet Gelirleri

Henüz makineleşmenin olmadığı, sanayi öncesi toplumlarda, başta zirai faaliyetler olmak üzere hemen her alanda insan gücüne şiddetle ihtiyaç duyulması kaçınılmazdı.

Temettuat defterlerinde ırgat, hizmetkâr gibi kaydedilen bu kişilerin, bu işlerden elde ettikleri gelirler de ayrıca kaydedilmiştir. Hemen hemen bütün köylerde bu tür gelirlere rastlamak mümkündür.

B- GELİR GRUPLARININ GENEL DAĞILIMI

Sarıgöl ve çevresinin temel ekonomik geliri tarımdır. Tarımı, hayvancılık takip etmektedir. Sonra hizmet ve en sonda ticaret geliri takip etmektedir. Bunların haricindeki gelir kaynakları oldukça düşüktür.

Tablo-33: Gelir Gruplarına Göre Köylerin Ayrıntılı Durumunu Gösterir.

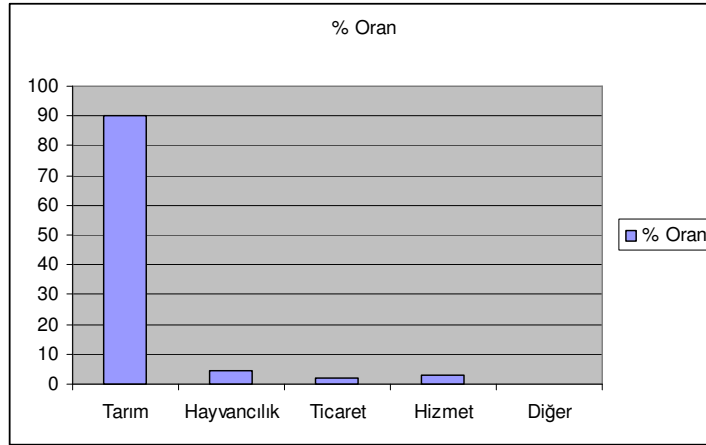
Köy adı	Tarım	Havya.	Ticaret	Hizmet	Diğer
Afşar	4485	148	1400	750	
Ahmet Ağa ç.	35625	4067		100	
Aşağı Koçaklar	87462	2783	9050	5150	60
Bereketli	8097	3656			
Burgaz	37899	2559	1460	300	
Çanakçı	103474	6948		1850	
Çavuşlar	37330	3397		700	
Çöp	36551	1584		700	
Deliler	85361	5577	400	1410	
Doğuşlar	9645		900	300	
Emcelli	67792	2158	2650	4770	
Güney	8850	1092			
Merkez	93899	224	300	6874	125
Sığırtmaçlı	39177	1199		660	
Yalınayak	23889	845	200	150	
Yukarı Koçaklar	28095	630	800	650	
Toplam	726141	36867	17160	24364	185

Sarıgöl ve çevresinin 1844 yılı genel hasılatı 805.424 kuruştur. Bunlardan en büyük paya sahip gelir grubu tarım gelirleridir. Tarım gelirlerinin toplamı 726.141 kuruştur. Bu gelirin toplam gelire oranı % 90.1'dir. Hayvancılık gelirlerinin toplamı, 36.867 kuruş olup, bunların genel toplama oranı % 4.5'tir. Ticaret gelirlerin toplamı 17.160 kuruş olup genel gelire oranı % 2.1'dir. Hizmet gelirlerinin toplamı 24.364 kuruş olup, genel gelire oranı % 3 ve diğer gelirlerin toplamı 185 kuruş olup, genel gelire oranı % 0.02'dir.

Tablo-34: Gelirlerin Yüzdeliğini Gösterir Tablo

Tarım Gelir.	Hayvanc. G.	Ticaret G.	Hizmet G.	Diğer G.	TOPLAM
726.141	36.867	17.160	24.364	185	805.424
% 90,1	% 4,5	% 2,1	% 3	% 0,02	% 100

Grafik-16: Gelirlerin Yüzdelik Dağılımını Gösterir.

C- GELİRLERİN KÖYLERE GÖRE DAĞILIMI

Tablo-35: Köylerin Hane Başına Ortalama Gelirlerinin Gösterir.

Köy adı	Hane	Toplam	Hane Baş. Ort. Gelir
Afşar	61	6783	111,2
Ahmet Ağa ç	18	39792	2210,6
AşağıKoçaklar	98	104505	1066,4
Bereketli	18	11753	652,9
Burgaz	27	42218	1563,6
Çanakçı	63	112272	1782,1
Çavuşlar	38	41427	1090,2
Çöp	37	38835	1049,6

Deliler	76	92748	1220,3
Doğuşlar	14	10845	774,64
Emcelli	82	77370	943,5
Güney	10	9942	994,2
Merkez	89	101422	1139,5
Sığırtmaçlı	32	41036	1282,3
Yalınayak	14	25084	1791,7
Yukarı Koçaklar	30	30175	1005,9
Toplam	707	786.207	1112,1

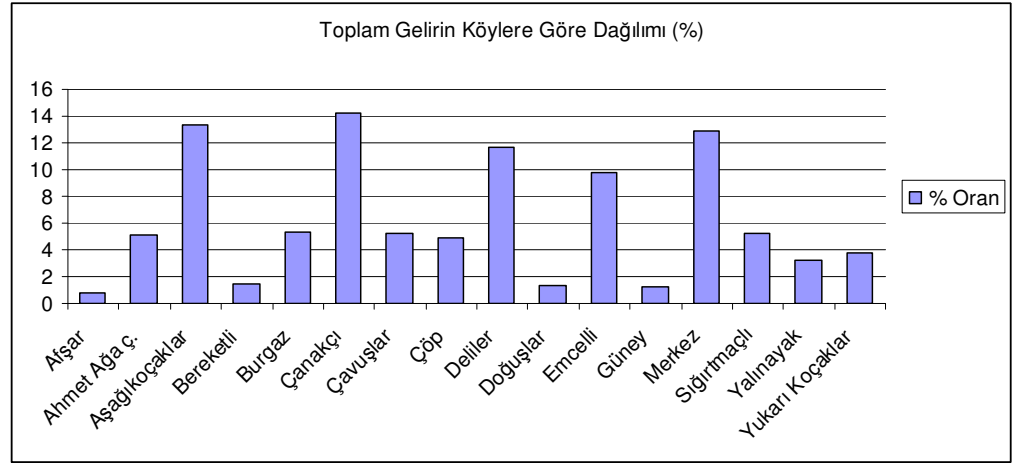
Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi hane başına en yüksek gelirin olduğu yer, 2210.6 kuruşluk Ahmet Ağa Çiftliği'dir. Hane başına en düşük gelirin olduğu yer ise, 111.2 kuruşluk gelire Afşar Köyü'dür. Fakat aşağıda detaylı olarak belirtileceği üzere Afşar Köyü'nün bazı gelirleri Alaşehir Kazası'na kaydedildiği için gerçek veriler tesbit edilememiştir. Afşar Köyü'nde sonra düşük gelirli yer olarak 652.9 kuruşluk gelire Ahmet Ağa Çiftliği gelmektedir.

Bütün Sarıgöl ve çevresinin ortalama hane başına düşen geliri 1112.1 kuruştur. Afşar, Aşağı Koçaklar, Bereketli, Çavuşlar, Çöp, Doğuşlar, Emcelli, Güney ve Yukarıoçaklar'ı geliri bu ortalamanın altındadır. Ahmet Ağa, Burgaz, Çanakçı, Deliler, İnegöl Merkez, Sığırtmaçlı ve Yalınayak'ın gelirleri ise ortalamanın üzerindedir.

Tablo-36: Toplam Gelirin oran olarak köylere dağılımı

Köy adı	Toplam	%
Afşar	6783	0,8
Ahmet Ağa ç.	39792	5,1
Aşağı Koçaklar	104505	13,3
Bereketli	11753	1,4
Burgaz	42218	5,3
Çanakçı	112272	14,2
Çavuşlar	41427	5,2
Çöp	38835	4,9
Deliler	92748	11,7
Doğuşlar	10845	1,3
Emcelli	77370	9,8
Güney	9942	1,2
Merkez	101422	12,9
Sığırtmaçlı	41036	5,2
Yalınayak	25084	3,2
Yukarı Koçaklar	30175	3,8
Toplam	786207	100

Grafik-17: Toplam Gelirin Köylere Göre Dağılımı

Toplam gelirin köylere göre yüzdelik olarak dağıtımı tablo 16 da gösterilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi en büyük paya sahip köy, % 13'lük payla Çanakçı Köyü'dür. Çanakçı Köyü'nü % 13.3'lük payla Aşağı Koçaklar Köyü takip etmektedir.

En aza paya sahip köy ise % 0.8'lik payla Afşar Köyü'dür. Afşar Köyü'nden sonra % 1.2'lik payla Güney, % 1.3'lük payla Doğuşlar Köyü takip etmektedir.

1- Bereketli Çiftliği

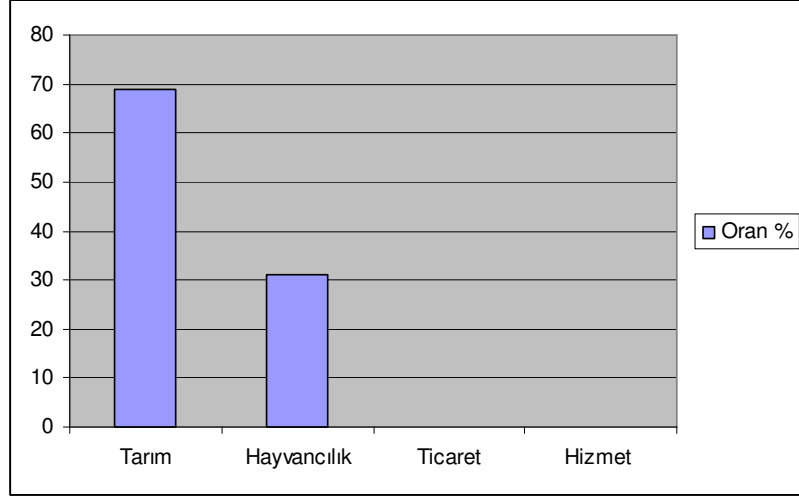
Bereketli Çiftliği'nin temel ekonomik durumunu belirleyen faktörler tarım ve hayvancılıktır. 18 haneden ibaret olan Bereketli Çiftliği'nde 12 hanede en az bir tane sağman inek bulunmaktadır. Toplam büyükbaş hayvan sayısı 22 adettir. Ancak Temettuat defterlerinde, bu büyükbaş hayvanların hepsi de gelir getiren hayvanlardan kaydedilmemiştir. Sağman ineklerin bir kısmı gelir getiren hayvan grubundan kabul edilmiş olup, bunlardan elde edilen gelir 163 kuruş olarak kaydedilmiştir. Bereketli Çiftliği'ndeki küçükbaş hayvan sayısı 481 adettir. Bunların bir kısmı "sağman", bir kısmı da "yoz" olarak kaydedilmiştir. Bunların hem yoz olanlarına, hem de sağman olanları gelir getiren hayvanlardan sayılmış ve toplam 3493 kuruş gelir kaydedilmiştir. Toplam hayvancılık geliri 3.656 kuruştur.

Bereketli Çiftliği'nde gelir gruplarından en önemlisinin ziraat gelirleri olduğu görülmektedir. Burada 295 kile buğday, 250, kile arpa, 200 kile börülce, 100 kile afyon, 270 kıyye duhan, 50 kile susam ve 350 kuruşluk bostan üretilmektedir. Toplam ekili tarla 60 dönüm olarak kaydedilmiştir. Ancak bunun yanında, gelir getiren, fakat miktarı

belirtilmeyen tarlalar da bulunmaktadır. Bu ekili tarlalardan toplam olarak 8097 kuruş gelir elde edilmiştir.

Bu durumda Bereketli Çiftliği'nin 1840 yılı geliri toplam 11753 kuruştur. Buna göre toplam gelire göre ziraat geliri % 68.8, hayvancılık geliri ise % 31'dir.

Grafik-18: Bereketli Köyü Gelir Dağılımını Gösterir.

2- Deliler Köyü

Deliler Köyü'nde de gelirlerin büyük bir çoğunluğunun tarım ve hayvancılık olduğu görülmektedir. Ancak bunun yanında çalışarak, karşılığında para alan hizmetçilik ve ırgatlık gibi mesleklerden elde edilen gelirler ve taşımacılık olarak değerlendirebileceğimiz kiracılık geliri de bu köy için gelir getiren faaliyetlerdendir.

Küçükbaş hayvancılık olarak sadece koyun bulunmaktadır. Toplam 504 adet koyun bulunmakta olup, bunlardan 3793 kuruşluk gelir elde edilmiştir.

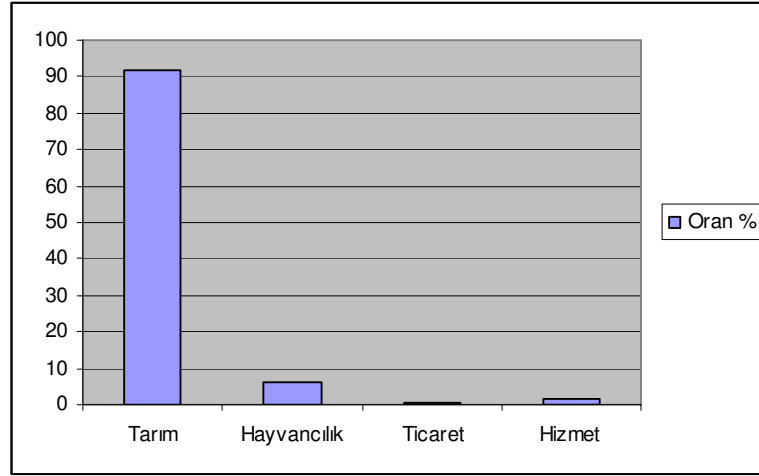
Büyükbaş hayvancılık olarak, inek ve camus yer almaktadır. Sağman ineklerden 548 kuruş, camustan ise 1236 kuruş gelir elde edilmiştir.

Deliler Köyü'nde gelirin büyük bir bölümü şüphesiz, ziraat gelirleridir. Burada 830 kile buğday, 9870 kile arpa, 1410 kile akdarı, 290 kile bürölce, 650 kıyye duhan, 360 kile susam ve 800 kuruşluk üzüm elde edilmiştir. Ziraat gelirlerini toplamı 85.361 kuruş olup, bunun 75.421 kuruşu ekili tarla, 1.655 kuruşu bağ ve 8.285 kuruşu sirkenlik tarla geliridir. Görüldüğü gibi ziraat gelirlerinin büyük bir çoğunluğu ekili tarlalardan elde edilmektedir.

Tarım ve hayvancılıktan başka 1410 kuruş güce dayalı işlerden, 400 kuruş da taşımacılıktan gelir elde edilmiştir.

Bu duruma göre Deliler köyünün toplam geliri 92.748 kuruştur. Bu gelirin 5.577 kuruşu hayvancılık olup toplam gelire oranı % 6'dır. En büyük gelir oranına sahip tarım geliri 85.361 kuruş olup bunun toplam gelire oranı % 92'dir. Hizmet gelirleri olan 1410 kuruşun toplam geliri oranı % 1.5 ve 400 kuruşluk ticaret gelirinin toplam gelire oranı % 0.4'tür.

Grafik-19: Deliler Köyü'nün Gelir Dağılımı

3- Doğuşlar Köyü

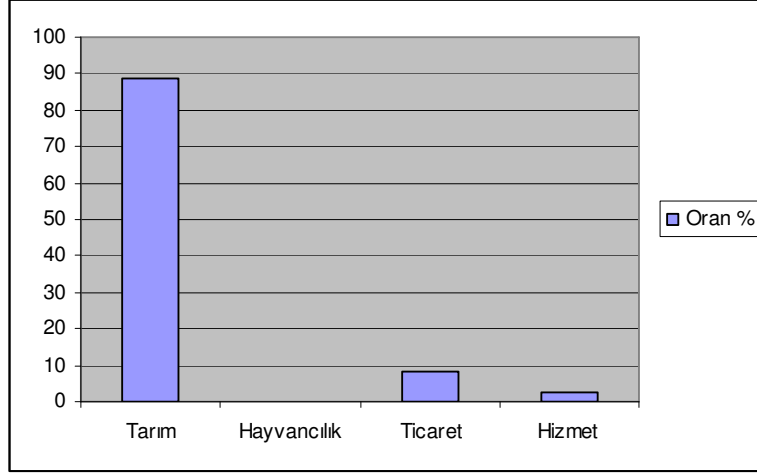
Doğuşlar Köyü'nde yine hakim ekonomik faaliyet tarımdır. Fakat bunun yanında dokumacılık işi yani ticaretle uğraşanlar ve güce dayalı hizmetçilik ve ırgatlık yapan bir grup da göze çarpmaktadır.

Tarımsal faaliyet olarak, 20 kile buğday, 170 kile arpa, 15 kile kocadarı, 10 kile akdarı, 140 çeki afyon, 1350 kıyye tütün, 190 çeki pamuk ve 1020 kuruşluk üzüm üretilmektedir. Burada görüldüğü gibi Doğuşlar Köyü'nün en çok ürettiği tarım ürünlerinin başında tütün gelmektedir. Buranın yıllık tarımsal geliri ekili tarlalardan 7585 kuruş ve bağdan 2060 kuruş olmak üzere toplam 9645 kuruş olarak kaydedilmiştir.

Doğuşlar Köyü'ndeki toplam büyükbaş hayvan sayısı 11 sağılan inek olmak üzere, büyükbaş hayvan sayısı 12'dir. Fakat temetteut defterlerinden bunlar için gelir kaydedilmemiştir.

Doğuşlar Köyü'nde kaydedilen toplam gelir 10.845 kuruştur. Bu gelirin 9.645 kuruşu tarım geliri olup, toplam gelire oranı % 88.9'dur. Güce dayalı işçiliğın geliri 300 kuruş olup, toplam gelire oranı % 2.7, ticaret geliri 900 kuruş olup bunun toplam gelire oranı % 8.2'dir.

Grafik-20: Doğuşlar Köyü'nün Gelir Dağılımı

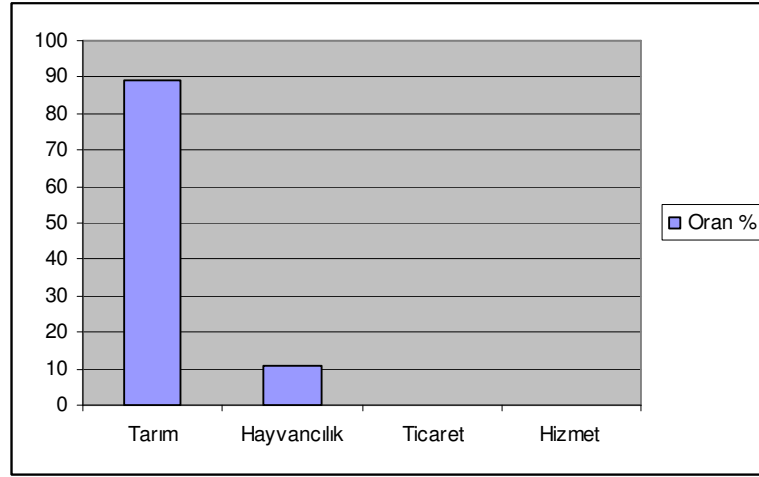

4- Güney Çiftliğı

Doğuşlar Çiftliğı'nde yine diğerköylerde olduğı gibi ekonomik faaliyetlerin çoğunu tarım gelirleri oluşturmaktadır. Burada üretilen tarım ürünlerinin başında arpa gelmektedir. Toplam arpa üretimi 1550 kiledir. Arpadan başka, 320 kile akdarı, 100 çeki afyon, 480 çeki pamuk, 340 kuruşluk pamuk ve 1570 kuruşluk bostan tarımı yapılmıştır. Buradan 8.638 kuruş ekili tarla ve 220 kuruş bağı geliri olmak üzere toplam gelir tarım geliri 8.850 kuruştur. Güney Çiftliğı'nin toplam geliri 9.942 kuruştur. Tarım gelirinin toplam gelire oranı % 89'dur.

Güney Çiftliğı'nde gelir getiren bir diğerköylerde olduğı gibi ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Burada toplam 24 büyükbaş hayvan, 302 adet de küçük baş hayvan bulunmaktadır. Büyükbaş hayvanlardan 8 tanesi sağılan inek, 1 tanesi de sağılan mandadır. Fakat bunlardan sadece bir hayvan için gelir kaydedilmiş olup, 27 kuruştur. Küçükbaş hayvanlardan ise 1.065 kuruş gelir kaydedilmiştir. Buna göre hayvancılıktan elde edilen toplam gelir 1.092 kuruştur. Hayvancılığın toplam gelire oranı % 10.9'dur.

Grafik-21: Güney Çiftliği'nin Gelir Dağılımı

5- Yalınayak Köyü

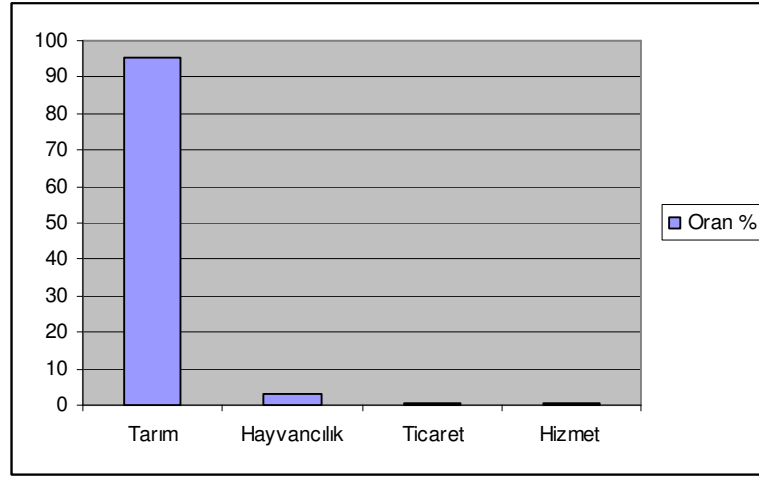
Yalınayak Köyü'nün de gelir kaynaklarının büyük bir çoğunluğunu da tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Önemli bir yer tutmamasına rağmen hizmet ve ticaret geliri yine Yalınayak Köyü'nün gelir kaynaklarını oluşturmaktadır.

Yalınayak Köyü'nde 9 tanesi sağılan inek olmak üzere toplam 12 adet büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan sayısı ise 290 adettir. Fakat bu ineklerden hiç birisi için gelir kaydedilmemiştir. Ancak 520 kuruş koyun için, 325 kuruş da keçi için gelir kaydedilmiştir. Buna göre toplam hayvancılık gelir 845 kuruştur. Yalınayak Köyü'nün toplam geliri 25.084 kuruş olup, hayvancılığın toplam gelire oranı % 3.3'tür.

Tarımsal faaliyet olarak, 160 kile buğday, 750 kile arpa, 400 kile akdarı, 160 çeki afyon, 3000 kıyve duhan, 70 kile susam ve 5600 kuruşluk üzüm elde edilmiştir. Tarımsal gelir olarak, 22.069 kuruş ekili tarla, 1.820 kuruş bağ geliri kaydedilmiş olup, toplam 23.889 kuruştur. Bunun toplam gelire oranı % 95.2'dir.

Bunlardan başka 150 kuruşluk hizmet geliri kaydedilmiştir. Bunun oranı % 0.5'tir. Gelir kaydedilen bir başka faaliyet ticaret olup, toplam gelir 200 kuruştur. Bunun toplam gelire oranı, 0.7'dir.

Grafik-22: Yalınayak Köyü'nün Gelir Dağılımı

6- Emcelli Köyü

Emcelli Köyü'nün başlıca gelir kaynakları, tarım, hayvancılık, hizmet ve ticaret olarak yer almaktadır. Tarım geliri olarak, ekili tarla gelirleri ve bağ gelirleri; hayvancılık geliri olarak, inek, koyun ve keçi; ırgatlık ve hizmetkârlık gelirleri ve ticaret geliri olarak da dokumacılık ve esnafılık gelirleri olarak kaydedilmiştir.

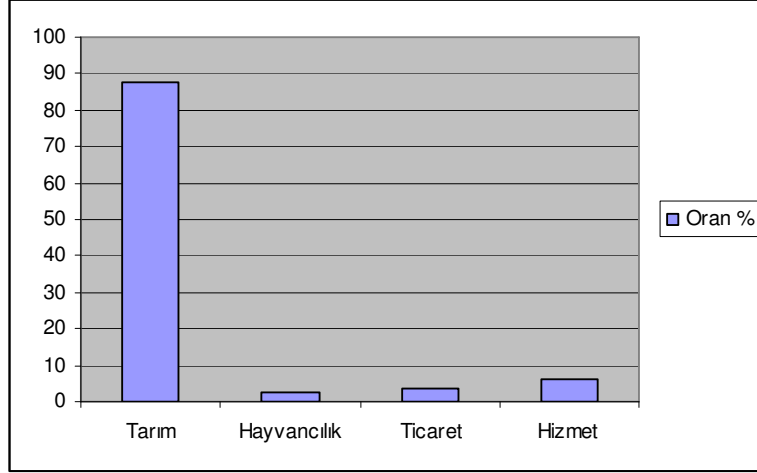
Emcelli Köyü'nde tarımsal faaliyet olarak, 890 kile buğday, 1800 kile arpa, 70 kile çavdar, 120 kile akdarı, 530 kile kumdarı, 475 kile börülce, 840 çeki afyon, 797 kıyye duhan, 105 kile susam, 4960 kuruşluk üzüm ve 210 kuruşluk bostan üretilmiştir.. Buradan 66.385 kuruş tarla, 1.407 kuruş bağ geliri elde edilmiştir. Buradan da toplam tarım gelirinin 67.792 kuruş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Emcelli Köyü'nde hayvancılık olarak hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvancılık yapıldığı görülmektedir. Burada 71 adet büyük baş hayvan bulunmakta olup, bunlardan 48 tanesi sağılan inektir. Büyükbaş hayvancılıktan elde edilen gelir 938 kuruştur. Küçükbaş hayvancılık olarak hem keçi hem de koyun bulunmaktadır. Küçükbaş hayvancılıktan elde gelir 1220 kuruştur. Buradan da hayvancılıktan elde edilen gelir toplam, 2.158 kuruş olduğu bulunmaktadır.

Tarım ve hayvancılığın dışında hizmet ve ticaret gelirleri Emcelli Köyü için gelir kaynakları arasında saymak mümkündür. Hizmet gelirleri 4.770, ticaret gelirleri ise 2.650 kuruştur.

Yukarıdaki verilere göre Emcelli köyü'nün toplam geliri 77.370 kuruştur. Buradan yola çıkarak da tarım gelirlerinin oranı % 87.6, hayvan gelirlerinin oranı % 2.7, hizmet gelirlerinin oranı % 6.1 ve ticaret gelirlerinin toplamı da % 3.4 olduğu ortaya çıkmaktadır.

Grafik-23: Emcelli Köyü'nün Gelir Dağılımı

7- Burgaz Çiftliği

Diğer köyler de olduğu gibi Burgaz Çiftliği'nde de gelirlerin büyük bir çoğunluğunu tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Bunların yanında az da olsa hizmet ve ticaret gelirleri de görülmektedir.

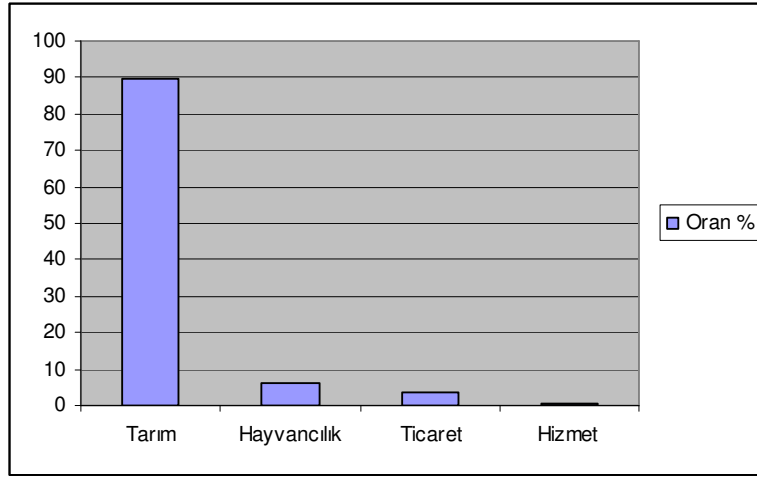
Burgaz Çiftliği'nde 530 kile buğday, 4.630 kile arpa, 710 kile akdarı, 50 kile börülce, 1.230 kıyye tütün, 740 çeki pamuk ve 1520 kuruşluk bostan elde edilmiştir. Diğer köylerde görülen bağcılığın Burgaz Çiftliği'nde yapılmadığı görülmektedir. Burada sadece ekili tarla tarımı yapılmakta olup, toplam geliri 33.580 kuruştur. Burgaz Çiftliği'nin toplam geliri 42.218 kuruş olup, tarım gelirinin bu toplam gelire oranı, % 88.6'dır.

Hayvancılık olarak, hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvancılığın yaygın olarak yapıldığı görülmektedir. Büyükbaş hayvan sayısı 70 adet olup, bunlardan 26 tanesi sağılan inek, 10 tanesi de sağılan camustur. Ancak sağılan bütün büyükbaş hayvanlara gelir kaydedilmediği görülmektedir. 352 kuruş ineklere, 345 kuruş da camuslara gelir kaydedilmiştir. Burgaz Çiftliği'ndeki küçükbaş hayvan sayısı 259 olup,

bunlardan da 1.862 kuruş gelir kaydedilmiştir. Böylece, toplam 2.559 kuruş hayvan gelirinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Hayvancılığın toplam gelire oranı % 6.7'dir.

Tarım ve hayvancılığın dışında 300 kuruş hizmet ve 1.460 kuruş da ticaret geliri bulunmaktadır. Hizmet gelirlerinin toplam gelire oranı % 0.7, ticari gelirlerin ise 3.8'dir.

Grafik-24: Burgaz Çiftliği'nin Gelir Dağılımı

8- Afşar Köyü

Afşar Köyü'nün temettuat defteri incelendiğinde bu köyün 1843 yılında önce Alaşehir'e bağlı olduğu, 1844 yılının başında Sarıgöl Kazası'na bağlandığı anlaşılmaktadır. Çünkü bu defterin birinci sayfasından anladığımıza göre Afşar Köyü'nün üç adet öşür tutanağı bulunmaktadır. Bundan önceki iki senenin öşürlerinin Alaşehir Kazası öşürlerine bağlıdır. Dolayısıyla bu sene yani 1844 yılı öşürleri Alaşehir öşürlerine dahil edilmektedir. Bu sebeple İnegöl öşür tutanakları boş kalmıştır. Defterin tamamı incelendiği zaman da, hane reislerinin Alaşehir Kazası sınırları içerisinde de topraklarını olduğu kaydedilmiştir. Dolayısıyla buraların temettuatları Alaşehir Kazası'na kaydolmuştur¹.

İşte bu durumda incelemiş olduğumuz Afşar Köyü temettuat defteri, sağlıklı bilgiler vermekten uzaktır. Ancak biz, elimizdeki temettuat defterlerinden

¹ BOA,ML-VRD.TMT no: 2087.

çıkardığımız verilerle, Afşar Köyü'nün ekonomik faaliyetleri hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

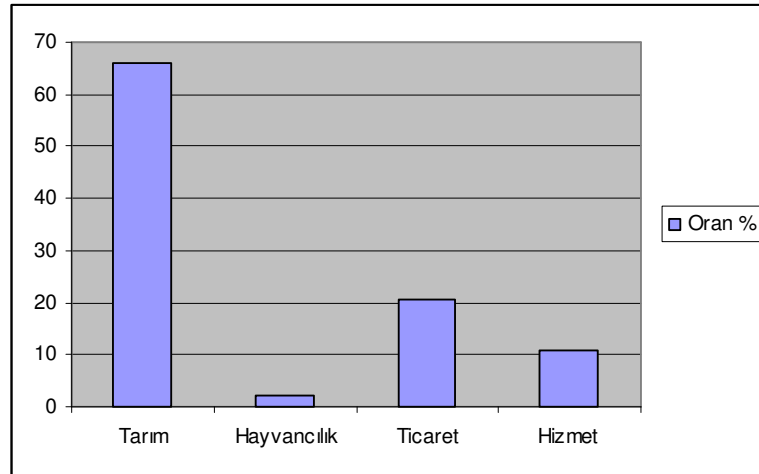
Afşar Köyü'nün gelirlerinin temelini de tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Yine defterden anladığımıza göre Sarıgöl ve çevresinde bağcılığın yaygın olmasına rağmen, burada yapılmadığı anlaşılmaktadır. Fakat diğer köylerin hiç birisinde bulunmamasına rağmen burada bahçecilik yapılmaktadır.

Afşar Köyü'nde 100 kile buğday, 210 kile arpa, 10 kile çavdar, 100 kile kocadarı, 60 kile sarıdarı ve 23 kuruşluk bahçe tarımı yapılmıştır. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bu köyün halkı öşürlerinin bir kısmını Alaşehir Kazası'na verdikleri için bu rakamlar, köyde yapılan toplam tarımsal faaliyeti ortaya koymamakta, sadece az da olsa bilgi vermektedir. Bunlardan 4.485 kuruş gelir elde edildiğini incelemiş olduğumuz defterden anlamaktayız. Afşar Köyü'nün defterde kayıtlı geliri 6.783 kuruştur. Tarım gelirlerinin toplam gelire oranı % 66.1'dir.

Afşar Köyü'nde büyükbaş hayvan olarak toplam 54 adet hayvan bulunmaktadır. Bunlardan 33 tanesi sağman inek, 1 tanesi de sağman camustur. Yine bu sağılan hayvanların hepsine gelir kaydedilmemiştir. 4 inek ve 1 camus için gelir kaydedilmiş olup, toplam hayvancılık geliri 148 kuruştur. Bunun toplam gelire oranı % 2.1'dir.

Diğer gelir grupları arasında yer alan hizmet gelirleri 750 kuruş olup, toplam gelire oranı % 11, ticaret gelirleri 1400 kuruş olup, bunun toplam gelire oranı ise 20.6'dır.

Grafik-25: Afşar Köyü'nün Gelir Dağılımı

9- Yukarı Koçaklar Köyü

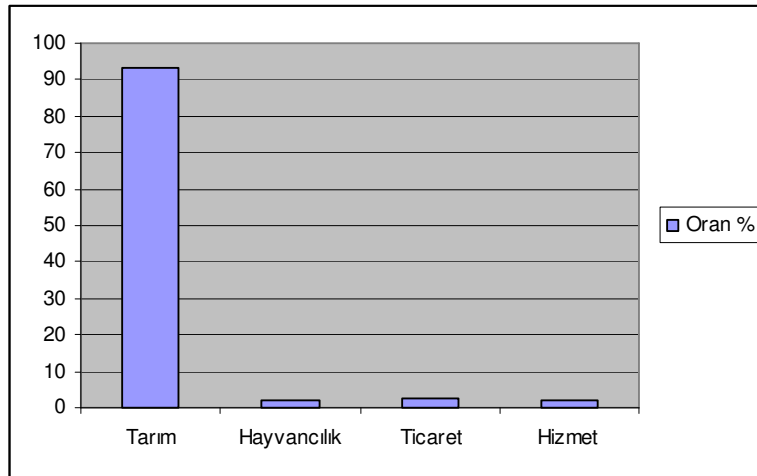
Yukarı Koçaklar Köyü'nde de tarım gelirlerinin çokluğu dikkat çekmektedir. Bunun yanında aşağı yukarı aynı oranda, hayvancılık, hizmet ve ticaret gelirleri yer almaktadır.

Yukarı Koçaklar köyünde 90 kile buğday, 460 kile arpa, 400 kile akdarı, 335 kile börülce, 440 çeki afyon, 3.810 kıyye tütün, 380 çeki pamuk, 1.970 kuruşluk üzüm ve 100 kuruşluk bostan elde edilmiştir. Görüldüğü gibi ekilen ürün çeşidi oldukça fazladır. Bu ürünlerin arasında tütünün önemli yer tuttuğu göze çarpmaktadır. Tarla, bağ ve sirkenlik tarlalardan elde edilen toplam gelir 28.095 kuruştur. Toplam gelir 30.175 kuruş olup, tarım gelirlerinin bu miktara oranı % 93.1'dir.

Diğer köylerin aksine Yukarı Koçaklar Köyü'nde hayvancılık gelirlerinin azdır. Burada 20 tanesi sağılan inek olmak üzere, 27 tane büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Küçükbaş hayvanların sayısı 190'dır. Gerek büyükbaş ve gerekse küçükbaş hayvanlardan elde edilen gelirin toplamı 630 kuruştur. Bunun toplam gelire oranı % 2'dir.

Ticaret gelirlerinin toplamı 800, hizmet gelirlerinin toplamı ise 650 kuruştur. Bunlardan hizmet gelirlerinin toplam gelire oranı % 2.1, ticaret gelirlerinin oranı ise 2.6'dır.

Grafik-26: Yukarı Koçaklar Köyü'nün Gelir Dağılımı

10- Çanakçı Köyü

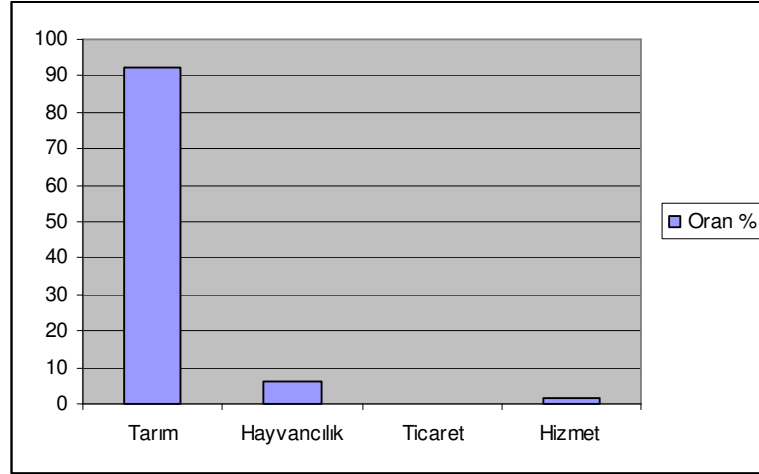
Çanakçı Köyü'nün başlıca gelir grupları tarım, hayvancılık ve hizmet gelirleridir. Tarım gelirleri olarak tarla ve bağ gelirleri; hayvancılık geliri olarak inek, camus ve koyun gelirleri yer almaktadır.

Çanakçı Köyü'nde 3.160 kile buğday, 7.910 kile arpa, 2.860 kile akdarı, 300 kile börülce, 1.130 kıyye tütün, 350 kile susam, 2.860 çeki pamuk ve 2.860 kuruşluk üzüm ve 180 kuruşluk da bostan üretimi yapılmıştır. Ekili tarla ve bağ gelirlerinin toplamı 94.676 kuruştur. Çanakçı Köyü'nün toplam geliri 103.474 kuruştur. Tarım ürünlerinin gelirinin bu rakama oranı % 91.4'tür.

Çanakçı Köyü'nde hayvan sayısı oldukça fazladır. 57 tanesi sağılan inek ve 22 tanesi de sağılan camus olmak üzere toplam 175 adet büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Küçükbaş hayvanların sayısı ise 682'dir. Hayvancılıktan elde toplam gelir 6.948 kuruştur. Hayvancılığın toplam gelire oranı % 6.7'dir.

Çanakçı Köyü'nde ticaret yapıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Hizmet gelirlerinin toplamı 1.850 kuruştur. Bunun toplam gelire oranı % 1.7'dir.

Grafik-26: Çanakçı Köyü'nün Gelir Dağılımı

11- Aşağı Koçaklar Köyü

Sarıgöl'e bağlı köylerin içersinde ekonomik olarak en canlı olanı Aşağı Koçaklar Köyü'dür. Burada tarım, hayvancılık, hizmet geliri, ticaret, dokumacılık ve iplikçilik gibi bir çok ekonomik faaliyeti görmek mümkündür.

Tarım Aşağı Koçaklar Köyü'nde en çok getirisi olan gelir grubudur. Tarım ürünlerinin bir çoğu da, burada üretilmektedir. Aşağı Koçaklar Köyü'nde 670 kile buğday, 1.640 kile arpa, 20 kile çavdar, 445 kile kocadarı, 1.355 kile akdarı, 170 kile börülce, 500 çeki afyon, 3.720 kıyye tütün, 538 çeki pamuk, 8.420 kuruşluk üzüm 80 kuruşluk soğan ve 400 kuruşluk bostan üretilmiştir. Ekili tarlalardan 71.462 kuruş, bağlardan 15.450 kuruş ve sirkenlik tarlalardan 1.050 kuruş gelir elde edilmiştir. Buradan da toplam tarım geliri 87.462 kuruştur.

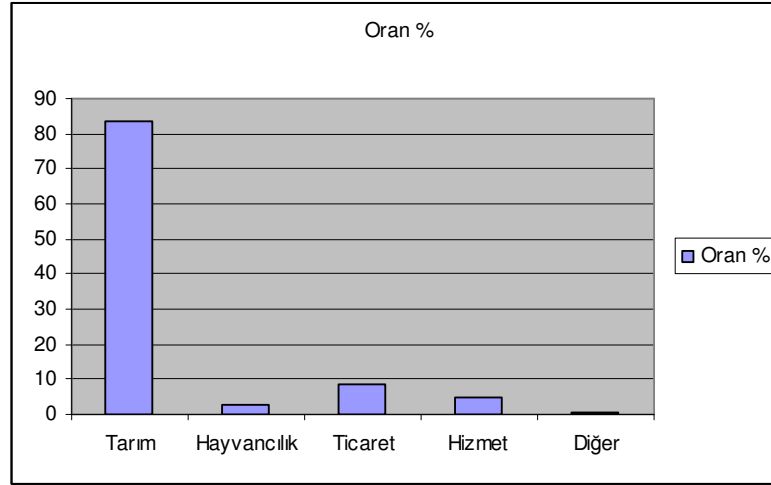
Hayvancılık da Aşağı Koçaklar Köyü ekonomisinde önemli yer tutmaktadır. Burada toplam 110 adet büyük baş, 297 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Büyükbaş hayvanlardan 53 tanesi sağılan inek, 22 tanesi de sağılan camuştur. Bütün bu hayvanlardan kaydedilen gelir 2.783 kuruştur.

Aşağı Koçaklar Köyü ticaret bakımında da oldukça hareketlidir. Burada 22 dokumacılıkla, 2 tane de yağcılık yapan hane reisi bulunmaktadır. Dokumacılıktan elde edilen gelir 4.400 kuruştur. Bundan başka dokumacılığın hammaddesi yün veya pamuktan iplik elde eden iplikçiliğin de yapıldığı anlaşılmaktadır. İplikçilikten 300 kuruş gelir elde edildiği kayıtlıdır. Bundan başka her hangi bir ticaret grubu belirtilmeden, ticaret geliri olarak kaydedilen gelir de bulunmaktadır. Bütün bunlardan elde edilen toplam ticaret geliri 9.050 kuruştur. Hizmet gelirlerinin toplamı ise 5.150 kuruştur.

Bunlardan başka bir diğer gelir kaynağı dükkân kirası yani icardır. Fakat burada sadece bir hane dükkân icarından gelir elde etmek olup, miktarı 60 kuruştur. Buda oldukça düşük bir gelirdir.

Aşağı Koçaklar Köyü'nün tarım, hayvancılık, ticaret ve hizmet gelir gruplarından toplam geliri 104.945 kuruştur. Bunun oran olarak dağılımı ise şu şekildedir: Tarım gelirleri % 83.8, hayvancılık geliri % 2.6, ticaret geliri % 8.6 ve hizmet geliri % 4.9'dur.

Grafik-27: Aşağı Koçaklar Köyü'nün Gelir Dağılımı

12- Sarıgöl Merkez

Sarıgöl her ne kadar kaza merkezi olsa da buradaki ekonomik canlılık yoktur. Burada da köylerinde olduğu gibi tarım temel ekonomik gelir grubunu oluşturmaktadır. Bundan başka, hayvancılık, hizmet, ticaret ve dükkan icarı gelir grupları arasında sayılabilir.

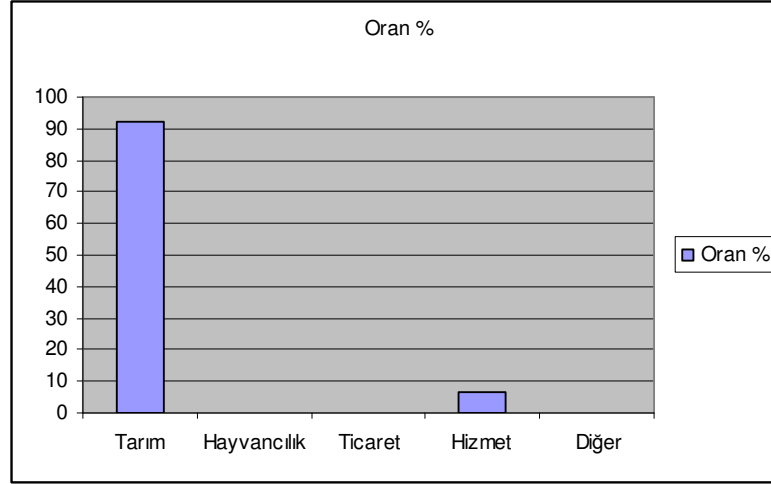
Sarıgöl'de tarım ürünü olarak, 1.815 kile buğday, 2.750 kile arpa, 10 kile çavdar, 455 kile akdarı, 135 kile mısır, 70 kile börülce, 455 çeki afyon, 183 kıyye tütün, 55 kile susam, 3.390 çeki pamuk, 1.790 kuruşluk üzüm, 2.950 kuruşluk bostan ve 30 kuruşluk nohut üretilmiştir. Görüldüğü gibi tarım ürünleri oldukça çeşitlidir. Ekili tarla, bağ ve sirkenlik tarla gelirlerinden toplam kayıtlı gelir 93.899 kuruştur.

Hayvancılık geliri ise sağman inek ve sağman camuslardan elde edilen gelirlerdir. İnegöl Kazası'nda 21 sağman inek ve 25 sağman camus bulunmaktadır. Toplam büyükbaş hayvan sayısı ise 102'dir. Fakat bu sağman büyükbaş hayvanların hepsine gelir kaydedilmemiştir. Büyükbaş hayvanlardan elde edilen toplam gelir, 224 kuruştur. Küçükbaş hayvancılık yapıldığına dair kayıtlarda bilgi mevcut değildir. Bu da İnegöl'de hayvancılık gelirinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir.

Bunlardan başka gelir kaynakları hizmet, ticaret ve icar gelirleridir. Hizmet gelirlerinin toplamı 6.874, ticaret gelirlerinin toplamı 300, icar geliri ise 125 kuruştur.

Sarıgöl Kazası'nın toplam geliri 101.422 kuruştur. Gelir gruplarının toplam gelire oranı ise şu şekildedir: Tarım gelirlerin oranı % 92.5, hayvancılık gelirlerinin oranı % 0.2, hizmet gelirlerinin oranı % 6.7, ticaret gelirlerinin oranı % 0.2, icar gelirlerinin oranı ise % 0.1'dir.

Grafik-28: Sarıgöl Merkezin Gelir Dağılımı

13-Sığırtmaçlı Köyü

Sığırtmaçlı Köyü'nde ekonomik faaliyetlerin başında tarım gelmektedir. Tarımı hayvancılık ve hizmet gelirleri takip etmektedir.

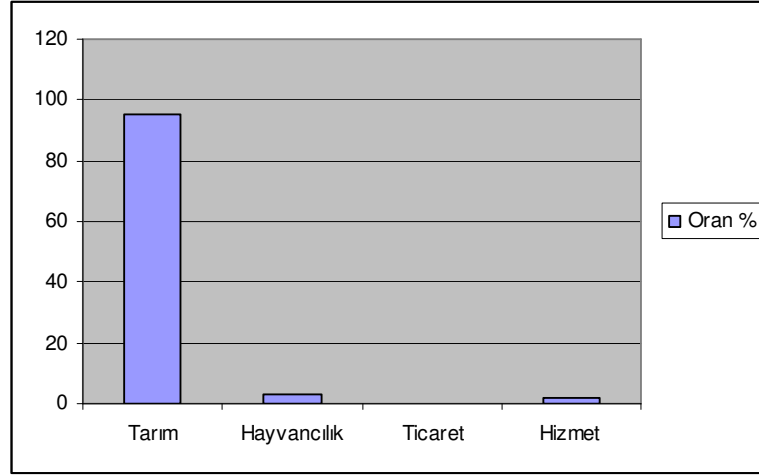
Sığırtmaçlı Köyü'nde 245 kile buğday, 1.550 kile arpa, 20 kile çavdar, 520 kile akdarı, 75 kile börülce, 870 çeki afyon, 3.060 kıyye duhan, 720 çeki pamuk, 1.340 kuruşluk üzüm ve 580 kuruşluk da bostan elde edilmiştir. Burada 35.857 kuruşluk ekili tarla ve 3.260 kuruşluk bağ geliri elde edilmiş olup, toplam tarım gelirleri 39.117 kuruştur. Sığırtmaçlı Köyü'nün toplam geliri 41.036'dır. Tarım gelirlerinin bu genel toplama oranı % 95.4'tür.

Sığırtmaçlı Köyü'nde 24 tane sağılan inek bulunmaktadır. Fakat bu sağılan ineklerin hepsine gelir kaydedilmiştir. Bu inekler için kaydedilen gelir 159 kuruştur. Küçükbaş hayvancılık olarak sadece koyun bulunmakta olup, bunların adedi 264'tür.

Küçükbaş hayvanlar için kaydedilen gelir ise 1040 kuruştur. Toplam hayvancılık geliri 1.199 kuruştur. Hayvancılık gelirlerinin toplam gelire oranı % 2.9'dur.

Hizmet gelirleri olarak kaydedilenler ise 660 kuruş olup, bunun toplam gelire oranı % 1.6'dır. Burada ticaret geliri bulunmamaktadır.

Grafik-29: Sığırtmaçlı Köyü'nün gelir dağılımı

14- Çavuşlar

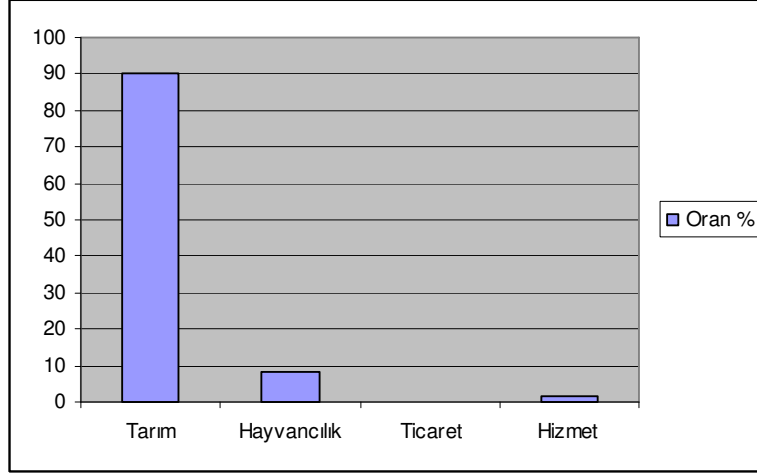
Çavuşlar Köyü'nün gelir kaynakları da tarım, hayvancılık ve hizmet gelirleridir. Burada yine tarım gelirlerin en büyük paya sahip olduğu görülmektedir.

Tarımsal faaliyet olarak, 1.260 kile buğday, 2.650 kile arpa, 40 kile burçak, 180 kile börülce, 20 çeki afyon, 225 kile susam, 320 çeki pamuk, 920 kuruşluk üzüm ve 1.160 kuruşlukta bostan elde edilmiştir. Tarla, bağ ve sirkenlik tarla olarak toplam, 37.330 kuruşluk tarım geliri elde edilmiştir. Toplam gelir 41.427 kuruş olup, tarım gelirlerinin toplam gelire oranı % 90.1'dir.

Çavuşlar Köyü'nde toplam 75 adet büyükbaş hayvan bulunmakta olup, bunlardan 30 tanesi sağılan inek, 1 tanesi de sağılan camustur. Küçükbaş hayvanların sayısı ise 543'tür. Buradaki ineklerden hiç birisine gelir kaydedilmiştir. Camus için 53 kuruş koyun için de 3.342 kuruş olmak üzere, toplam hayvancılık geliri 3.397 kuruştur. Hayvan gelirlerinin toplam gelire oranı % 8.1'dir.

Hizmet gelirleri ise 700 kuruştur. Bunun toplam gelire oranı ise % 1.6'dır. Bazı köylerde ekonomik faaliyet olarak görülen, ticaretin burada yer almadığı görülmektedir.

Grafik-30: Çavuşlar Köyü'nün gelir dağılımı

15- Çöp Köy

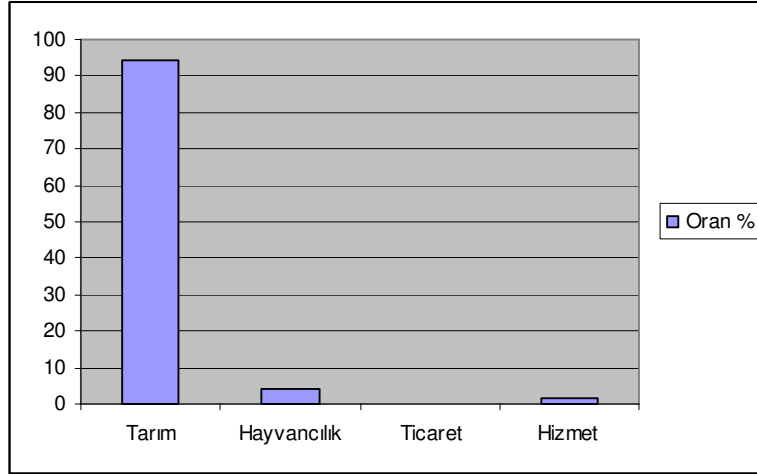
Çöp Köy'de tarım en önde gelen ekonomik faaliyetlerdendir. Tarımı, hayvancılık ve hizmet gelirleri takip etmektedir. Diğer köylerde görülen ticaret gelirlerinin burada yer almadığı görülmektedir.

Burada, 720 kile buğday, 970 kile arpa, 20 kile burçak, 430 kile akdarı, 80 kile sarıdarı, 1.250 çeki afyon, 28 kile susam ve 200 çeki pamuk 1.310 kuruşluk üzüm, 1.250 kuruşluk da bostan elde edilmiştir. Burada ekili tarlalardan 34.679 kuruş, bağdan 1.872 kuruş olmak üzere toplam 36.551 kuruş tarımsal gelir elde edilmiştir. Toplam gelir 38.835 kuruş olup, tarımsal gelirin toplam gelire oranı % 94.1'dir.

Çöp Köy'de toplam 72 adet büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Bunlardan 28 tanesi sağılan inek ve 2 tanesi de sağılan camustur. Küçükbaş hayvanlar ise 196 adettir. Yine diğer köylerde olduğu gibi bütün sağman hayvanlara gelir kaydedilmemiştir. Hayvanlar için kaydedilen gelir 325 kuruş inek ve 1009 kuruş koyun geliri ve 250 kuruş develerden elde edilen olmak üzere, toplam 1.584 kuruştur. Bunun toplam gelire oranı, % 4'tür.

Hizmet gelirleri 700 kuruş olarak kaydedilmiş olup, bunun toplam gelire oranı 0/0 1.8'dir.

Grafik-31: Çöp Köyü'nün gelir dağılımı

16- Ahmet Ağa Çiftliği

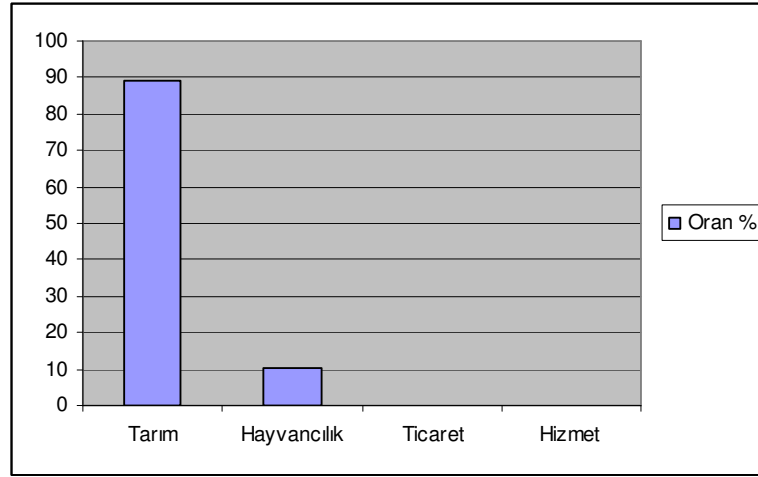
Ahmet Ağa çiftliğinin başlıca gelir kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Hizmet gelir grubu olarak sadece bir hane reisinin geliri olup, o da çobanlıktır. Tarım geliri olarak tarla, bağ ve sirkenlik tarla; hayvancılık geliri olarak da inek, camus ve koyun yer almaktadır.

Ahmet Ağa Çiftliği'nde tarım ürünleri olarak 1490 kile buğday, 1.390 kile arpa, 520 kile koadarı, 115 kile b r lce, 30 çeki afyon, 970 kıyye tütün, 65 kile susam, 478 çeki pamuk, 150 kuruşluk üzüm ve 650 kuruşluk bostan üretilmektedir. Ahmet Ağa  iftliği'nin 18 hane olduğu düşünülürse tarım üretiminin oldukça yüksek olduğu gözlenmektedir. Bu durum kaydedilen tarım ürünlerine yansımaktadır. Burada ekili tarlalardan 34.390 kuruş, bağlardan 360 kuruş, sirkenlik tarladan ise 875 kuruş gelir elde edilmiştir. Toplam tarım ürünü geliri 35.625 kuruştur. Ahmet Ağa  iftliği'nin toplam geliri 39.792 kuruştur. Tarım  r nlerinin gelirinin, toplam gelire oranı % 89'dur.

Ahmet Ağa  iftliği'nde hayvan sayısı da oldukça yüksektir. Burada toplam 110 adet büyükbaş ve 297 adet de küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Büyükbaş hayvanlardan 30 tanesi sağılan inek, 17 tanesi de sağılan camustur. Burada hane başına düşen sağılan

hayvan sayısı ortalama 2.7'dir. Bu durum da zaten hayvan gelirlerine yansımaktadır. Burada 652 kuruş ineklerden, 625 kuruş camuslardan ve 2.790 kuruş da koyunlardan olmak üzere, toplam 4.067 kuruş hayvan geliri kaydedilmiştir. Hayvan gelirlerinin toplam gelire oranı % 10.2'dir. Hizmet gelirleri oldukça düşük olup 100 kuruştur. Bunun toplam gelire oranı ise % 0.2'dir.

Grafik-32: Ahmet Ağa Köyü'nün gelir dağılımı

SONUÇ

Temettuât defterlerini esas alarak XIX.yüzyıl ortalarında Sarıgöl'ün sosyal ve ekonomik yapısını ele aldığımız çalışmamızın sonuçlarını aşağıdaki gibi belirtmek mümkündür.

1844 yıllarında Sarıgöl o zamanki ismiyle İnegöl, Aydın Vilayeti Saruhan Sancağı'na bağlı küçük bir kazadır. Sarıgöl ve köylerinde toplam 707 hane bulunmaktadır. Sarıgöl'ün merkezdeki nüfus miktarına göre Osmanlı Devletinin küçük kazalarından biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu tarihlerde Sarıgöl'ün her hangi bir mahallesinin ismi defterde geçmeden, bütün kaza bir bütün olarak ele alınmıştır. Kazasının genelinde erkek nüfusu kadın nüfusundan fazladır

Sarıgöl ve çevresindeki meslek gruplarının dağılımına baktığımız zaman en büyük payın, % 57'lik payla ziraat ve hayvancılıkla ilgilenen grup olduğunu görmekteyiz. Bunu takiben % 14'lük payla küçük ölçekli sanayi ile meşgul olan meslek gurupları yer almaktadır. Üçüncü olarak fiziki güce dayalı meslek grupları yer almakta olup, bunun da yüzdelik payı 16'dır. Bunların haricindeki meslek gruplarının diğerlerine göre daha az yer aldığı görülmektedir.

Tapu tahrir defterlerine göre Sarıgöl'de 1483'te 33, 1528'de ise 59 gayri müslim'in yaşadığı görülürken 1844 tarihli temettuat defteri kayıtlarında gayri müslim nüfusa rastlanmaz. En çok zikredilen isimler Mehmet, Ahmet ve Hüseyin'dir.

Temettuat defterlerine göre Sarıgöl'de tarımsal faaliyetlerin oldukça ileri düzeyde olduğu görülmektedir. Ençok yetiştirilen hububat ürünleri arpa ve buğdaydır. Çavdar ve burçak ekiminin yapıldığı da görülmektedir.

Bunun yanında tarımsal faaliyetlerin başında bağcılığın geldiği görülmektedir. Temettuat defterlerinden anlaşıldığına göre, XIX. yüzyıl ortalarında Sarıgöl'ün hemen hemen bütün köylerinde bağcılık yapılmaktadır. Ancak yetiştirilen üzümün miktarı temettuat defterlerinde yer almamaktadır.

Bu dönemde hayvancılığın da Sarıgöl ekonomisinde önemli yer tuttuğu görülmektedir. 1.102 adet büyük baş hayvan, 10.176 adet de küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Büyük baş hayvanlar inek ve camus, küçükbaş hayvanlar ise koyun ve keçidir.

Temettuat kayıtlarına göre Sarıgöl ve köylerinde toplanan vergi toplam 301.311 kuruştur. Bu verginin hane başına ortalaması 426.1 kuruştur. Toplanan bu vergilerin % 83.7'si Vergiy-i mahsusa, % 04.'ü aded-i ağnam ve % 15.9'u öşürdür.

Sarıgöl ve çevresinin 1844 genel hasılatı 805.424 kuruştur. Bunlardan en büyük paya sahip gelir grubu tarım gelirleridir. Tarım gelirlerinin toplamı 726.141 kuruştur. Bu gelirin toplam gelire oranı % 90.1'dir. Hayvancılık gelirlerinin toplamı, 36.867 kuruş olup, bunların genel toplama oranı % 4.5'tir. Ticaret gelirlerin toplamı 17.160 kuruş olup genel gelire oranı % 2.1'dir. Hizmet gelirlerinin toplamı 24.364 kuruş olup, genel gelire oranı % 3 ve diğer gelirlerin toplamı 185 kuruş olup, genel gelire oranı % 0.02'dir.

BİBLİYOGRAFYA

A) Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri

Temettuât Defterleri (**ML. VRD. TMT.**) nr. 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094 numaralı defterler.

B) Salnameler

Aydın Vilayet Salnameleri,(Sal-AYDIN) Hicri Senesi;1296, 1297, 1298, 1299, 1300, 1301,1302, 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1308, 1309, 1310, 1311, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326(h)

C) Kitap ve Makaleler

AKGÜNDÜZ, Ahmed- Said Öztürk; Darende Temettuat Defterleri I-II, Seyid Osman Hulusi Darende Vakfı yayınları , İstanbul 2002.

AKIN Himmet; Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma, Pulhan Matbaası, s.98, İstanbul 1946.

AKINCI, Recep; Eski Phihadelohis Bugünkü Alaşehir, Ticaret Basımevi, İzmir 1949.

AKTAN, Coşkun Can; “Osmanlı Tımar Sisteminin Mali Yönü”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, sayı 52, Şubat 1998.

BARKAN, Ömer Lütfi; “Öşür”, **İA.**, c.IX., s.485-497.

BAYKARA, Tuncer; Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu’nun İdari Taksimatı, TKAE. Yay., Ankara, 2000.

ÇADIRCI, Musa; Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları,TTK yay. Ankara, 1997.

“_____” “Tanzimat” *Osmanlı*, 183. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

DEMİR, İsmet; “Temettu Defterleri’nin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Osmanlı Özel Sayısı I-XII, Ankara 1999.

DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat, İstanbul 1986.

DUMAN, Hasan; Osmanlı Yıllıkları(Salnameler ve Nevsallar), İrcica yay, İstanbul 1982.

ERDOĞAN, Havva ; “820 Numaralı Temettuat Defterine Göre Tanzimat’ın ilk Yıllarında Mucur ve Hacıbeşkaş’ın Demografik Yapısı ve Sosyal Durumu” GÜ, **Kırşehir Eğt. Fak.Dergisi** (2005) c.VI, sayı;1

ERÖZ, Mehmet; İktisat Sosyolojisine Başlangıç, İstanbul 1982.

GÖĞÜNÇ, Nejat; “Hane Deyimi Hakkında”, **Tarih Dergisi**, sayı 32, Mart 1979, s.731-758.

GÜRAN, Tefik; XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarımı, İstanbul 1998.

“_____”; “XIX. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri”, Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik, Ankara 2000.

“_____”; “Ondokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabası’nın Sosyo-Ekonomik Özellikleri, İÜİF, Ord. Prof.Dr. Ömer Lütfi Barkan’a Armağan Özel Sayısı, İstanbul 1985.

“_____”; “Osmanlı Tarım Ekonomisi (1840-1876)”, **Türk İktisat Tarihi Yıllığı**, Sayı 1, İstanbul 1987.

“_____”; “Köy Topluluklarının Sosyal Yapı Özellikleri”, **Türk İktisat Tarihi Yıllığı**, Sayı 1, İstanbul 1987.

“_____”; Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861), TTK. yay, Ankara 1989.

GÖKBİLGİN, Tayyip; “Nahiye”, **İ.A.**, c.IX, MEB. Basımevi, İstanbul 1998.

HALAÇOĞLU, Yusuf; XV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, TTK. Yay., Ankara 1991.

HINZ, Walter; İslam’da Ölçü sistemleri, Çev. Sevim Acar, İstanbul 1990.

İNALCIK, Halil; Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi, İstanbul, 1996.

“_____”, Şevket Pamuk; *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 2001.

KARAGÖZ, Mehmet; “Osmanlı Şehir-Mekan-İnsan”, Osmanlı, c.IV YT. Yay, Ankara 1999.

KARAL, Enver Ziya; Osmanlılarda İlk Nüfus Sayımı 1831, Ankara 1943.

KAZICI, Ziya; “Osmanlı Mahalle İmamları ve Yerel Yönetim İlişkisi”, İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, c. I, İstanbul 1996.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat; “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Kaynaklarından Temettuât Defterleri”, 12. Türk Tarih Kongresi, Ankara 1994.

Manisa İl Yıllığı, Valilik Yay, Ticaret Basımevi İzmir 1967.

Manisa 2000, Manisa Valiliği yayınları.

ÖZTÜRK, Said; Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik, İstanbul 1996.

PAKALIN, Mehmet Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c. I-II-III , MEB. Yay., İstanbul 1983.

RAMSAY, W.M; Anadolunun Tarihi Coğrafyası, Çeviren; Mihri Pektaş, İstanbul 1960

SAMİ Şemseddin; Kâmûs-ı Türkî, Dersaadet 1317.

SAYDAM, Abdullah; “Tanzimat Devri Reformları” Osmanlı, c.III YTY. Ankara 1999

Hoca SADEDDİN; Tacü't-Tevarih, Yh,İsmet Parmaksızoğlu, c.I, Kültür bakanlığı Yay. 301. Anadolu Üniv.Basımevi, Eskişehir 1992.

Sarıgöl Tanıtım Rehberi, Sarıgöl Belediyesi Yayınları; “Sarıgöl 95”, Sarıgöl 1995.

Sarıgöl Tanıtım Rehberi, Sarıgöl Belediyesi Yayınları, “Sarıgöl 1997”, Sarıgöl 1997.

Sarıgöl Tanıtım Rehberi, Sarıgöl Belediyesi Yayınları, “Sarıgöl 2004”, Sarıgöl 2004.

SARITAŞ Yavuz; Tapu Tahrir Defterlerine Göre XV ve XVI.Yüzyıl İnegöl (Sarıgöl),Uludağ Üniversitesi Tarih Bölümü Lisans Tezi, Bursa 1995.

SERİN, Mustafa; “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuât Defterleri”, Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası, Ankara 1998.

SERTOĞLU, Mithat; Osmanlı Tarih Lügati, İstanbul 1986.

ŞAHİN, Hüseyin; “Cumhuriyetin Osmanlı Devleti’nden Devraldığı Ekonomik Miras”, **Tarih Çevresi Dergisi**, Mayıs 2000 Özel Sayı, Ankara.

ŞENER Abdüllatif; Tanzimât Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi, İstanbul 1990, s.95-96.

TABAKOĞLU, Ahmet; Türk İktisat Tarihi, Dergah Yay, İstanbul 1998.

UMAR,Bilge; Türkiye’deki Tarihsel Adlar, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1993.

ULUÇAY. M.Çağatay; XVIII ve XIX yy’da Saruhanda Eşkiyalık ve Halk Hareketleri, s.2, İstanbul 1955.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; Anadolu Beylikleri, TTK. Yay., Ankara 1984.

“_____”; Osmanlı Tarihi, c.I., TTK Basımevi, Ankara 1994.

ÜNAL, M. Ali; Osmanlı Müesseseleri Tarihi, Isparta 1997.

Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1981.

D) İNTERNET SİTELERİ

www.sarigöl.org.tr,

www.civril.gov.tr

E) KİŞİLER

SARITAŞ Savaş;1974 Sarıgöl Doğumlu, Akdeniz Üniversitesi Arkeoloji Lisans Mezunu, Bağlıca Köyü Sarıgöl Manisa’da ikamet etmektedir.